

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**MORÁLNÍ ASPEKTY A CHARAKTEROVÝ VÝVOJ POSTAV
TRILOGIE MILÉNIUM OD ONDŘEJE NEFFA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Bc. Hana Vondrášková

Český jazyk se zaměřením na vzdělávání, obor B7507

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Daniel Bína, Ph.D.

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem kvalifikační práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni, 1. června 2019

.....
vlastnoruční podpis

OBSAH

ÚVOD	2
<u>TEORETICKÁ ČÁST</u>	
1 PROBLEMATIKA MORÁLKY A CHARAKTERU	4
2 CHARAKTERISTIKA A HISTORIE ŽÁNRU SCIENCE FICTION	7
2.1 SVĚTOVÁ VĚDECKOFANTASTICKÁ LITERATURA	10
2.2 ČESKÁ VĚDECKOFANTASTICKÁ LITERATURA	13
3 REŠERŠE ODBORNÝCH ŽÁNROVÝCH PUBLIKACÍ	16
4 POHLED NA REALISMUS V LITERATUŘE	18
5 TRILOGIE MILÉNIUM	20
6 AUTOROVA MOTIVACE	21
<u>VÝZKUMNÁ ČÁST</u>	
7 PODSTATNOST MORÁLNÍHO POSELSTVÍ A CHARAKTEROVÉHO VÝVOJE POSTAV VE SCI-FI	23
8 MORÁLNÍ A CHARAKTEROVÁ TEMATICKÁ ZÁKLADNA SCIENCE FICTION	25
9 VZTAH MORÁLNĚ-CHARAKTEROVÝCH PRVKŮ SCI-FI K REALITĚ	28
10 KONCEPCE MORÁLKY A CHARAKTEROVÉHO VÝVOJE POSTAV DĚL ONDŘEJE NEFFA	30
10.1 ZÁVAŽNOST AUTOROVÝCH MORÁLNĚ-CHARAKTEROVÝCH PRVKŮ A JEJICH VZTAH K REALITĚ	36
10.2 POROVNÁNÍ ZKOUMANÝCH PRVKŮ NAPŘÍČ ČÁSTMI TRILOGIE	40
11 TABULKA NEJČETNĚJI SE VYSKYTUJÍCÍCH MORÁLNÍCH ASPEKTŮ ŽÁNRU SCIENCE FICTION	44
11.1 EXPLANACE SHRUTÍ POMOCÍ TABULKY	44
12 TABULKY NEJČASTĚJŠÍCH CHARAKTEROVÝCH TYPOLOGIÍ SCIENCE FICTION A JEJICH VÝVOJE	47
12. 1 EXPLANACE SHRUTÍ POMOCÍ TABULEK	49
13 VLASTNÍ POSTOJ K PROBLEMATICE	51
14 ČESKÉ RESUMÉ	52
15 ANGLICKÉ RESUMÉ	54
<u>ZÁVĚR</u>	55
16 BIBLIOGRAFIE K TÉMATU	57

Úvod

Zaměření této kvalifikační práce se týká morálních aspektů ve vědeckofantastické literatuře obsažených a charakterových typologií postav v ní užitých, přesněji řečeno jejich charakterového vývoje. Tyto aspekty budeme zkoumat prostřednictvím románové trilogie Milénium od Ondřeje Neffa. Zásadní pokládanou otázkou je, zda a jak velký má vědeckofantastická literatura pro recipienta přínos právě z hlediska morálního, přičemž tento očekávaný přínos ovlivňuje kvalitu scifistické tvorby a umožňuje srovnání jejího poselství s románovou tvorbou klasičtějších žánrů. Předpokládáme, že morální dilemata postav autory vytvořených a také druhy charakterů, které pro svá díla zvolili, úzce souvisí s kvalitou děl jako takových a to nejen v rámci sci-fi nazývané soft, ale také té, již známe pod označením hard. Budeme se zabývat tím, do jaké míry jsou tyto sociální prvky pro sci-fi esenciální a zdali jejich nevyhnutelnost potvrzují i romány Neffovy.

Autorovy koncepce knižních charakterů a jeho pojetí vnitřních morálních procesů postav nám poslouží jako východisko k nalezení možných konotací mezi literaturou čistě fiktivního charakteru a prózou realistickou. Dále budeme hledat souvislosti mezi Neffovým zobrazením funkčních principů jím vykonstruovaného světa s principy, které bychom s ohledem na současně platné studie týkající se morálky a charakteru mohli považovat za reálné. Klademe si za cíl odhalit reálnost morálních dilemat, s nimiž se ve vědeckofantastické literatuře setkáváme, jejich motivaci skutečnou životní zkušeností či historií a shodnost charakterových typů postav neexistujících světů se skutečným lidským prožíváním.

Studiem Neffových románů samozřejmě nelze docílit komplexního pohledu na vědeckofantastickou literaturu, avšak lze poukázat na to, že výše zmíněné prvky jsou její nedílnou, častokrát nedocenenou součástí. Právě ony jsou původcem pocitu ztotožnění, které recipient při četbě vnímá a dodávají dílu, jež by jinak bylo spíše umělecky koncipovanou vědeckou domněnkou, na obsahové závažnosti. Zároveň také na základě odborné literatury a orientaci v zásadních dílech žánru science fiction usuzujeme, že existují určitá morální dilemata a charakterové typy, které jsou pro sci-fi typické a že tyto se vyskytují i v Neffově trilogii. Ony pro scifistickou tvorbu společné morální otázky a nejtypičtější knižní charaktery jsme se rozhodli shrnout do tabulky a vytvořit tak jejich stručný přehled.

Za výběrem tématu stojí, mimo to, že společenská dilemata v trilogii zmíněná považujeme za závažná, množství jednotlivých neucelených výroků a pohledů na sci-fi, s nimiž je možné se v odborné literatuře setkat. Milovníci realistických románů se k vědeckofantastické literatuře stále stavějí skepticky a často její závažnost zlehčují spojováním se žánrem fantasy. Nejsme si vědomi existence studie, která by mapovala míru propojení sci-fi se skutečností, ani té, jež by hodnotila její kvalitu právě na základě existence či neexistence závažných morálních témat. Potřebu studie zaměřené společenským směrem dokládá především to, že romány žánru sci-fi bývají vyzdvihovány nebo naopak haněny hlavně pro své technologické prvky a v rámci publicistiky jsou popularizovány především myšlenky možné realizace inovativních idejí autora.

Spisovatelovy prvky úvahové, jako je například vliv technologií na člověka budoucnosti, jeho vykreslení charakterů postav apokalyptických světů, v nichž můžeme spatřovat naději, varování či odraz současné morálky Země bývají přecházeny a ocenění se dočkají spíše v jiných žánrových odvětvích. Jistá morální dilemata jsou pro science fiction typičtější nežli jiná a jejich shrnutí by mohlo být prospěšné jak literárním autorům, tak také literárním kritikům. Samotná práce se dělí na několik částí. Začíná úvodem, na který navazuje část teoretická. Po ní následuje část praktická a práce končí závěrem. Nejprve je třeba definovat problematiku charakteru a morálky, aby bylo jasné, které autorem užitě prvky budeme v jeho románech vyhledávat a také zjistit, jakým způsobem u reálných osob v průběhu života dochází k rozvoji charakteru, což nám pomůže posoudit, nakolik se autor při tvorbě díla opíral o skutečnost. Definovat je nutné i samotný žánr science fiction, obsáhnout znalost jeho odvětví a poznat pro něj typické znaky. Výrazněji se přitom zaměříme na tvorbu a vývoj sci-fi na území Čech. V podkapitole týkající se české vědeckofantastické literatury se budeme zabývat jejím vývojem, hlavními představiteli žánru a jejich zásadními díly, abychom tyto poznatky mohli později použít k pátrání po opakujících se morálních tématech a typických charakterových vlastnostech postav.

Stejným způsobem je třeba pracovat i s vědeckofantastickou literaturou zahraniční. Následovat bude rešerše odborných pramenů o sci-fi písemnictví. Tato rešerše nám zpřístupní odlišení kvalitní scifistické tvorby od literatury brakové a může potvrdit obecnou přijímanost děl Neffových jakožto kvalitních. Po nabytí orientace v této problematice v kapitole týkající se realistické literatury představíme, jakým způsobem se její návaznost na skutečnost projevuje a upřesníme i její znaky, abychom ji následně mohli s vědeckofantastickou tvorbou porovnat. Následovat bude vzhled do osobnosti autora Ondřeje Neffa, díky kterému můžeme snáze pochopit, s jakým úmyslem romány tvořil, co ho k jejich tvorbě motivovalo a inspirovalo, jaké myšlenky sděloval a také odkud pramenily jeho předpoklady pro uměleckou činnost jako takovou. V poslední kapitole teoretické části práce představíme trilogii Milénium, jíž se budeme hlouběji věnovat v části praktické.

Ve výzkumné části práce dojde k porovnání nabitých informací. Zjistíme, v jakém množství obsahují sci-fi díla obecně považovaná za kvalitní vyhledávaná morální dilemata a jak podstatná pro ně, s ohledem na samotné smysly děl, společně s charakterovým vývojem postav jsou. Dále se na tyto aspekty zaměříme přímo a vyhledáme ty motivy, které se ve stěžejních dílech žánru sci-fi nejčastěji opakují. Následně využijeme odborné psychologické i filosofické literatury k tomu, abychom posoudili reálnost vývoje knižních charakterů a věrohodnost umělecko nastíněných morálních dilemat. Neméně nás bude zajímat, zdali jsou Neffem vykonstruovaná dilemata vystavena na reálných základech, jestli jsou ve shodě s těmi, které můžeme spatřovat v dílech realistických.

Podstatné je pro nás zjistit míru jejich zásadnosti pro komplexnost díla a posoudit jejich poselství z hlediska možné triviálnosti. V následující podkapitole srovnáme morální aspekty i charakterový vývoj postav jednotlivých děl Neffovy trilogie a porovnáme je s těmi, jichž užívají jiní autoři stejného žánru. Na základě získaných informací vytvoříme tabulku nejčastěji se vyskytujících morálně-charakterových aspektů žánru science fiction.

Tuto tabulku v rámci další kapitoly doplní popis čítající vysvětlení jejího vytvoření, objasnění zdrojů, jichž bylo pro utřídění nejčastějších morálních dilemat a charakterových typů užito společně s vlastním názorem na toto utřídění. Praktická část kvalifikační práce bude završena vlastním názorem na celkovou problematiku společně s věcnými výsledky zkoumání podloženými zdroji v literatuře. Odborně bude obsah práce i její výsledky shrnut v rámci dvojjazyčného resumé.

1 PROBLEMATIKA MORÁLKY A CHARAKTERU

Být morálním jedincem je něčím, k čemu člověka vedou významné instituce již od pradávna. Cílem našeho zkoumání je zmapovat zastoupení morální problematiky ve vědeckofantastických dílech, proto je nejprve třeba tyto pojmy definovat. Jak si však onu nehmátemnou morálku v dnešní době, kdy se hranice vlivem moderních technologií v mnohém posunuly, představit? Definic existuje několik, od těch méně složitých až po ty, které morálku vysvětlují společně s pojmem etiky, nebo se zaměřují na její kombinaci s právem. Nejsprávnější je říci, že základem morálky je problematika dobra a zla, s níž se potýkali již antičtí filosofové. Aristoteles v této otázce prosazoval humanizační pravidlo zlaté střední cesty. Společně s Platonem poté zastával názor, že *spravedlnost, sebeovládání a umírněnost jsou vlastnosti, po nichž sami toužíme a jenž jsou nezbytné pro naše blaho a štěstí.*¹ Co se samotných definic morálky týče, přes to, že je pro život v lidské společnosti zásadní, pohledy na ni se různí vzhledem k vědeckým odvětvím, s nimiž se pojí.

Například Zdeněk Kühn ji popisuje ve své knize Formalistické a neformalistické strategie střeoevropské justice po roce 1989 takto. „*Morálka jsou takové obyčeje (zvyky), jejichž porušení je považováno za nepřijatelné.*“ Dále její význam můžeme spatřovat jako žádoucí chování ve společnosti. Petr Příhoda, uznávaný psychiatr a psychoanalytik, který přednášel na 2. lékařské fakultě Univerzity Karlovy, se pro potřeby fakulty o morálce ve svém článku z roku 2011 vyjádřil takto. „*Za morální pokládáme takové jednání, které je ve shodě s naším svědomím, za etické (mravné) pak takové, které směřuje k dobru.*“² V Malém sociologickém slovníku Sociologického ústavu AV ČR naopak stojí, že *morálka je soubor hodnot, norem a vzorů chování pretendujících na regulaci vztahů mezi jednotlivci, mezi jednotlivcem a spol. skupinou i mezi spol. skupinami navzájem, které apelují na člověka jakožto člověka, nebo jej tak hodnotí, a jejichž respektování je vynucováno sankcemi.*³

Tím naopak tato publikace rozdílnost mezi morálkou a etikou stírá, jelikož podle ní nejde v případě morálky o chování shodné pouze se svědomím jednotlivce, nýbrž k tomu hodnocenému jako správné celou společností. Pro potřeby naší práce budeme užívat rozšířené definice morálky pojímající právě i etiku, jelikož jak jsme naznačili, hranice mezi těmito pojmy není zcela jasně vymezena. Zjistit, v čem podstata otázky morálky tkví, stojí ne jeden pohled do historie.

¹ HASS, Aaron; Morální inteligence, Columbus, s. 12, ISBN: 9788072490103, 1999.

² PŘÍHODA, Petr. Etika: Etika - morálka – právo; cit. 2011-12-06, <http://www.lf2.cuni.cz>

³ PETRUSKA, M. a kol.; Praha: Svoboda, 1970; s.19, cnb000136243 .

Základy morálky nalezneme již v Bibli, kde stojí: „*Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň ty jim.*“⁴ Morálka tedy souvisí s teologií, proti čemuž se stavěl filosof Immanuel Kant, jenž kritizoval skutečnost, že k morálnímu chování je lidstvo nuceno vůlí autorit. Teoretikem morálky byl také anglický filosof Thomas Hobbes, podle něhož zajišťuje pokojné soužití lidí v jedné obci, tím ji však Hobbes omezuje pouze na onu zmíněnou obec. Psycholog Horst Heidbrink říká, že *filosofie se zabývá především morální „povinností,“ psychologie morálním „bytím.“*⁵ Novověká filosofie etiky zastoupená Francisem Baconem a René Descartem vidí složitost morálky hlavně vzhledem k poznání a jeho metodám, jelikož co je nové, na to se existující morální principy nemusí vztahovat a účel často takzvaně světlí prostředky.

Pakliže mluvíme o morálce, nesmíme opomenout ani pojem morální inteligence. Morální inteligence stojí mezi inteligencí měřitelnou na známé škále bodů IQ a inteligencí emocionální, tedy EQ. Bylo by nasnadě říci, že morálka s vyšší inteligence souvisí, ale historie je plná příkladů vysoce inteligentních lidí, kteří se morálně nechovali. Pod inteligenci morální spadají pojmy jako spravedlnost, smysl pro povinnost, sebeovládání, odpovědnost a důstojnost. Aaron Hass ve své knize Morální inteligence tvrdí, že slušnost vymírá vlivem potlačení zájmu jedince o ostatní. Jednotlivec se snaží především postarat se sám o sebe. Nemorálnímu jednání poté napomáhá ospravedlňování se, a co víc, nevhodné chování často bývá nakažlivé.

Když se zabýváme morálkou z hlediska koncepce Neffových postav, nesmíme opomenout teorie morálního vývoje. Jednu z těchto teorií předložil Sigmund Freud, který zmiňuje prehistorickou společnost založenou na boji o moc. Jedinci vyrůstající v rodině bez otce podle něj postrádají přirozený respekt a inklinují k hostilitě. V opačném případě se u nich projeví silný respekt k autoritám, který může ústít v nadměrné pocity viny. Existuje také teorie sociálního učení, která je založena na pozitivním a negativním podmiňování. Za určité jednání jsme chváleni, to jeho opakování posiluje, zatímco kárání nežádoucí projevy osobnosti oslabuje. Učíme se tedy morálce zkušeností. Švýcarský filosof a psycholog Jean Piaget usuzoval, že *veškerá morálka je obsažena v systému pravidel (norem) a podstata vši morálky spočívá v respektu, který si jedinec vytváří k těmto pravidlům.*⁶

U nejmenších dětí pravidla nehrají roli, vinu odvozují od velikosti vzniklé škody a lež chápou subjektivně, nerozlišují mezi realitou svou a realitou světa. Starší děti pravidla považují za nedotknutelná, v té době hraje dítě hry s ostatními, hru však nechápe jako sociální aktivitu, hraje ji samo pro sebe. Za lež považují chybu. Až v pozdějších letech mají děti tendence silně kontrolovat pravidla u sebe i ostatních a lež hodnotí podle toho, zdali byla úmyslná, či nikoli. Samotná formulace morálky je odvislá od práce v kolektivu. Lawrence Kohlberg na Piagetovu koncepci navazuje rozdělením morálního vývoje do stadií prekonvenčního, konvenčního a postkonvenčního. *Prekonvenční úroveň přetrvává u kriminálních. Pro osobu na prekonvenční úrovni jsou společenské normy cosi vnějšího. Jedinec na konvenční úrovni se identifikuje s normami a bere je za své, člověk v postkonvenční fázi morálního vývoje dokáže společenské normy nejen akceptovat, ale i vyhodnocovat podle svých vlastních vnitřních morálních principů.*⁷

⁴ BIBLE, Tóbijáš; 4,15.

⁵ HEIDBRINK, H; Psychologie morálního vývoje, Portál, s. 16, ISBN: 80-7178-154-1, 1997.

⁶ PIAGET, J; Psychologie dítěte, Portál, s. 8, ISBN: 978-80-262-0691-0, 2014.

⁷ KOHLBERG, L; Moral stages and moralization: The cognitive-developmental, New York, NY: Holt Rinehart and Winston, s. 33, 1976.

Prekonvenční úroveň je založena na vyhýbání se trestu, konvenční má na svědomí dodržování pravidel je-li to výhodné a postkonvenční úroveň znamená jistou společenskou smlouvu, kritériem morálního hodnocení je vlastní svědomí. Charakterový vývoj člověka má s vývojem morálním nemálo společného. Zároveň je pro pojem morálky nadřazeným, jelikož mravnost je jednou z jeho složek. Český pedagogický psycholog Rudolf Kohoutek charakter definuje takto: „*V našem pojetí rozumíme charakterem povahové jádro osobnosti a soubor individuálních zvláštností, které jsou pro člověka příznačné a vtiskují ráz celému jeho chování.*“⁸

Z toho vyplývá, že charakter je souborem určitých rysů, které určují osobnost jednotlivce, a právě vlivem osobitého charakteru se člověk projevuje buďto morálně, nebo amorálně. Jak jsme již předeslali, i charakter má svá vývojová stádia. Nejranějším z nich je, jak ve své knize Základy užité psychologie Kohoutek popisuje, touha odlišit se od ostatních. V dalším stádiu si lidé zakládají na mínění druhých o jejich vlastní osobě. Třetí stádium je charakteristické ctí. Představu o ní přebíráme od druhých. V posledním stádiu se člověk stává autonomním, morálku i pozitivní charakterové vlastnosti jako je střídmost, pokora, poctivost, laskavost a nekonfliktnost přijímá za své. Charakter dále určuje, zdali jsme ve vztahu k druhým spíše altruističtí a empatičtí či hostilní a hrubí. Charakter i morálka vznikají z velké části vlivem prostředí, v němž člověk žije a vyrůstá. Postupně se vyvíjí skrze hodnocení jeho vlastní osobnosti, a to v první řadě hodnocení druhými, v té druhé hraje roli sebehodnocení.

To, jaké jsou naše cíle a jakým způsobem jich dosahujeme, zdali jsme vytrvalí a cílevědomí, právě to je charakterem ovlivňováno. Charakter souvisí i s Hippokratovou typologií temperamentu takzvaně škatulkující lid do čtyř základních skupin. Popisuje flegmatiky, sangviniky, choleriky a melancholiky. Rozlišuje též osoby egoistické, dominantní či submisivní. Za tím, jak se vyrovnáváme se složitými životními situacemi, taktéž stojí charakter. Pakliže snadno podléháme stresu a následně jednáme nestandardním způsobem, je naše frustrační tolerance nízká. Erich Fromm se v oblasti psychoanalýzy zabývá neproduktivními typy charakterů, tedy těmi, které nejsou pro život ve společnosti ani pro jedince samotného přínosné. Jsou jimi receptivní charakter, jehož základní složkou je touha být milován.

Vykořisťovatelský charakterový typ zapřičiňuje nesamostatnost. Osoba takového charakteru ostatní využívá, je závislá na druhých a druhým závidí. Fromm užívá i pojmu křečkovský charakter, který samotným názvem o své podstatě vcelku jasně vypovídá. Taková osoba druhým nevěří, projevuje se nadměrnou touhou po bezpečí. Posledním druhem neproduktivního charakteru je charakterový typ tržní. Fromm o něm takovém charakteru říká, že *člověk tržního typu je silně orientován na zisk a úspěch. Jeho vztah k druhým je ovlivňován tím, zdali jsou ostatní úspěšní či neúspěšní, tedy pro něj nevyužitelní.*⁹

Charakter společně s morálkou jsou pro nádobu zvanou osobností onou nepostradatelnou tekutinou, která jí dodává osobitost. Jen díky nim mohou lidé ve společnosti žít plnohodnotným životem.

⁸ KOHOUTEK, R; Základy psychologie osobnosti. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s. 96, ISBN: 9788072041565, 2000.

⁹ FROMM, E; Člověk a psychoanalýza, přel. PETŘINOVÁ, I; HUBSCHEROVÁ, M; Aurora, s. 53-71, ISBN: 80-85974-18-5, 1997.

2 CHARAKTERISTIKA A HISTORIE ŽÁNRU SCIENCE-FICTION

Science fiction je žánrem, který si i za nepříliš dlouhou dobu své existence dokázal najít velké množství příznivců a ze své původní časopisecké formy expandoval i do dalších uměleckých odvětví. Sci-fi se dnes realizuje v divadle, filmu, rozhlasových hrách i v dílech románového charakteru. Pro komplexnost pohledu na tento literární žánr se zaměříme na jeho charakteristiku a vývoj s důrazem na scifistickou tvorbu českých zemí. Pokusů definovat sci-fi proběhlo mnoho, nejuznávanější podoba popisu žánru však náleží Robertu A. Heinleinovi, a to, že *science fiction je spekulace o možných budoucích událostech založená na znalosti reálného světa, jeho současnosti i minulosti a porozumění podstatě a důležitosti vědy.*¹⁰ Existují definice jednodušší i složitější, mezi jejich autory patří například Frederik Pohl, který popsal science fiction jako žánr, jenž *pojednává o tom, co se podle autora mohlo někdy a někde stát, ale jak je známo, dosud se to neudálo.*¹¹

Nejuznávanější definici vědeckofantastické literatury zpracovanou českými autory nalezneme v genealogické publikaci Encyklopedie literárních žánrů, která u nás byla první svého druhu. Její autoři říkají, že je *„žánrem fantastické literatury zobrazujícím hypotetický svět, zkonstruovaný s využitím vědeckotechnických paradigmat.“*¹² Právě vlivem těchto vědeckých myšlenek je běžně od klasické fantasy odlišována. Podobný pohled na science fiction sdílí i Ivo Železný, který ve svých Stvořitelích nových světů píše, že *„science fiction je realistická část fantastické literatury, která užívá v reálném, at' budoucím, současném, či minulém čase znalostí a vynálezů, které v době vzniku díla nebyly všeobecně známy, skutečností, které nenastaly a teorií, které nebyly uplatněny v praxi.“*¹³ Žánr science fiction se může zdát záležitostí spadající až do dvacátého století, kdy přesáhl pole bibliistiky a začal se uplatňovat i v kinematografii a v počítačovém světě, jelikož právě na přelomu 19. a 20. století došlo k technické revoluci, jež pomohla sci-fi zpopularizovat.

Ta se tak ve století dvacátém stala literaturou celých mas, za čímž stála hlavně časopisecká tvorba. Roku 1926 začal Gernsback vydávat časopis Amazing Stories, kolem něhož se soustředil uzavřený kruh příznivců výše zmíněného žánru. Za názvem science fiction stojí taktéž časopis, a to Wonder Stories, který ho prvně použil roku 1929. Toto období science fiction je nazýváno gernsbackovskou érou. Povídky a romány nebyly vlivem některých svých radikálních názorů příliš populární. Brány pomyslné fanouškovské společnosti se pro zbytek světa otevřely až v padesátých letech, a to díky nově vzniklému levnému typu knih zvanému paperback. Tyto knihy se počaly uplatňovat jako často nepříliš hodnotná předloha pro televizní zpracování příběhů do podob filmových a seriálových. V padesátých letech tak vzniklo i dílo Den Trifidů od J. Wyndhama. Právě v polovině dvacátého století začalo být používáno zkrácení názvu žánru, pojmenování sci-fi.

¹⁰ KNIGHT, Damon; Turning Points: Essays on the Art of Science Fiction. New York: Harper and Row, s. 9, ISBN: 978-0060124328, 1977.

¹¹ ČERVENÝ, R; Klíček ke knihám. Online vydání, s. 8, ISSN: 1803-4446, 3. číslo; 2008.

¹² MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, s. 188, ISBN: 80-7185-669-X, 2004.

¹³ ŽELEZNÝ, I; Stvořitelé nových světů: Co je to science fiction? Artservis, s. 1, ISBN 80-7116-011-3, 1990.

Na kvalitnější televizní zpracování si fanoušci museli počkat až do let šedesátých, kdy díky scénáristovi a producentovi Roddenberryovi spatřila světlo světa známá televizní série Star Trek. Americká sci-fi odrážela obraz rozbouřené společenské situace. M. Moorcock vytvořil skupinu kolem britského časopisu New Worlds. Tato skupina je známá jako hnutí New Wave. Hrdinové sci-fi šedesátých let působili depresivně a beznadějně. Nová vlna brzy ztratila na své aktuálnosti a díla počala nabývat podoby brakové literatury. Science fiction byla v očích čtenářů i diváků takřkajíc zachráněna filmovým počinem Hvězdné války od režiséra George Lucase.

D. Adamsův Stopařův průvodce galaxií poté v letech osmdesátých klasickou sci-fi parodoval, to mu však nezabránilo v tom stát se nejuznávanější humornou sci-fi současnosti. Pakliže se rozhodneme pátrat po prvotních českých vědeckofantastických dílech, nemusíme zacházet tak daleko, jako tomu je u eposu o Gilgamešovi, nýbrž bude stačit udělat si výlet do století devatenáctého, tak jako pan Brouček v díle Pravý výlet pana Broučka do měsíce z roku 1887 od Svatopluka Čecha, jemuž v měsíční tematice předcházela ještě Karel Jan Pleskač s románem Život na měsíci (1881). Svatopluk Čech je ještě mimo jiné autorem Nového epochálního výletu pana Broučka, tentokrát do XV. století z roku 1888. Ve všech těchto dílech devatenáctého století se prvky science fiction uplatňují, někteří však shledávají základy současné sci-fi již v Arbesových romanetech. Ten roku 1877 napsal protiválečné dílo nesoucí název Newtonův mozek, v němž se vyskytuje stroj času.

Odbornějšího zkoumání se science fiction v českých zemích dostalo až prostřednictvím Ondřeje Neffa, který zpracoval dějiny tohoto žánru v práci s názvem Něco je jinak a následných třech esejích o české sci-fi. Rok před publikací Neffovy historie SF vydala studii o vědeckofantastické literatuře i Miroslava Genčiová. Ačkoli o science fiction vznikaly vcelku vědecky laděné spisy, vycházely pod hlavičkou nakladatelství Albatros, které se zaměřuje na literaturu pro děti a mládež. To svědčí o postoji k science fiction v Čechách. Toho si všimli jak fanoušci SF, tak také Ludvík Souček, na jehož stížnosti reagoval Jaroslav Veis článkem Čekání na roboty roku 1978. *Čtenáři reagovali také, a to založením sci-fi klubu nesoucího název Villoidus.*¹⁴ V Pardubicích vznikl SF klub Salamandr a v témže městě se také prvně udělovala cena Karla Čapka za sci-fi povídku.

Roku 1983 se z fanouškovského Pardubického setkání vyvinul tzv. Parcon, tedy scifistický sraz a k Čapkově ceně přibyla soška salamandra. *Překladaťelé, fandové aktivně se podílejí na vzkvétání klubu a v neposlední řadě i spisovatelé jsou dnes také odměňováni cenou Ludvíka Součka zvanou Ludvík.*¹⁵ V porevoluční době byla sci-fi díla vydávána masově, jelikož před revolucí některá vyjít nemohla, vzniklo tedy mnoho časopisů, které se vědeckofantastické literatuře věnovaly, takže prázdný trh byl najednou přesycen. Postupem času se však časopisy rušily, nekvalitní romány upadaly v zapomnění a situace je dnes vcelku vyrovnaná, a to ač je česká SF scéna značně rozvětvená. Je vcelku těžké, ale ne nemožné, nalézt kvalitní vědeckofantastickou literaturu mezi romány brakovými.

¹⁴ RAMPAS, Z; Jedenáct let československého fandumu (Letem naším světem), Ikarie, č. 1, s. 62, 1990.

¹⁵ RAMPAS, Z; Jedenáct let československého fandumu (Letem naším světem), Ikarie, č. 31, s. 3, 1990.

Kluby milovníků sci-fi vydávají své vlastní časopisy, takzvané fanziny, v nichž vycházejí díla neznámých či málo známých, často amatérských spisovatelů. Toliko k naší vědeckofantastické minulosti, základní kameny žánru byly totiž položeny dávno před technickou revolucí. Zkoumáme-li původ a vznik vědecké beletrie, je třeba zajímat se o filosofické spisy Platónovy, v nichž spatřujeme scifistické prvky, jelikož se zabýval například ideálem státu. Jak je možné usoudit ze znalosti Platonovy Ústavy, v mýtu o jeskyni byl rozvinut žánr utopický zaměřený na vědu a poznání. Za dob antických vznikaly i cestopisy, které mají s dnešní sci-fi spojitost. Právě zde lze nalézt kořeny momentální podoby vědeckofantastické literatury. Tento základ je ovšem spekulativního charakteru a názory na něj se různí. První nepopíratelné náznaky sci-fi můžeme dle anglického spisovatele Briana Aldisse, který se tak vyjádřil ve své knize *Billion Year Spree: The True History of Science Fiction*, spíše spatřovat v díle Mary Shelleyové *Frankenstein* z roku 1818, které je obvykle řazeno mezi hororovou či romantickou literaturu.

Dodnes sci-fi přechovává řadu prvků romantismu. Nejvíce zastoupený je tento žánr v zemích USA, i básník A. E. Poe směřoval některá svá díla vědeckofantastickým směrem. Své historické zastoupení má samozřejmě i v zemích jiných, ve Francii byl průkopníkem science fiction Jules Verne, Polským zástupcem je Stanislav Lem, který upozorňoval hlavně na nebezpečí z technologií plynoucí. V Německu to byl spisovatel Kurd Lasswitz. O rozvoj Anglické sci-fi se zasloužil H.G.Wells se svým dílem *Stroj času* z roku 1895. Podstatným prvkem žánru je jeho spekulativnost, na rozdíl od fantastické literatury se však zmínění tvůrci vystříhají zásahům nadpřirozena a na první místo kladou rozum tak, jak tomu činí teoretikové napříč všemi vědními obory. SF se dívá na techniku jako na něco fascinujícího, co dokáže člověku život usnadnit, ale zároveň jde o věc velmi nebezpečnou. Abychom byli schopni vědeckou beletrii zařadit vzhledem k použitým technickým prvkům a autorově originalitě, musíme hledět na dobu vzniku díla, nikoli na rok jeho vydání. Sci-fi dále můžeme dělit na takzvanou hard a soft, přičemž hard sci-fi je spíše zaměřená na technický pokrok spjatý s vědami přírodními, zatímco méně známá soft sci-fi stojí na základech sociálních věd.

Soft science fiction bývá ztotožňována s Novou vlnou a chápána jako málo závažná, nedostatečně vědecká sci-fi. Za původním rozdělením stojí rivalové H.G.Wells, který se zaměřoval na sociální sféru a Jules Verne, jehož hlavním motivem byla technika a pokrok ve smyslu vzdělávacím. Z toho také označení wellsovská a verneovská větev. Lze objevit i díla, v nichž jsou prvky obou kombinovány. Zasazení příběhu do prostoru a času nemá ve sci-fi téměř žádné hranice. Může se odehrávat jak v budoucnosti blízké, tak také vzdálené, ale zároveň i v hluboké minulosti, současnosti či paralelní realitě současnosti. Science fiction umožňuje čtenáři i autorovi popustit uzdu fantasmii. Je třeba tento žánr důkladně poznat, aby bylo možné ho jednoznačně definovat. Pochopení tohoto druhu umění vyžaduje orientaci v jeho subžánrech, kterými jsou space opera, science fantasy, steampunk, alternativní historie, kyberpunk a military sci-fi. Subžánr space opera se od klasické science fiction vzdaluje bájivostí, fyzikální zákony jsou často porušovány a hlavním tématem bývá mezihvězdný konflikt.

Některá díla opatřená nálepkou space opera nejsou valně kvality, vždyť také samo pojmenování žánru vychází z tzv. Mýdlové opery, jiným slovem brakové telenovely. Science fantasy se nachází na pomezí žánrů sci-fi a fantasy. V této verzi žánru jsou k nalezení i nadpřirozené prvky. Steampunk má spojitost s romány historickými, s obdobím páry – anglicky steam. Pojednává o technologiích minulosti, ovšem využitých v jiném časovém období či úplně jinak, nežli tomu skutečně bylo. Alternativní historie mluví svým názvem sama za sebe. Kyberpunk se na rozdíl od steampunku soustředí na budoucnost, již však nevykresluje v jasných barvách, nýbrž klade důraz na rozpad hodnot, chudobu a těžký život v kontrastu s technickým pokrokem budoucnosti. Co se military sci-fi týče, i zde jde podobně jako u space opery o válečný konflikt, jenže postrádá bájevitost space opery vlastní. Popis technologií je důkladný, ačkoli nestojí v military sci-fi na prvním místě, které patří vojenské taktice a pohledu jednotlivce. Existují i subžánry jako utopie a její protiklad, antiutopie, popisující vývoj světa společensky nepřijatelným směrem. Apokalyptická a postapokalyptická sci-fi sdílí svým znázorněním hroutícího se světa s antiutopií depresivní pohled na budoucnost.

2.1 SVĚTOVÁ VĚDECKOFANTASTICKÁ LITERATURA

Vědeckofantastická literatura je pojmem, který počal nabývat na závažnosti až na přelomu devatenáctého a dvacátého století. Vzhledem k cílům naší práce představíme některé ze světových autorů science fiction společně s příkladem jejich díla, v němž zdůrazníme autorem užitá myšlenky a postupy týkající se morálky i charakterové typologie některých knižních postav. Autory, které jsme pro potřeby práce upřednostnili, jsme zvolili úmyslně takovým způsobem, aby byli zastoupeni jak zásadní představitelé žánru, tak také autoři méně známí či okrajoví z důvodu zprostředkování pohledu na nezakreslený průřez tímto literárním žánrem. Volbu jsme činili též s ohledem na zemi jejich původu, jelikož je naším cílem v práci dosáhnout diverzity výběru. Za literární zdroj nám k tomu posloužil Slovník české literární fantastiky a science fiction od Ivana Adamoviče a Ondřeje Neffa. Dějištěm rozmachu science fiction jsou především Spojené státy americké, ačkoli předpoklady pro vznik tohoto žánru byly vlastní epochám mnohem dávňějším a autorům mnohem klasičtějšími, nežli byl francouzský spisovatel Jules Verne. Ten stvořil první příběh žánru sci-fi tak, jak ho známe.

Stalo se tak v roce 1863 a bylo jím dílo Pět neděl v balóně, po němž následovaly romány jako Dobrodružství kapitána Hatterase a román Cesta do středu Země. Dílo Pět neděl v balóně mu v nestálé době zajistilo stálé zaměstnání spisovatele u nakladatele Pierra-Julese Hetzela, který Verneova díla souhrnně pojmenoval souslovím Podivuhodné cesty. Romány tohoto giganta science fiction byly ovlivněny jeho láskou k cestování. Právě Jules Verne je známý svým předpovídáním technologického pokroku. Jedním z jeho nejslavnějších děl je bezpochyby román Dvacet tisíc mil pod mořem, v němž se skupina námořníků čítající profesora Arronxe a harpunáře Neda Landu vydává na volné moře pronásledovat obrovského tvora potápějícího lodě, přičemž zjišťují, že jde o ponorku kapitána Nema.

Nemo přijme námořníky na palubu, nesmějí však ponorku opustit a vyzradit tajemství její existence. Profesor Arronx se s kapitánem spřátelí a počnou spolu podnikat dobrodružné výpravy, nakonec však z ponorky uniká. Velkým morálním dilematem je zde potápění lodí s nevinnými pasažéry, jelikož patří anglickým kolonialistům, které Verneův Nemo nesnáší. Ačkoli se postava Nema projevuje jako spravedlivá a nápomocná, jde o mstivého génia. Skeptický profesor Arronx je popsán jako klidný a mírumilovný, zároveň však baží po dobrodružství. Zažívá morální konflikt v průběhu útěku z Nemovy ponorky, musí se rozhodnout pro zradu přítele, který nejedná morálně. Odlišným způsobem svou sci-fi pojal anglický autor Herbert George Wells narozený roku 1866. Jeho dílo odráží socialistické myšlenky, jimž byl nakloněn. Mimo politiky ho v tvorbě ovlivnil také život v rozvrácené rodině. Jules Verne na Wellse neměl dobrý názor. Popsal rozdíl mezi nimi takto.

*„Já tvořím na základech fyziky. On si vymýšlí. Já se na Měsíc dostávám na dělové kouli vystřelené z děla. Na tom není nic vymyšleného. On letí na Mars v lodi, kterou zhotovil z kovu a která nepodléhá zákonům zemské gravitace. To je opravdu zábavné! Ale ukažte mi takový kov! Ať pan Wells takovou loď vyrobí!”*¹⁶ Jedním z Wellsových nejslavnějších románů je dílo Válka světů z roku 1898, jehož zpracování do podoby rozhlasové hry od Orsona Wellesa a následné předčítání způsobilo v New Yorku vlnu paniky, jelikož posluchači považovali fabuli za skutečnost. Děj příběhu spočívá v mimozemském útoku na planetu Zemi. Martáané migrující z neobyvatelného Marsu ničí Londýn. Příběh je vyprávěn ústy filosofického novináře Raye Ferriera, který je zároveň Wellsovou hlavní postavou. Tento v životě nepříliš úspěšný muž melancholického založení je v příběhu nucen jednat a dostává se do morálního konfliktu sám se sebou, když je nucen zabít šíleného muže, který by svým křikem prozradil polohu jejich úkrytu.

Ačkoli je pro dílo zásadní panika a za morální motiv můžeme označit hlavně její masovou ztrátu, jelikož lidé v život ohrožující situaci nehledí na osudy druhých a sami se snaží o holé přežití, je pro dílo důležitý i soucit. Mimozemšťané lidstvem pohrdají a využívají ho tak, jako lidé využívají zvířata, tvory, které sami považují za nižší. Svě do žánru vložil také britský autor postapokalyptické science fiction John Wyndham. Wyndham pocházel z právnické rodiny. Prožil část dětství na různých internátních školách, vyzkoušel množství odlišných povolání, setkával se tedy s lidmi z rozličných společenských vrstev a taktéž bojoval proti nacistickému Německu v britské armádě. Byl pro lidsky zaměřeným autorem a svá díla nejprve publikoval v amerických pulpových magazínech. Jeho nejvýznamnější román nese název Den Trifidů.

Dílo stojí na myšlence oslepnutí lidstva, které pro účely podnikání vyšlechtilo agresivní druh rostlin schopný pohybu a přemýšlení. Trifidi se staví proti bezbranným lidem a působí jejich zkázu. Wyndham v díle předkládá morální dilemata spojená s nutností lidstva i jednotlivců přežít. Ptá se, co všechno jsou lidé schopni pro přežití udělat či obětovat, kam až jsou ochotni zajít. Lidská společnost se rozpadá a společně s ní se rozpadá i morálka. Lidstvo zahazuje stará morální pravidla a vytváří si nová, například ve věci znovuzalidnění světa mění pohled na partnerství. Wyndhamovou hlavní postavu představuje statečný Bill Masen.

¹⁶ HUDSKÝ, Stanislav; Jiné světy za dveřmi nevyzpytatelného pana Wellse, Doslov v WELLS, H.G.; Superaktivátor, ŠEL, s. 240, ISBN: 80-86426-15-7, 2003.

Bill je hrdinným typem čestného člověka silných morálních zásad. Setkává se s nezodpovědnou dívkou Josellou Playtonovou, jejíž charakter čítající vlastnosti jako je povrchnost a láska k přepychu v příběhu dozrává. Scifistickou tvorbu spojených států můžeme představit skrze autory Huga Gernsbacka a Johna Wooda Campbella. Hugo Gernsback původem pocházel z Lucemburska. Byl vzdělán v oblasti techniky a toto vzdělání pro něj znamenalo zásadní vědomostní základ. Právě on založil roku 1926 časopis *Amazing Stories*, v němž publikoval své práce John Wood Campbell, který vystudoval obory astronomie a chemie. I on vydával časopisy a publikoval tvorbu dalších autorů. Vydával například počiny Isaaca Asimova nebo Roberta A. Heinleina. Gernsback kladl velký důraz na vědeckost. Isaac Asimov byl v jistém smyslu Campbellovým žákem. Pocházel z Ruska a vzděláním byl biochemik. *Asimov si líboval v uzavřených malých prostorech, což se odrazilo v mnohých jeho dílech. Předložil tři zákony robotiky, jimiž se roboti, kterým věnoval mnohá svá díla, řídí v prostředí Asimovem stvořeným.*¹⁷

Ve své knize povídek nesoucí název *Já Robot* z roku 1950 staví roboty do pozitivnějšího světla, nežli je v science fiction zvykem. Stroje musí dodržovat ony zákony robotiky, tedy nesmí ublížit člověku, musí bránit svému zničení a také musí člověka poslouchat. V povídkách dochází k poruchám těchto zakódovaných programů, nebo se programy vzájemně vylučují. Morální dilemata v tomto díle rozvíjená se týkají toho, jak s inteligentními roboty zacházet, zdali je v pořádku je obětovat. Asimov píše: „*Nedopusť nikdy, aby ti tvůj smysl pro morálku zabránil vykonat správnou věc.*“¹⁸ Autorovy lidské charaktery jako Gregory Powell, kterému pramálo na věcech záleží a Michael Donovan, jenž je o něco impulzivnější, působí komicky. Vážněji je laděný charakter doktorky Susan Calvinové, která nepostrádá soucit, je velmi inteligentní, pracovitá a spolehlivá.

Neopomenutelným je také autor James Graham Ballard, jenž se zabýval ekologií. I on se pokoušel definovat science fiction, a to výrokem obsahující část, v níž se vyjadřuje o tom, že věří, že *pravou doménou science fiction není vnější prostor, ale zóna, již nazval vnitřním prostorem, a že současnost je pro spisovatele obdobím největší morální naléhavosti.*¹⁹ Ballard se snaží lidstvo varovat před jeho vlastním morálním úpadkem. V románu *Hello Ameriko!* z roku 1981 zasazuje svou hlavní postavu, mladíka Waynea, který je dobrodružné povahy, ale sám nemá nad vývojem událostí žádnou moc, do prostředí postapokalyptického světa. Wayne se s expediční skupinou vydává na výzkumnou výpravu do pouště, která zbyla z Ameriky.

Světlu chybí energetické zdroje, morální problematika je zastoupena především prostřednictvím situace, v níž Wayne objevuje skupinu rebelů vedenou šíleným Kurtzem bezohledně využívajícím zbylé energie. Posledním známým americkým autorem, o jehož díle se zmíníme, je Robert Anson Heinlein. Tohoto nezvyklého amerického spisovatele přivedlo k zájmu o astronomii pozorování prolétající Halleyovy komety. V jeho dílech je možno spatřovat mnohé z jeho osobních názorů na svět, ať již politických, protirasistických nebo individualistických. Mezi jeho nejvýznamnější příspěvky do žánru science fiction patří román *Hvězdná pěchota* z roku 1959.

¹⁷ ASIMOV, Isaac; *Nahé slunce, Železný*, s. 9-10, ISBN: 80-7116-062-8, 1994.

¹⁸ ASIMOV, Isaac; *Nadace, Triton*, ISBN: 978-80-257-0133-1, 2009.

¹⁹ BALLARD, J.G; *Interview Munich Round Up*, 104-6, 1968.

Hlavní postavou příběhu je mladík John Rico, který se přidává k vesmírné pěchotě, s níž dobývá planety a stoupá na kariérním žebříčku, až končí jako velitel vlastní jednotky. Román je bohatý jak na morální, tak na filosofické otázky. Heinlein z morálního hlediska posuzuje agresi. Ptá se, zdali člověk ve válce může jednat morálně. Představuje boj jako lidskou přirozenost, za níž není třeba cítit vinu. Rico je popsán jako odvážný a tvrdohlavý, má rád staré pořádky. Je stavěn do morálně náročné situace, v níž se musí rozhodnout, zda zastřelí přítele, který přišel o nohy. Přítelevě žádosti vyhoví, načež stane na jeho místě velitele. Svě představitele žánru sci-fi mají i takové země, jako je moderní Čína. Je jím například spisovatel Liou Cch'-sin, který dle internetové databáze spekulativní fikce www.isfdb.com již devětkrát vyhrál nejprestižnější čínské ocenění za science fiction, cenu Galaxy. V Cch'-sinově posledním románu jeho smrtelně nemocný protagonista, který prožívá platonickou lásku k vědkyni, využívá moderní technologie hibernace. Časové linie románu se díky tomu prolínají. Umírajícího hrdinu staví využívání technologií před mnohá morálně náročná rozhodnutí. Čtenáři jsou prostřednictvím díla kladeny filosofické otázky týkající se lidství, nesmrtelnosti a posvátné úcty k životu.

2.2 ČESKÁ VĚDECKOFANTASTICKÁ LITERATURA

Českým zemím se, stejně tak jako zbytku světa, zlatá éra science fiction nevyhnula. Jelikož budeme zkoumat morální poselství science fiction prostřednictvím románové trilogie autora Ondřeje Neffa, na jeho tuzemské předchůdce i současníky se zaměříme o něco výrazněji, nežli na představitele světové. Vědeckofantastická díla nejsou v našich vodách ojedinělými počiny, nýbrž se na tvorbu v tomto žánru zaměřuje a zaměřovala celá řada uznávaných autorů, jako byl Karel Čapek či současný záhadný autor známý pod pseudonymem Robert Fabian. I Česká republika má v souvislosti se science fiction své fandomové hnutí. Českou vědeckofantastickou tvorbu reflektuje antologie *Vládcové vesmíru* (2010) od Ivana Adamoviče, jenž se tomuto tématu věnuje již od devadesátých let a mimo jiné je jedním ze zakladatelů sci-fi měsíčníku *Ikaria* vycházejícího v letech 1990-2010. Mnoho zajímavých českých děl bohužel zapadlo. Mezi ty, ze kterých bychom museli stírat pomyslnou vrstvu prachu patří fejetonový román s názvem *Na novém světě* publikovaný v brněnském časopise *Červánky* poprvé v roce 1905, jehož autor dodnes nebyl odhalen.

V období mezi válkami česká science fiction odrážela atmosféru doby. Nesla se v duchu dobrodružném. Ve dvacátém století přichází na scénu i Karel Čapek. Jeho drama *R.U.R* (1920) zahrnuje jak představu o lidstvu budoucnosti, tak také techniku, roboty a odlidštění. Toto Čapkovo drama se odehrává v továrně na výrobu robotů. Roboti mají nahradit lidskou práci, postupem času je jim dodána i duše. Roboti počnou být využíváni pro válečné účely, což vede k jejich vzpouře. Karel Čapek v díle představuje morální konflikty ve smyslu využívání robotů, kteří se až příliš podobají lidem. Čapkovy postavy vědců jsou různých charakterů. Ředitel továrny Henry Domino je posedlý úspěchem, doktor Gall zaujímá postavení šíleného vědce a Alquist je prezentován jako čestný, vidí smysl v práci. Podobně je na tom dobrosrdečná, mírně naivní Helena.

V závěru díla se Alquist dostává do morálně náročné situace. Má pitvat roboty, kteří výrazně projevují city. Pitvu provést odmítá. Prvky sci-fi pak najdeme i v dalších Čapkových dílech, jako je Továrna na absolutno nebo Věc Makropulos, potažmo Krakatit. Nezařadit ho mezi autory science fiction by byla chyba, už jen kvůli slovu robot, jehož autorem je jeho bratr Josef. Za první české dílo do kategorie science fiction úmyslně spadající můžeme označit román Kapitán Nemo od M. Trosky, vlastním jménem Jana Matzala, který jím roku 1939 volně navázal na román Julese Vernea. Matzal se ve svých pracích zabýval soudy, jenž by nad námi mohli vynášet mimozemšťané kvůli způsobům naší obživy. Po válce na Jana Matzala navázali autoři jako Vladimír Babula nebo František Běhounek, který je autorem knihy Robinsoni vesmíru. V té je popsána Země, na níž se řítí kometa. Srážce se pomocí moderních technologií pokoušejí zabránit inženýři. Jeden z nich, Robert Bertrand, je postaven před morální dilema. Má se zachovat morálně správně, způsobit výbuch na povrchu komety a zachránit tak obyvatele země, ačkoli tím pádem zahyne jeho posádka? Volí záchranu planety, nakonec se však děj odvíjí jiným směrem. Dalšími Běhounkovými postavami jsou Pierre Duval, sebevědomý astronom a egoistický, nervově labilní pilot Vernier.

Na začínající tradici sci-fi dokázal stavět i Ludvík Souček, který, ovlivněn civilizací, sepsal dobrodružnou sci-fi nesoucí název Cesta slepých ptáků (1964). Jeho nástupce, povídkář Josef Nesvadba, se nechal inspirovat filosofií. Nesvadba je autorem díla vycházejícího roku 1960 pod názvem Einsteinův mozek. Je známý jako klasik science fiction, ačkoli ne všechna jeho díla pod tento žánr spadají, ovšem povídkami jako Tarzanova smrt nebo Výprava opačným směrem si tento titul zasloužil. Nesvadba je navíc autorem množství divadelních her i rozhlasových dramaturgií, nejvíce je však znám právě jako povídkář. Povídky vydané v titulu Einsteinův mozek mají silná morální poselství, což mohlo být zároveň ovlivněno jeho působením na postu doktora psychiatrie. Nesvadba je dle Slovníku české literární fantastiky zván jejím nejvýznamnějším českým představitelem. Podle Ondřeje Neffa se nechal ovlivnit Karlem Čapkem, jelikož jeho díla nabízejí hluboký vhled do lidské psyché. Činí tak v povídce Minehava podruhé z roku 1981, ale také v počínu Blbec z Xeenemünde, který můžeme nalézt právě v knize Einsteinův mozek a jiné povídky.

V tomto díle dojde k zabití agresivního patnáctiletého chlapce Bruna Habichta, který nerozumí ničemu jinému krom čísel. O Bruna se stará několik ošetřovatelů, kterým vybuchují domy. Lidé jsou přesvědčeni, že chlapec získal návody k sestavení rakety a výbuchy způsobuje. Činí tak pomocí dětské stavebnice. Bruno odmítá prozradit, jakým způsobem to dělá. Major stojí před složitou otázkou, zdali chlapce zabít a ochránit tak ostatní. Po Brunově smrti dochází k bombovým náletům na Londýn, při nichž většina obyvatel města zemře. Nedožíváme se, zdali byla chlapcova smrt marná, či nikoli. V Čechách se velmi brzy po válce dostával opět ke slovu civilismus, a tak byla technika s pokrokem opěvována ve stejné míře jako lidský každodenní život a témata sociální. Nesvadbovými pokračovateli se stala řada na první pohled samostatně působících umělců, jejichž díla se však svou filosofií shodovala. Byli jimi Václav Kajdoš, Jaromír Švarda, Jaroslav Veis, Jaroslav Zýka a Lubomír Macháček, autor scifistických a hororových povídek vydaných pod titulem Písek v zubech. Těchto jeho třináct povídek a jedna novela kolísá od „čistého hororu k čistému sci-fi“²⁰

²⁰ NEFF, O; Něco je jinak, Albatros, s. 347, ISBN: 13-901-81, 1981.

V povídce Edova teorie o rybách je hlavní postava kameramana Edy zasazena do prostřední zdevastované krajiny budoucnosti. Eda se snaží najít a nafilmovat přeživší ryby. V novém světě jsou zákony i morální a etické kodexy změněny, není normální pít vodu ani projevovat jakékoli emoce. Edovo počínání i jeho nechuť k továrnímu průmyslu se okolí nezamlouvá, namísto něj je v práci povýšen jeho kolega. Eda tlak okolí nezvládá a vrhá se ze střechy. Tato povídka klade z pohledu morálky důraz na svědomí lidstva, na zodpovědnost za planetu. Dalším spisovatelem, o němž jsme se již zmínili, je Jaroslav Veis. Veis je autorem jedenácti povídek, které vyšly pod názvem Experiment pro třetí planetu roku 1976. První z jeho povídek vypráví o vědcích, kteří si touží vyzkoušet transplantaci mozku, ovšem nemají žádné pokusné objekty, proto jeden z vědců zradí druhého a transplantuje jeho mozek psovi. Vědomí vědce se v těle psa probírá a z nenávisti zabíjí svého kolegu. Z hlediska morálního jde o problematiku překročení všech etických principů vinou vědeckého fanatismu.

Díky těmto autorům dostala moderní česká sci-fi podobu, kterou má dodnes.²¹ Kvůli dílům, jako je pokušení A – ZZ nebo Romeo a Julie 2300 je za autora sci-fi považován i Vladimír Páral, severočeský prozaik a autor společenských románů, jenž nežli se začal živit jako spisovatel, vystudoval chemii a stal se inženýrem.²² Ve svém Díle Válka s mnohozvířetem (1983) předkládá Páral poselství takového. „Člověk snáze vzdoruje nepříteli vnějšímu než vnitřnímu.“²³ Zvíře je totiž v každém z nás. Právě v tomto díle můžeme vidět největší podobnost s Čapkovou Válkou s mloky. Páral vyzývá k nalezení morálních zásad uvnitř každého jednotlivce. Román, v němž se zaměřil více na celospolečenské problémy nese název Země žen a napsán byl roku 1987. Obraz mužů v koncentračních táborech a žen řídicích zemi je sice nereálný, zato však rozkrývá problematiku moci. Dovede čtenáře k úvahám o tom, jaké uspořádání světa je správné. V díle Pokušení A-ZZ rozvíjí morální problematiku etičnosti. Jeho postavy se různě staví k tomu, zdali je správné vystavovat lidské bytosti v rámci testování psychickému či fyzickému nátlaku.

Stejně jako Vladimír Páral pochází ze severních Čech i Jiří Švejda, který studoval na chemické střední průmyslové škole v Ústí nad Labem a následně na Vysoké škole chemickotechnologické v Praze. Švejda přispíval do mnoha literárních časopisů, jsou jimi například Tvorba nebo Mladý svět. Prostřednictvím svých děl rozebírá problematiku egoismu a závislosti na kariéře. Ve sbírce povídek s názvem Ve vrcholu pyramidy apeluje na čtenářovu morálku z hlediska nebezpečí propadnutí ziskuchtivosti a rozpadu osobnosti vinou sobectví. Nesmíme opomenout ani současného autora Zdeňka Volného, spolumajitele nakladatelství Bonus Press, který je autorem humoristicky laděné povídky Svět úžasný jako kapka jedu. V ní nastiňuje tezi hlásající, že pakliže bude dáno člověku vše, po čem zatouží, čeká společnost zkáza. V období největšího rozmachu českého fandomového hnutí vydávali svá díla autoři, jako byli Jan Weiss, titulovaný Zasloužilý umělec a autor sbírky Družice a hvězdoplavci (1960), nebo Jiří Haussmann, jehož práce nesoucí název Velkovýroba ctnosti byla uvedena i jako rozhlasová hra, přičemž se roku 1964 dočkala zpracování filmového.

²¹ NEFF, O; Něco je jinak, Albatros, s. 346–349, ISBN: 13-901-81, 1981.

²² DOLEJŠÍ, P; Školní slovník českých spisovatelů, s. 189, ISBN: 80-86480-58-5, 2003.

²³ NEFF, Ondřej. Tři eseje o české sci-fi, s. 72, Československý spisovatel, ISBN: 22-145-85, 1985.

V díle se jedna skupina bohatých a nepříliš charakterních lidí snaží vyvýšit nad skupinu druhou, čehož chtějí docílit provozem továrny, kde se vyrábí látka, která dokáže i z těch největších zločinců udělat osoby mravné. Při výrobě dojde k chybě a namísto dobrých vlastností se vyrábí takové, jako je zášť a nenávisť, což vede k bojům. Z morálního hlediska se autor v knize potýká s otázkami moci, v níž žádná morálka nemá místo, ztráty svobodné vůle a ovládnání druhých. Na soft science fiction se zaměřovala autorka Ludmila Freiová. Ta již ve sém prvním SF románu Letní kursy popsala postavu vyrovnávající se s drastickou nepřírozenou omlazovací procedurou. Jejím nejznámějším dílem se stal román Stach na planetě Kvara, který se z hlediska morálního zabývá diskriminací. Zmínit si zaslouží i několik autorů, jejichž dílo v toku času více či méně zapadlo. Takovým je například Alexandr Lomm, vlastním jménem Václav Klička, spisovatel bývalého sovětského svazu. Narodil se v Rusku a část svého života publikoval sci-fi pouze v ruštině. Jeho nejznámější román *Noční orel vyšel v ruském jazyce pod názvem Ночной Орел*,²⁴ do českého jazyka ho přeložila roku 1981 Olga Ptáčková-Macháčková. Toto dílo je válečné tematiky. Hlavní postava, odvážný rebelující četař Ivan Kožin zjišťuje, že umí levitovat, čehož využívá při boji s nacisty. Klička představuje morální tematiku omezení svobody a neetického zkoumání Kožina vědci.

Kožin se také dostává do morálně náročných situací, kdy se dopouští válečných vražd z pomsty i z vlastního přesvědčení. Tvorbou pro mládež se primárně zabýval Miloš Kratochvíl známý svou scénaristickou činností. Kratochvíl je i autorem povídek pro dospělé, třináct jich vyšlo ve svazku Pávilon J roku 1983. V povídce nesoucí stejný název se zabývá morální zátěží vynálezce Jima Jeffersona, který vyrobil novodobou bombu. Tento vynálezce se po smrti nedostává do nebe, nýbrž do pavilonu J a uvědomuje si zodpovědnost za hrůzný vynález. Scenaristikou se živil také brněnský spisovatel Josef Souchop, jehož *odsudek současné společnosti na sebe vzal masku sci-fi karikaturující nadvládu technologií a demaskující nemožnost komunikace a porozumění mezi lidmi*.²⁵ Současnými uznávanými autory české sci-fi jsou například Jiří Kulhánek, autor *Nočního klubu*. Spekuluje se, jestli on sám není tajemným autorem Františkem Kotletou, který stojí za šokujícím románem *Perunova krev I*. Tajemnost není u českých autorů výjimkou, naopak, často se zdá, že téměř pravidlem. Dalším neopomenutelným autorem je Miroslav Žamboch s knihami *Ostří na oceli* nebo *Vlk samotář*. V neposlední řadě je tady poté spisovatel Ondřej Neff, jehož trilogii *Milénium* se budeme věnovat později.

3 REŠERŠE ODBORNÝCH ŽÁNROVÝCH PUBLIKACÍ

Jak jsme již nastínili, prvky vědecké fantastiky můžeme nalézt i v dílech, která za vědeckofantastická považována nejsou. Předpokladem pro vznik fantastiky, ať již vědecké, či čistě dobrodružného charakteru, byla zásadní díla romantická a preromantická. Taková díla mají své uznávané představitele, podle jejichž tvorby byla poměřována kvalita.

²⁴ ADAMOVIČ, Ivan; NEFF, Ondřej; *Slovník české literární fantastiky a science fiction*, s.116, R3, ISBN: 80-85364-57-3, 1995.

²⁵ JANOUŠEK, Pavel; *Dějiny české literatury 1945 -1989*, Academia, s. 544, ISBN: 80-200-1527-2, 2007.

Chceme-li zjistit, zdali jsou morální a charakterové prvky pro kvalitní sci-fi zásadní, je nutné vymezit, jakými znaky mají kvalitní díla oplývat a kterým se vyvarovat. V knize O poetice literárních druhů z roku 1995 jsou prvky science fiction popisovány právě společně s těmi fantastickými. *Racionální fantastika, dnes bychom řekli science fiction, se zakládá na divech vysvětlovaných. Fantastika se pohybuje na hranici pravděpodobnosti a nepravděpodobnosti. Pokleslé podoby žánru, jak již věděl Karel Čapek, užívají horizontu očekávání.*²⁶ Co se literární interpretace sci-fi týče, autorem pojmu horizont očekávání je německý literární teoretik Hans Robert Jauss a je jím míněno čtenářovo očekávání dalšího vývoje dějové linky díla. Pakliže je recipient obeznámen s díly podobného či stejného žánrového spektra a dokáže odhalit směřování jeho děje dříve, nežli tak učiní sám autor, neoplývá dílo přílišnou kvalitou.

Abychom dílo mohli označit za vědeckofantastické, autorem předložené fantaskní prvky v něm musejí být náležitě vysvětleny, nic se zde neděje iracionálně. Fiktivní realita je propracovaná, promyšlená a v rámci stvořeného světa vysvětlitelná. U vědecké fikce je také záhodno se ptát, nakolik jsou předkládané myšlenky nikoli pravdivé, nýbrž pravděpodobné. Pakliže by byly většinou nepravděpodobnými, jednalo by se spíše o dílo žánru fantasy, byli-li by pravdivými, měli bychom co dočínění s realistickým románem. Dle Ondřeje Neffa se od kvalitní sci-fi očekává originalita nápadu a dynamika zpracování. Neff je také toho názoru, že *v dobré science fiction musí být všechny důležité informace již na počátku jasné a zřejmé, jejich šokové odhalení dílu ubírá na závažnosti.*²⁷ Jiří Holý upozorňuje na to, že častokrát dochází ke kvalitě ubírajícímu opakování variací na jedno a totéž téma, přičemž se žánr myšlenkově vyprazdňuje. Dalším, pro science fiction podstatným filosofickým pojmem je noetická nejistota, která bývá vědeckofantastickým dílům ku prospěchu. Pakliže je děj zasazen do fiktivního světa a jednotlivé charaktery jsou též fikční, měl by se vlivem různých pohledů na spravedlnost, morálku či etiku pocit noetické nejistoty dostavit.

*Právě svou noetickostí se próza s fantastickými motivy ocitla v protikladu s oficiálně protežovanou poetikou sedmdesátých a osmdesátých let, která požadovala popisnou iluzivnost v podobě idylické či konfliktní a vycházela z představy reality ideologicky jasně vyhodnocené.*²⁸ Dějištěm vědeckofantastického příběhu není svět reálný, nýbrž svět fikční, ať již jde o blízkou či vzdálenou budoucnost, jinou planetu nebo pozměněnou minulost. I fikční světy však mají pravdivostní podmínky. Lubomír Doležal ve své knize *Heterocosmica* cituje Bertranda Russela, který se o fikčních světech vyjadřuje jako o prázdných. *Jen myšlenky čtenářů jsou vázány na svět skutečný, a proto jsou podstatné, zatímco fikční entity jsou prázdné.*²⁹ Doležal však dále tvrdí, že fikční entity vycházejí ze skutečnosti a jsou tedy napodobeninami reálně existujících. To klade na kvalitní science fiction další požadavek, tedy požadavek uvěřitelnosti. Ačkoli je na poli fantastiky povoleno mnohem více, nežli je tomu u jiných žánrových odvětví, i zde je autor omežován jistou nutností propojení s realitou.

²⁶ KUBÍNOVÁ, M; ČERVENKA, M; HOLÝ, Jiří; O poetice literárních druhů: Funkce fantastiky v současné próze, edice Ursus, sv. 12, Praha, ÚČL AV ČR, s. 119, 1995.

²⁷ NEFF, Ondřej; Interview, zpracovala Eva Burdová; www.mamtalent.cz, 2015.

²⁸ KUBÍNOVÁ, M; ČERVENKA, M; HOLÝ, Jiří; O poetice literárních druhů: Funkce fantastiky v současné próze, edice Ursus, sv. 12, Praha, ÚČL AV ČR, s. 127, 1995.

²⁹ DOLEŽAL, L; *Heterocosmica*, Karolinum, s. 18, ISBN: 8024607352, 2003.

Nebudou-li si totiž jeho charaktery a fikční světy podobné s těmi, s nimiž má čtenář reálnou zkušenost, budou prázdné. Fikční světy jsou metaforami světa skutečného. *Aktem psaní vytváří autor text a tím konstruuje fikční svět; v aktu čtení čtenář zpracovává text, a tak fikční svět rekonstruuje.*³⁰ Americký spisovatel Clifford D. Simak trval na tom, že každá SF práce musí obsahovat dvě rovnocenné složky: *kvalitní nápad založený na vědeckých poznatcích a neméně kvalitní příběh*, tedy kladl důraz na složitou vykonstruovanost fikčního světa. Rozvinul metodu extrapolace: *vyžadoval, aby autoři důsledně domysleli všestranný, zejména společenský dopad každého nového prvku, který do svého příběhu zavádějí.*³¹ Tímto požadavkem rekonstrukci díla čtenáři značně ztížil, samotnému dílu však vymezil hranice kvality. Zajímavý pohled na science fiction má také hnutí Nové vlny.

John Kessel, jeden z této generace autorů, prohlásil: *„Mnoho z děl, která považujeme v science fiction za nejlepší, nelze vůbec poměřovat s tím nejlepším, co v anglické a americké literatuře vzniklo za posledních pár set let.“*³² To přimělo autory Nové vlny k tomu, aby si vytyčili za cíl *co nejvíce se přiblížit hlavnímu proudu umělecké prózy, a to jak kvalitou řemeslného zpracování příběhu science fiction, tak i vnímavostí jeho obsahu k palčivým problémům současnosti.*³³ Mohli bychom tedy říci, že i to vedlo u autorů k prohloubení zájmu o sci-fi ve velké míře obsahující motivy sociální, moderní science fiction se tedy s ohledem na hodnocení kvality má možnost opírat jak o svou technickou stránku, tak také o stránku humanistickou a tyto prvky nemusejí striktně náležet jen sci-fi nazývané hard nebo soft, ale může docházet i k jejich četnému kombinování. Kvalitní science fiction má v každém případě obsahovat technologické prvky, autor se však musí v problematice orientovat a mít ujasněno, jaký žánr sci-fi tvoří.

4 POHLED NA REALISTIKU V LITERATUŘE

Realismus je směr, který se promítl v mnoha odvětvích, my ho však pro naše účely budeme zkoumat z hlediska uměleckého, především proto, abychom našli spojitost mezi tímto žánrem zaměřeným na skutečnost a reálné mezilidské krize s žánrem zabývajícím se realitami fiktivními. Ve Slovníku literárních směrů a skupin je o něm psáno, že: *„Podstatou realismu je směřování k převaze objektivního principu v umělecké tvorbě, k poznávání objektivních zákonitostí života na základě pravdivého zobrazení skutečnosti.“*³⁴ Václav Černý ve své knize *Soustavný přehled obecných dějin literatury naší vzdělanosti* uvádí, že místem jeho zrození byla Francie a stalo se tak v osmnáctém století. Na rozdíl od moderních žánrů zabývajících se fikcí je jeho cílem čtenáři představovat svět takový, jaký ve skutečnosti je.

³⁰ DOLEŽAL, L; *Heterocosmica II*; Karolinum, s. 201, ISBN: 978-80-246-2661-1, 2014.

³¹ NEFF, Ondřej; OLŠA, Jaroslav; *Encyklopedie literatury science fiction*; H&H, s. 189, ISBN: 80-85787-90-3, 1995.

³² NEFF, Ondřej; OLŠA, Jaroslav; *Encyklopedie literatury science fiction*; H&H, s. 46, ISBN: 80-85787-90-3, 1995.

³³ NEFF, Ondřej; OLŠA, Jaroslav; *Encyklopedie literatury science fiction*; H&H, s. 45, ISBN: 80-85787-90-3, 1995.

³⁴ VLAŠÍN, Štěpán a KOL.; *Slovník literárních směrů a skupin*. Praha: Panorama, s. 256, ISBN: 11-068-83, 1983.

Pro dokreslení představy o pojmu realistická literatura na základě Slovníku českých spisovatelů od Samuela Titěry, Václava Vaňka a Věry Menclové uvedeme několik jejích hlavních českých představitelů. Patří mezi ně například autorka Božena Němcová se svým rámcovým románem z vesnického prostředí *Babička*, dále poté Jan Neruda, který do žánru přispívá povídkami z prostředí městského, které vyšly roku 1878 pod názvem *Povídky malostranské* a následně i Gustav Pflieger Moravský, jenž je autorem díla *Paní Fabrikantová* a společně s ním spisovatel Šumavy Karel Klostermann, který stojí za díly jako *Ze světa lesních samot* nebo *V ráji šumavském*. Statě o realismu psal Vilém Mrštík i Otakar Hostinský. Hostinský řeší v realistické literatuře spor mezi krásou a pravdou, které si dle jeho slov nepřekážejí. Důležitý je pro něj především zobrazovaný předmět, skrytý význam a autorův záměr, přičemž vyzdvihuje právě onen předmět. Pro naši potřebu není zásadní zabývat se představiteli realismu, nýbrž probádat styl samotný a popsat jeho charakteristické rysy.

Zobrazování reality bylo hlavním uměleckým zaměřením lidí již od pravěku, kdy nástěnnými malbami znázorňovali zvířectvo skutečné a výjevy z každodenního života. Aristoteles tuto nápodobu pojmenoval jako *mimesis*. Zobrazení vybájené mělo poprvé možnost se uplatnit až skrze lidovou slovesnost určenou dětem. Realismus se dělí na množství subžánrů, přičemž pro každý z nich jsou specifické odlišné znaky. Kritický realismus očekává konflikt mezi tím, jaká by měla realita ideálně být a jaká je. *K nejdůležitějším znakům kritického realismu patří jeho pokrokovost spočívající jak v sepětí s pokrokovými vývojovými tendencemi ve společnosti i v umění, tak v samotném úsilí o pravdivé umělecké poznání, jež napomáhá rozvoji společenského vědomí i přímému působení umění na přeměny společenského života.*³⁵ Ideální realismus měl napomáhat ke zlepšení lidské společnosti, tedy představoval především idealizovaný život na vsi s minimem negativních aspektů. Socialistický realismus byl laděný optimisticky a revolučně. Měl zobrazovat každodenní život lidí s politicky kladeným důrazem na kolektivnost, zlo mohlo být přemoženo pouze poctivostí a oddanou spoluprací.

Zvláštní jsou odnože realismu jako je realismus magický či přímo surrealismus. Magický realismus vnáší do žánru prvky nadpřirozena, které jsou vsazeny do konkrétního prostředí či situace. Surrealismus lze dle G. Apollinaira opsat slovy psychologický automatismus, díla jsou tvořena například postupem automatického psaní. Každý z těchto subžánrů má svá vlastní specifika, zároveň ale také všechny mají společné znaky. Například to, že *zde hraje významnou úlohu autorův světový názor, který pozitivně či negativně ovlivňuje pravdivost uměleckého poznání, dále poté autorovo vědomé úsilí dobrat se pravdy.*³⁶ Realismus vždy analyzuje společnost a snaží se o ní podat pravdivý obraz. Dalším typickým rysem realistických románů je to, že jeho autor stojí nad příběhem. Pro realismus podstatná je též typizace. Ta se projevuje zevšeobecněním. Existuje zde tendence po tom, aby autor skrze svůj knižní charakter zpřístupnil pohled na celou společenskou vrstvu. Do realistického románu může čtenář nahlížet jako do zrcadla světa, který důvěrně zná. Jeden ze znaků realismu je dokonce výrazně podobný science fiction, a to ten, že zdůrazňuje racionální neboli rozumovou stránku věci. V realistickém románu má také místo kritická analýza společnosti.

³⁵ VLAŠÍN, Štěpán a KOL.; Slovník literárních směrů a skupin. Praha: Panorama, s. 258, ISBN: 11-068-83, 1983.

³⁶ VLAŠÍN, Štěpán a KOL.; Slovník literárních směrů a skupin. Praha: Panorama, s. 257, ISBN: 11-068-83, 1983.

Protagonistou díla obvykle bývá mladá ambiciózní osoba, která se setkává se světem. Vystupňovaný realismus se zvýšeným důrazem na negativní aspekty života je poté naturalismem. Realismu je vlastní detailní popis děje, postav i prostředí. Co se kritiky tohoto žánru týče, bývá často upozorňováno na jeho konvenčnost, přesto je však v českých zemích velice klasickým.

5 TRILOGIE MILÉNIUM

Stěžejním dílem této bakalářské práce, z něhož budeme pro naše analýzy čerpat, je románová trilogie Milénium od předního autora české science fiction Ondřeje Neffa. Milénium je v pořadí Neffovým druhým románovým cyklem, jemuž předcházela tetralogie Pán modrého meče skládající se z děl Jádru pudla, Pán modrého meče, Čarodějův učeň a Šídlo v pytli. Román Šídlo v pytli byl prvně vydán roku 1991, načež roku 1992 Neff publikoval první díl trilogie Milénium, román nesoucí název Země ohrožená. Na něj roku 1994 navazuje Země bojující a trilogii uzavírá o rok později románem Země vítězná. Všechna díla vyšla pod nakladatelstvím Golem Rýša v edici Ikarie a na jejich obálkách pracoval ilustrátor Martin Zhouf. Trilogie byla vydána i souhrnně v jednom svazku, a to roku 2001 pod nakladatelstvím Millennium Publishing, jednotlivá díla byla znovuvydána roku 2007.

Země ohrožená reaguje na aktuální události doby jejího vzniku. Roku 1991 se blížil přelom tisíciletí a společenská nálada byla taková, že lidé očekávali změnu. Takovou změnu Neff v díle předkládá. Nálada společnosti se v románu odrazila přítomností mystických prvků reagujících na známé Nostradamovo proroctví. Jedná se o závažný literární počin reflektující válku, politiku i bezvýznamnost jednotlivce. Nalezneme v něm množství technologických prvků, které dílo řadí do žánru hard sci-fi, přesto však cenu Ikaros za nejlepší science fiction roku získal až druhý román trilogie. Množství postav, s nímž autor v Zemi ohrožené pracuje, podtrhuje komplikovanost díla, které postrádá protagonistu příběhu, jelikož Neff nezohledňuje typickou koncepci hrdiny, nýbrž spíše rozvíjí, jak je pro jeho díla typické, charakteristiky jednotlivých antagonistů. Osud planety zde Neff vložil do rukou dvou vzhledem ke korporacím bezmocných postav, jejichž spor a charakterové vlastnosti jsou pro závěr díla klíčovými.

Následující dva romány se nesou v daleko dobrodružnějším duchu, nežli napovídá kniha první. Druhý díl trilogie, Země bojující, je považován za její nejčtivější část, gradující děj hodnotíme jako přehlednější. Obsahuje nejméně technologických prvků, odehrává se převážně na Zemi a zabývá se právě spíše vnitřními morálními konflikty mezi správným a nesprávným, které jsou zasazeny do dobrodružného děje. Autor dokázal zdařile navázat na předchozí díl, ačkoli si závěr Země ohrožené nenechal otevřený. Počet postav je stále obsáhlý, pohled na svět však již není toliko globální, nýbrž se autor více zaměřuje na ústřední charakter knihy, který zde na rozdíl od Země ohrožené nalezneme, což možná dílu ubírá na intelektuální závažnosti v porovnání s knihou první, onu závažnost však Neff z prostřední vnějšího posunul do prostředí vnitřního, tedy do složitostí duševního světa jednotlivých postav.

Sám Ondřej Neff se o práci s postavami vyjadřuje tak, že: „*Van Grof měl být něco jako kapitán Nemo. Nezadařilo se. Zato Salzman, to je něco jiného. Salzman jsem já. A o něm jsou ty další dva díly.*“³⁷ Spisovatel trilogii uzavírá románem *Země vítězná*, v němž můžeme najít podobnost s prvním počinem trilogie, už jen proto, že se děj odehrává jak na zemi, tak i ve vesmíru a rozvíjí zde své myšlenky předložené právě prvně v *Zemi ohrožené*. Neff odpovídá na dříve položené otázky, přidává však i nový motiv, a to motiv podzemního světa. Kombinuje zde prvky obou dvou předchozích děl, tedy navazuje na rozvinuté psychologické charakteristiky postav, ale nevynechává ani technologickou stránku věci, tedy problematiku nových, zakázaných technologií s ideologickými konflikty. Autor se rozhodl pro pozitivní zakončení trilogie, snad aby modernímu čtenáři poskytl jakousi optimistickou naději pro budoucnost.

6 AUTOROVA MOTIVACE

Motivace spisovatelů pro tvorbu děl v jistém smyslu souvisí s realitou, z níž svou inspiraci čerpají, stejně tak tomu je u Ondřeje Neffa. U autorů science fiction sic nemusí být toto spojení toliko výrazné, přesto se však zaměříme na Neffův život a jeho motivaci, abychom mohli zhodnotit závažnost jím užitých morálně-charakterových prvků trilogie *Milénium* a jejich vztah k realitě. Ondřej Neff se narodil roku 1945 v Praze jako syn literáta Vladimíra Neffa, který obdržel tituly Zasloužilý i Národní umělec. Jeho matkou byla Vlasta Petrovičová, rodným jménem Vlastimila Horáková, česká herečka a autorka divadelních her. Společným dílem otce a syna je kniha vzpomínek *Večery u krbu* poprvé vycházející roku 1986. Ondřej Neff prožil část svého dětství ve Starém Plzenci, kde ho jako kluka zaujaly knihy Julese Vernea. Po tomto seznámení se s vědeckofantastickou literaturou se začal Julesem Vernem do hloubky zabývat. V patnácti letech byl již přesvědčen, že chce jít v jeho stopách. Verneovu monografii později vydal, a to roku 2005 pod názvem *Jules Verne a jeho svět*. Mladého Ondřeje Neffa v jeho budoucí tvorbě ovlivnil školní ředitel Julius Komárek, který cestoval po jižní Americe.

Stopu na něm také zanechala měnová reforma, která roku 1953 přivedla spoustu lidí na mizinu. „*Byla tam třeba naše sousedka – stará paní, poštačka na penzi, která si šetřila na pohřeb. Ti vesničtí lidé měli takovou fixní ideu, že si musí zaplatit vlastní pohřeb,*“³⁸ vyjadřuje se o tomto období Neff. S negativními rysy socialismu se autor prvně setkal ve Slapech u Prahy, kde rodina Neffových žila. Zde mu imponoval místní farář, který byl odvezen StB. Třídu měšťanky, jíž navštěvoval, vyučovala Židovka, jež zažila holocaust. To a zároveň i autentická návštěva Terezínského koncentračního tábora se v jeho díle *Milénium* odráží, zaujetí válkou však můžeme pozorovat již v jeho románu z roku 1989 *Čarodějův učeň*, který se úzce potýká s problematikou vojenské diktatury. Neffovým prvním zaměstnáním po maturitě byla práce v časopise *Svět v obrazech*, pracoval však také pro obchodní dům Kotva, navíc promítal v kině a divadle nakladatelství Albatros.

³⁷ NEFF, Ondřej; Aston o románu *Milénium 2 - Země bojující*, www.neff.cz, 21.2.2008.

³⁸ ČESKÝ ROZHLAS; Projekt *Příběhy 20.století – Paměť národa*, PhDr. Ondřej Neff. Natočil DRDA, Adam; zpracoval JUNGWIRTH, Tomáš; www.pametnaroda.cz, 2016.

*Tento autor následně pokračoval ve studiu na Filosofické fakultě university Karlovy a co se dalšího studia týče, vystudoval i institut výtvarné fotografie.*³⁹ Za jeho literární počátky se dají považovat rozhlasové hry, které psal v šedesátých letech. Následně byl za nevhodné pokřikování roku 1969 udán jeho přítel ze školy, který v té době působil jako voják. Ani sám Ondřej Neff se režimním omezením nevyhnul. V šedesátých letech mu bylo znemožněno své literární počiny tisknout. Roku 1968, když vojska Varšavské smlouvy vstoupila do Československa, vysílal autor v Československém rozhlase a musel se dokonce skrývat před střelbou. Daboval také sci-fi filmy originálně anglického znění, které k nám byly nelegálně pašovány. Tíhu společenských poměrů pocítoval i zprostředkovaně, například spisovatel Alexandr Kramer, který se podílel na vzniku jejich díla Všechno je jinak z roku 1987, musel i v této jejich společné knize vystupovat pod pseudonymem Jaroslav Veis.

V revolučním období kolem 17. listopadu 1989 se Neff pokoušel obnovit činnost prvorepublikové mezinárodní organizace spisovatelů PEN klub, což se mu také podařilo. *A jak se o východní Evropě autor vyjadřuje dnes? Ptá se a odpovídá: „Jsou na východě země, pro které není lidský život hodnotou, jíž by se měly vůbec zabývat? Je pro takové státy přednější ideologie než lidské životy? Odpovědi zní ano.*⁴⁰ Ondřej Neff je znám nejen jako spisovatel, ale také jako novinář, a to v rámci československé literatury osmdesátých let hlavně díky časopisu Kmen, jehož byl redaktorem, je však též spjat s deníkem Mladá fronta Dnes a v letech 1990-1993 byl šéfredaktorem scifistického časopisu Ikarie. Důležitým mezníkem v Neffově životě byl rok 1995, kdy se začal zabývat internetem. Spolupracoval na sci-fi webzinu Amber-Zine a jako týdeník vedl Softwarové noviny. Internetové novinařině se věnuje i nadále, dosud pracuje na své webové stránce Neviditelný pes. Z jeho nejznámějších děl musíme jmenovat sbírku Vejce naruby a romány Tma či Měsíc mého života, přičemž próza Tma o světě bez elektrického proudu je hodnocena jako Neffova nejlepší a za sbírku povídek Vejce naruby obdržel cenu Ludvík.

Na kontě má desítky dalších románů pro dospělé i pro mládež, román z roku 1994 Jádru pudla si dokonce vysloužil dvě pokračování. Pro mládež dále napsal román Klukoviny a tátoviny. Jeho povídkovými knihami jsou Zeppelin na měsíci nebo kniha Čtvrtý den až na věky, která je zvláštní kombinací humoru, filosofie a dobrodružství. Mimo Science fiction se taktéž věnoval žánru špionážnímu, příkladem je jeho uznávaný překlad Johna Le Carré Agent či Tušení podrazu z roku 2007, kde skrytě rozebírá, zdali Ludvík Souček skutečně v padesátých letech mučil americké zajatce. Velký úspěch sklídilo zveřejnění jeho internetového deníku Neviditelný pes a deníku Diginef věnovaného fotografii. Fotografií se zabývá také v dílech jako Tajná kniha o digitální fotografii, jíž věnoval mládeži. Co se filmu týče, spolupracoval například na počinech Třetí Šarkan, Sedm pater pro tisíc přání a O kolečko navíc. Mimo jiné napsal scénář pro televizní sérii Energie – motor civilizace. Dále je autorem pětidílného rozhlasového seriálu nazvaného na počest Vernea Dvacet tisíc mil pod mořem.

³⁹ FENCL, Ivo; Acropolis, edice Osobnost, Ondřej Neff – Královská zábava, s. 9, ISBN 978-80-87310-18-2, 2010.

⁴⁰ FENCL, Ivo; Acropolis, edice Osobnost, Ondřej Neff – Královská zábava, s. 15, ISBN 978-80-87310-18-2, 2010.

V knize Něco je jinak snad jako první popsal českou sci-fi scénu a třemi eseji o science fiction ji doplnil. Zahraniční sci-fi se věnoval v publikaci Všechno je jinak. Zpracoval i tři slovníky orientované na žánr science fiction. Co se spolupráce s jinými autory týče, za zmínku stojí román pro děti Holky se perou jinak, který napsal společně s Vladimírem Kováříkem. Neff je navíc autorem pěti publikací Klon, ale i esejí, přednášek, úvah a scénářů, nesmíme však opomenout ani jeho vlastní komiksy, například samizdatový komiks Pérák - Toho dne byla mlha z roku 1988. K tvorbě Neffa tedy motivovaly jak osobní zkušenosti s nepohodlným režimem, tak také zkušenosti životní a velká vášeň pro vše nové, kterou v něm rozpoutal jeho velký vzor Jules Verne.

7 PODSTATNOST MORÁLNÍHO POSELSTVÍ A CHARAKTEROVÉHO VÝVOJE POSTAV VE SCI-FI

Měla by být sci-fi literatura spíše poučná, nežli dobrodružná? Předpokládáme, že morální poselství i charakterový vývoj postav je jedním ze základních prvků science fiction. Morálka je v literatuře typu science fiction hojně zastoupena, často je kritiky považována za prvek sentimentální, který vědeckofantastickým dílům ubírá na jejich vědeckosti a potažmo román či povídku řadí do kategorie jiné. Jednadvacáté století je však známé svým prolínáním žánrů. Jsme toho názoru, že i sci-fi díla, která úplně nezapadají do vymezených žánrových škatulek, například právě zdůrazněním morálního poselství, si taktéž zaslouží uznání a to jak od obránců vědeckofantastické literatury, tak také od zastánců literatury realistické. Díla žánru sci-fi se v mnohých případech neomezují pouze na morálku skutečnou, ve smyšlených světech často fungují i jiné eticko-morální kodexy, nežli jsou nám vlastní, což má čtenáře inspirovat k přemýšlení o samotném smyslu společenských pravidel.

Morálka v jistém slova smyslu vychází z křesťanských zásad, morální pravidla byla prvně zaznamenána právě v Bibli. Odkud však pramení morální zásady ateistů? Ve velké míře si vzorce společensky přijatelného chování osvojujeme skrze vzory, přičemž vzorem nám nejsou jen osoby z blízkého okolí, na vývoj lidské morálky mají v období dětství a dospívání vliv také knihy a filmy. Právě v nich se setkáváme s různými charakterovými typy a odnášíme si poučení. Jak již napovídají nakladatelství, pod nimiž sci-fi tituly vycházejí, bývá tento žánr mezi dospívajícími značně oblíbený, autoři je proto často volí za svou cílovou skupinu a morální poselství v dílech obsažená jsou četná. Aby v takovém případě bylo poselství předáno, nesmí být saga příliš složitá ani dlouhá, poselství naopak jednoduché a jasné. Dobrým příkladem je série Star trek. Morální dilemata science fiction neodmyslitelně provázejí a nemusí se týkat pouze lidí, například Carl Zimmer ve svém díle Vládce parazit píše: „*Ty pořád netušíš, s čím máš tu čest, vid’? Bezchybný organismus. Dokonalé stavbě jeho těla se vyrovná jen jeho zručnost... Obdivuji jeho ryzost; nezatíženou svědomím, výčitkami nebo falešnou morálkou.*“⁴¹

⁴¹ ZIMMER, Carl; Vládce parazit, Paseka, ed.Fénix, s. 83, IBSN: 80-7185-685-1, 2005.

Kritiku nešvarů společnosti najdeme snad v každé sci-fi alespoň střední kvality. Někdy jsou morální problémy popisovány přímo, přímo haněny i kritizovány, jindy chyby odhalíme až s pohledem na jejich důsledky a v dalších případech jsou dokonce ironicky chváleny, tedy musí čtenář sám neetické jednání odhalit. John Wood Campbell jí stanovil jistá pravidla kvality. Zakládal si na vědeckých poznatcích a originálním nápadu, stál především za povídkami žánru military sci-fi a kvalita děl byla následně poměřována pomocí jeho názorů a vzorů. Campbell příznivcem psychologických prvků ve sci-fi nebyl, v moderní science fiction už však opět začínají mít své místo. Campbellovým pravidlům například odporuje kvalitní čínská science-fiction autora Liou Cch'-sina. Ten ve své knize Vzpomínka na Zemi pracuje s archetypy lidských osobností. Tématem Cch'-sinova díla je apokalypsa, v níž jsou jeho charaktery vyjadřující například tu jedinou správnou morálku vystaveny náročným zkouškám. Jednají pod tlakem a jejich morální hodnoty se mění.

Co se českých děl týče, jejich poselství vyrůstá ze dvou odvětví autorů, a to z autorů spadajících mezi parconisty a z těch, kteří se za členy klubu sci-fi nepovažují. Nejprve se musíme zmínit o slavné parconistce, autorce Ludmile Freiové, narozené roku 1926. Ta přispívala do vědeckofantastických tiskovin – do Nemesis, Intercomu, Ikarie i do samotného Parconu. V dílech Freiové, povoláním učitelky, můžeme výchovné aspekty pocítovat vcelku silně. Tvorba této autorky nám z hlediska morálního přináší vnitřní konflikt postavy. Její snad nejvýznamnější dílo, trilogie o planetě Kvara, klade na morálku velice silný důraz, možná trochu na úkor dějovosti. O kritice společnosti se můžeme dále dočíst v literárních počinech pomezního sci-fi autora Vladimíra Párala. Na soudce lidských skutků si hraje také Jiří Švejda v díle Ve vrcholu pyramidy, nezachází však do takových detailů jako Páral. Knižní charakter Vladimíra Párala trpí vnitřními konflikty a s otázkami morálky se potýkají ve svém nitru.

Myslíme, že není třeba připomínat, jak se k otázkám lidství a zodpovědnosti vůči světu postavil Karel Čapek, výzvy k solidaritě nalezneme ve všech jeho sci-fi textech. I autor Miloš Kratochvíl varuje lidstvo spíše před ním samým, před jeho morálním úpadkem, nežli před nespecifickým nebezpečím z kosmu. Mezní čáru mezi klasickou literaturou a tou, jíž je přiřazován název vědeckofantastická, maže Josef Souchop svým dílem Laskavý nezámek z roku 1986. Jeho hlavní motiv je nepodstatný. Fakt, že jakýsi chlapec komunikuje s dívkou z cizí planety je zanedbatelný v porovnání s obyčejným životem lidí na panelákovém sídlišti, kde jeden druhého ignoruje a ze vztahů se vytrácí lidskost.

Dalším autorem, z jehož děl si morální poselství nelze odmyslet, je Karel Blažek. Ten ve svém románu Nejlepší století poodhaluje jinou perspektivu pohledu na morálku lidstva budoucnosti. Jeho názor na problémy světa vystihuje především následující prohlášení, v němž říká, že potíže doby budou plynout z: „*přirozeného konzervativismu lidí, kteří už mnoho pro společnost vykonali a znají cenu, jíž byl pokrok vykoupen, a protože vědí, že nikoli všechno nové je automaticky i dobré... nedůvěřují pokusům otevírat nové perspektivy.*“⁴² Na lidskou psychiku se poté zvláště zaměřuje Otakara Chaloupa. Ten ve svém díle zvaném Jenom zrnko písku popisuje, jak snadno je možné člověka zmanipulovat. Mladý student věří, že mu přístroj dovoluje nahlédnout do budoucnosti, což je ovšem jen podvod, a tomuto podvodu mladík přizpůsobuje celý svůj život.

⁴² NEFF, Ondřej; Tři eseje o české sci-fi, s. 82, Československý spisovatel, ISBN: 22-145-85, 1985.

Přítomnost morálního prvku můžeme postřehnout jak v literatuře hodnotné, také i v té brakové. Morální poučení je nejsnazší hledat v dystopické science fiction. Například Zdeněk Volný si ve svých povídkách z osmdesátých let pohrává jak s mimozemšťany, tak také s kritikou negativních vlastností lidských osobností. Kvalita Volného děl je spekulativní, jeho spisovatelská aktivita je příkladem práce na hraně braku. Zajímavě ve Volného dílech působí třeba prvek léčivé drogy, o níž jeví zájem jak mimozemšťané, tak také obyvatelé Země. Otázka návykových látek zůstává, stejně jako byla v osmdesátých letech, kdy tato díla vznikala, aktuální. Za autora kvalitních českých sci-fi snad po právu považujeme Josefa Nesvadbu. Tomu se, co se přístupu k morálce týče, ať úmyslně či neúmyslně podobají i autoři další, například Zdeněk Rosenbaum. Ten se v povídce Jak zachránit Boha zabývá utajováním jeho neexistence před obyčejným lidem, aby nedošlo k rozvratu společnosti. Tuto povídku o lidstvu, které vyžaduje pevné mantinely víry pro udržení morálky, nalezneme v knize Dvojnásobný dvojník z roku 1983, na níž se podílelo více autorů.

Zhodnotíme-li všechny tyto příklady jako jeden celek, nalezneme zde z hledisek morálních i charakterových spíše varování v podobě negativních příkladů, namísto pozitivních vzorů a takzvaných návodů na život, science fiction tedy dle našeho názoru vyznívá z hlediska morálního jako umělecky koncipovaný strach. Strach z působení technologií, strach z lidské hlouposti a jejích následků, strach z nesvobody či svobody a jejích následků, strach lidí z nich samých, hrůza z válek a úpadku planety a v neposlední řadě strach z ničení životního prostředí. Problematika ekologie a morálních postojů lidstva k ní je výrazným motivem například u Ballarda. Jak jsme tedy doložili, otázek k zamyšlení nad vlastním jednáním a smýšlením se ve sci-fi literatuře vyskytuje nemálo, a ač se méně všímavému čtenáři může zdát, že jediný smysl science fiction tkví v důmyslně vystavených vesmírných lodích a matematických výpočtech rotace obydleného Marsu kolem slunce, tato tvrzení mají k pravdě poměrně daleko.

8 MORÁLNÍ A CHARAKTEROVÁ TEMATICKÁ ZÁKLADNA SCIENCE FICTION

Morální dilemata a charakterové typologie postav významných děl, která jsme uvedli v předchozích částech práce, jež se týkala základní světové a širěji české scifistické literatury nyní postupně shrneme a odkryjeme jejich vzájemné podobnosti tak, abychom si mohli udělat jasnější představu o četnosti jejich výskytu a typických charakterových rysech postav ve sci-fi užitych a přítomnost podobných se pokusili doložit i v Neffově trilogii. Snad nejvýznamnější představitel žánru science fiction, Jules Verne, užívá morálního dilematu na bázi oprávněnosti vraždy na základně vlastního přesvědčení, řeší tedy typickou morální otázku dobra a zla, zároveň můžeme říci, že postava kapitána Nema se dle Lawrence Kohlberga nachází v morálním stádiu prekonvenčním, jelikož není ovlivňován společenskými normami. Dále také Verne pracuje s morálním dilematem vyplývajícím se zrady přítele z důvodu odlišného pohledu na svět. Postavu profesora Arronxe autor popsal jako klidného intelektuála ryzího charakteru a dobrodružného založení, dle Rudolfa Kohoutka jde o osobnost autonomní typu sangvinického. Jeho charakter v průběhu příběhu neprochází změnami.

Verneův kapitán Nemo je šíleným géniem trpícím vnitřními konflikty, jde o postavu dominantního charakteru nacházející se, co se vývoje charakteru týče, ve stádiu touhy odlišit se od ostatních. Autor Herbert George Wells předkládá motiv ztráty morálky v život ohrožující situaci, čímž se staví proti samotné definici morálky jakožto žádoucího chování ve společnosti, konflikt je vystaven na nízké morální inteligenci, jejíž nedostatek vyplývá z toho, že se postavy snaží především postarat samy o sebe bez ohledu na druhé. Dále Wells v díle řeší morální zátěž vraždy z nutnosti i vraždy jako takové. Jeho postava Raye Ferriera se projevuje jako silný, avšak melancholický hrdina, který se v krizové situaci stává zodpovědným. John Wyndham taktéž představuje morální dilema v závislosti na přežití, soustředí se na ztrátu této morálky, zároveň filosofuje nad současnými morálními zásadami lidstva.

Vytváří postavu hrdinného a zásadového Billa Masena společně s naivní, avšak silnou postavou Joselly Playtonové. Ta se z charakterového stádia, kdy je pro jedince nejpodstatnější názor druhých, stává autonomní osobností sangvinického typu. Bill Masen je altruistický i cílevědomý, dobře zvládá stresové situace a jeho frustrační tolerance je vysoká. Dle Hippokratovy typologie se taktéž jedná o sangvinika, jeho charakter se stejně jako je tomu u postavy Joselly Playtonové v příběhu vyvíjí. Motivy Isaaca Asimova se týkají etických problémů práv a svobodné vůle, tedy respektu k pravidlům a autoritám, které jsou v konfliktu s vlastní důstojností postav. Asimov se zabývá i úctou k životu. Jeho postava Gregoryho Powella je flegmatická, charakter Michaela Donovana Asimov popisuje jako agresivní a komický, tedy má blíže k charakteru cholerickému. Tyto postavy v příběhu vývojem neprocházejí. Ženská figura doktorky Calvinové je prezentována jako sangvinická. Ztělesňuje kladné vlastnosti jako je soucit, inteligence a spravedlnost.

Britský spisovatel James Graham Ballard píše o morálních dilematech sobectví versus zodpovědnosti vůči světu. Tato témata souvisejí s Heidbrinkem popisovanou teorií morální povinnosti. Ballardova hlavní postava, mladík Wayne, je dobrodružného založení. Vnímá vlastní mizérii plynoucí z nemožnosti ovlivnit stav věcí. Jeho charakter se nevyvíjí a převažuje u něj flegmatismus. Postava Kurtze se vyznačuje inteligencí a Freudovskou touhou po moci. Jde o neproduktivní charakterový typ křečkovský, který je zároveň stížen jistou formou šílenství. Robert Anson Heinlein, stejně jako John Wyndham, uvažuje nad reálnými morálními zásadami lidstva, také ale pracuje s tématem zátěže vraždy z důvodu nutnosti, operuje tedy s morálním principem pocitu viny v konfliktu s povinností.

Heinleinův charakter Johna Rica se nevyvíjí. Jde o neohroženého protagonistu živočišných pudů, u něhož se projevuje agrese. Je spíše cholerického založení. Čínský autor Liou Cch'-sin se potýká s morálním tématem úcty k životu, všechny jeho charaktery jsou hrdinnými prototypy a ukázkovými příklady správného jednání, zároveň však u nich převládá naivita. Jeho hlavní postava je melancholického charakteru, který v příběhu prochází vývojem. Karel Čapek přináší morální dilemata vycházející z využívání a zneužívání moci, dále se stejně jako Asimov z hlediska morálního zabývá úctou k životu. Jeho doktor Gall se projevuje jako fanatický a šílený vědec vysoké inteligence, jehož založení je sangvinické, avšak charakterově spadá pod neproduktivní typ tržní. Kladnou postavu představuje obyčejný pracovitý Alquist.

Projevuje se jako sangvinický, avšak na rozdíl od dominantní postavy Henryho Domina se podřizuje. Domino je popisován jako materialista, tedy stejně jako doktor Gall oplývá tržním charakterem. Postava Heleny se vyznačuje dobrosrdečností společně s naivitou, hodnotíme ji jako emocionálně založenou a melancholickou. Většina charakterů v příběhu prochází vývojem. František Běhounek ve svém díle řeší morální otázky sobectví ve smyslu obětování se pro vyšší dobro, rozvíjí tedy motiv morální povinnosti. Běhounekův pilot Vernier je prezentován jako egoistický a sobecký cholerický charakter křečkovského typu, zatímco postava Duvala je sebevědomá a inteligentní. Prototyp hrdiny Běhounek naplňuje sangvinickou postavou Roberta Bertranda, obyčejného člověka ušlechtilých mravů v autonomním stádiu vývoje osobnosti. Charaktery v díle však celkově výraznými změnami neprocházejí. Josef Nesvadba představuje morální dilema vraždy z vlastního přesvědčení pro domnělé společenské blaho. Chlapec Bruno je početným géniem, ovšem trpí šílenstvím a jeho povaha je zvrácená. Brunův charakter hodnotíme jako cholerický a hostilný, vývojem neprochází.

Lubomír Macháček využívá morálního motivu zodpovědnosti vůči planetě Zemi. Jím vykonstruovaná postava Edy představuje prostého člověka melancholického charakteru s čistými úmysly, jehož povaha zůstává neměnná. Alexandr Kramer alias Jaroslav Veis rozebírá morální správnost vraždy z pomsty a také amorální porušení obecné etiky týkající se lidských práv. Jeho postavy jsou fanatiky zaměřenými na úspěch, tedy charaktery neproduktivního typu tržního. K jejich vývoji v povídce nedochází. Vladimír Páral taktéž využívá zamyšlení nad morálkou fungující v reálném světě, zároveň mezi jeho témata patří zneužívání moci a neetické jednání s lidskými bytostmi. V jeho dílech se vyskytují i vnitřní nespécifické morální procesy postav na bázi pocitu viny. Morálními tématy Jiřího Švejdy jsou otázky egoismu, kariérismu a sobectví. Zdeněk Volný pracuje s morálními motivy týkajícími se svobody jednotlivce. Další autor, Jiří Haussmann, se zamýšlí nad touhou po moci a taktéž pracuje s problematikou etického jednání s lidmi a jejich svobodnou vůlí. Jeho postavy jsou převážně tržních charakterů a k vývoji u nich nedochází.

Ludmila Freiová ve svých dílech řeší morální nesprávnost diskriminace a nespécifické vnitřní morální procesy postav, častý je u ní motiv nízké frustrační tolerance. Morální motivy Václava Kličky alias Alexandra Lomma se týkají porušení etických zásad plynoucích z neúcty k člověku i k životu samému. Klička představuje prostého cholerického hrdinu Ivana Kožina, jehož charakter se v příběhu nemění. Miloš Kratochvíl předkládá k zamyšlení morálně náročné téma zodpovědnosti. Inteligentní sangvinický vynálezce Jim Jefferson se v příběhu charakterově vyvíjí, stává se osobností autonomní. Posledním českým autorem, jehož morální poselství pro příklad uvedeme, je Josef Souchop. Ten se zabýval tématy sobectví, které výrazně vztahoval ke světu reálnému. Souchopova hlavní postava, snivý chlapec Amos, je charakteru melancholického.

9 VZTAH MORÁLNĚ-CHARAKTEROVÝCH PRVKŮ SCI-FI K REALITĚ

Morálně-charakterové prvky děl žánru science fiction, kterým nám posloužily za příklady, můžeme snadno dohledat v situacích každodenního života i ve světové historii. Sci-fi často odráží problémy světa, v němž tvůrce žije a reaguje na jeho současné problémy. I Verneův román *Dvacet tisíc mil pod mořem* je dobrodružnou fikcí, která obsahuje množství reálných motivů. Zabýváme-li se kvalitou této sci-fi z hlediska pravděpodobnosti, hodnotíme základní myšlenku románu jako reálně možnou. Postava kapitána Nema jakožto rebela stranícího se společnosti a z politických důvodů se mstícího evokuje představy moderních teroristů. Morální problematika schvalování či neschvalování msty samozvanců je velmi aktuálním tématem. Wellsova *Válka světů* je zpracována dynamickým způsobem, její uvěřitelnost dokládá panika, kterou rozhlasová adaptace románu v New Yorku způsobila. Obraz rozvráceného světa vinou mimozemské invaze se podobá skutečným přírodním katastrofám, při nichž k panice docházelo, či můžeme nahradit útočící bezcitné mimozemšťany tanky a vesmírné lodě leteckými bombardéry. V takových situacích prochází morálka lidstva stejnými zkouškami, jako tomu bylo ve Wellsově románu.

Autor John Wyndham užil ve svém díle *Den trifiků* podobné tematiky, jde tedy o variaci na totéž téma, pouze nepřítel se liší, vznik a původ fantaskních trifiků je však náležitě vysvětlen. Inspirace válkou je zde stejně zřetelná jako u Wellse, autor do díla promítl své osobní zkušenosti z fronty. Wyndham se více zaměřuje na charakteristiku jednotlivých postav. Typizace je silně znatelná u figury Joselly Playtonové. Vývoj jejího charakteru považujeme za uvěřitelný, jelikož v zátěžových situacích nezřídka dochází k tomu, že i děti jsou nuceny rychle psychicky dospět. Isaac Asimov ve svém díle *Já robot* naráží na nebezpečné nedostatky, které naučené morální kodexy obsahují a jenž mohou v každodenním životě způsobovat těžkosti. Lidé se mnohdy dostávají do situací, v nichž stojí morálně správné rozhodnutí proti rozhodnutí praktičtějšímu či bezpečnějšímu. Taková dilemata prožívají jeho lidské i robotické postavy napříč jednotlivými povídkami, noetická nejistota je tedy v díle všudypřítomná.

Ekologicky laděná science fiction Jamese Grahama Ballarda *Hello Ameriko!* představuje velmi realisticky působící charakter mladíka Waynea. Nejedná se o románového hrdinu schopného činit velké změny, nýbrž o bezmocného člověka, jehož prožívání je povrchní a ambice nejsou nikterak velké. Wayne spatřuje zdevastovaný svět, jehož energetická krize čtenáři připomíná skutečné problémy týkající se neobnovitelných zdrojů naší planety a úbytek morální zodpovědnosti za svět projevující se plýtváním. Za příklad díla Roberta Ansona Heinleina jsme zvolili román *Hvězdná pěchota*. Dobývání planet, k němuž v něm dochází, není nepodobné skutečnému kolonizování Ameriky. Důležité jsou zde morální otázky takového kolonizování, přičemž Heinlein považuje bojechtivost za přirozenou lidskou vlastnost. Co se mimoamerických autorů týče, spisovatel Liou Cch'-sin sice ve svém díle užívá neexistujících technologií, ovšem rozkrývá otázky etičnosti umělého prodloužení života. Technologie, která by něčeho takového byla v podobném měřítku schopná sice neexistuje, ale otázkami prodloužení života, potažmo nesmrtelností se zabývají i seriózní lékaři a vědci.

Svět, jaký ve skutečnosti je sice Cch'-sin z hlediska hmotného tedy nezobrazuje, zato však zobrazuje skutečnost na poli filosofickém. Morálně-charakterové prvky autorů českých nejsou svou reálností nikterak pozadu za světovými. Čapkovo drama R.U.R nese silné morální poselství založené na skutečnosti. Využívání roboti jsou jakousi metaforou využívaných lidí, s nimiž se jako s lidmi nejedná. I v současnosti pracuje spousta osob v nelidských podmínkách, z čehož jiní profitují, přičemž skutečně dochází i docházelo k bouřím a vzpourám. Čapkovy postavy jsou silně typizovány, ony samotné působí jako metafory lidských vlastností. Děj knihy Robinsoni vesmíru od Františka Běhounka popisuje hrozící katastrofu. Bohužel se nejedná o námět jedinečný, stále však můžeme sledovat společenský dopad takové katastrofy.

Zajímavějším dílem je Nesvadbova povídka Blbec z Xeenemünde. Její námět je sic od možného uskutečnění vzdálený, zato však morální poselství má na skutečnost silnou návaznost. Dilema plynoucí ze zabití dětského vraha a nejistota ohledně jeho viny silně připomíná těžkosti v oblastech právní a soudní, zároveň se Nesvadba ptá, jakým způsobem trestat duševně nepřítelny, kteří si svou vinu neuvědomují. Tato povídka je vcelku originální, navíc u čtenáře autor vzbuzuje pocit noetické nejistoty. Reálně taktéž působí vykreslení světa Lubomírem Macháčkem v povídce Edova teorie o rybách. Celková morálka lidstva je zde narušena. Kdyby se děj povídky neodehrával budoucnosti a problémy nebyly vystupňované do extrémní podoby, jednalo by se o dílo spadající do žánru kritického realismu, jelikož tovární průmysl i otázky ekologie jsou aktuální.

Morální konflikty autora Vladimíra Párala jsou v jeho dílech jako je Země Žen nebo Pokušení A-ZZ reálně se objevující. V Pokušení A-ZZ jsou řešeny otázky etické velmi se podobající těm, které si vědci či lékaři kladou s železnou pravidelností. Jak daleko je morálně správné zajít v rámci výzkumu muselo být stanoveno vědeckými manuály a problematika moci ve smyslu utlačování slabších komunit je například s ohledem na rasismus téměř celosvětovým problémem. Spousta autorů sci-fi se stejně jako Vladimír Páral vyučila v oboru fyziky nebo chemie a tento reálný základ se v jejich dílech odráží. Z hlediska výrazného vztahu k realitě stojí za zmínku také Hausmannův morální motiv v díle Velkovýroba ctnosti. Ten je založený na skutečném odlidštění, amorální touze lidí po ovládnutí druhých proti jejich vůli.

S manipulováním mas, nezohledňováním jednotlivců a odsouváním jejich názorů se můžeme setkat především na poli politickém, postavy mezi sebou soupeřících movitých měšťanů jsou poté odrazem skutečných firem a jejich konkurenčních bojů. S Ludmilou Freiovou se můžeme vydat na planetu Kvara, jež zažívá společenské otřesy ne nepřírovnatelné k těm, které vedly k revoluci za vlády socialismu. Existují i díla, která jsou silně inspirována válkou. Tato díla se neomezují pouze na prvek koncentračních táborů, ale podávají značně realistický obraz válečného světa. Václav Klička, který psal svá díla v SSSR do své práce s názvem Noční orel zakomponoval partyzány, nacisty, dobrodružství, protiválečné apely i poučení. Jak je tedy zřejmé, některá díla žánru science fiction jsou si svým námětem podobná, závažnost jim dodávají právě ona morální poselství, která jsou reálného charakteru a jež se snaží upozornit na problémy či hrozby skutečného světa právě za přispění častokrát velmi zdařilé vědecké fikce, avšak i bez ní by ukázková díla oplývala filosofickými hodnotami.

10 KONCEPCE MORÁLKY A CHARAKTEROVÉHO VÝVOJE POSTAV DĚL ONDŘEJE NEFFA

Ondřej Neff pro své knižní postavy a jejich osudy vytvořil komplikovaný svět budoucnosti, který je předpokladem pro mnohé jím užitě morální problémy. Zaměříme se na jednotlivé části trilogie Milénium, abychom mohli charaktery Neffových postav i jejich morální dilemata prozkoumat. V prvním Neffově románu, Milénium, Země ohrožená, pracuje autor s velkým počtem postav. Zabýváme-li se dějovou osnovou románu, můžeme se opírat o několik pramenů. Jedním z těchto pramenů je pojetí Aristotelovo, který na prvé místo kladl seznámení se s hlavními postavami díla a prostředím. Neff své charaktery potřebné pro dynamický rozvoj příběhu představuje již v prologu knihy, jenž čtenáře vtáhne do děje akční scénou, v níž se policista Salzman prvně setkává se zatýkaným teroristou Herbartem Garrettem, který získává novou identitu, jméno Brian Tevis. Zároveň dochází k Tevisově a Salzmannově zběžné charakteristice. Právě tyto dvě postavy jsou pro morální konflikt knihy nejzásadnějšími. Brian Tevis stojí za vyvrcholením celého příběhu.

Jde o postavu teroristy, která je z hlediska charakteru velmi slabá. Neff tuto postavu popsal jako člověka plného vnitřních konfliktů. Důsledky svých činů si mnohdy neuvědomuje. Figura Tevise se bojí o svůj život, přesto však cítí, že osud nemůže změnit. Mívá výčitky svědomí ohledně svých předchozích teroristických akcí. Fakt, že je neustále ovládán druhými u něj vyústí v silnou touhu po moci, která nakonec vede k nenávisti vůči lidstvu, i k jeho pomstě ve smyslu proměny lidí v Umrany. Vzhledem k jeho potlačované agresivní povaze hodnotíme tuto postavu dle Hippokratovy typologie jako cholerickou. Lawrence Kohlberg by zároveň takový charakter popsal jako prekonvenční. Postavě Briana Tevise jde především o zisk a úspěch, jedná se tedy o neproduktivní charakter tržního typu. Proti němu stojí policista Salzman, jehož vidíme jako silně zaměřeného na spravedlnost. Salzman spatřuje svět černobíle, není úplatný a vytrvale jde za svým cílem. Jeho postavě unikají mnohé souvislosti, projevuje se vulgární mluvou a bývá výbušný.

Jeho frustrační tolerance není vysoká, což se v závěru knihy, kdy je propuštěn od policie, projevuje jeho honbou zločinců takzvaně na vlastní pěst, což zahrnuje i jednání nezákonné. Salzmannův charakter se tedy, stejně jako ten Tevisův, příklání k typologii cholerika. Dle Jeana Piageta se policista Salzman nachází v chápání morálky na úrovni staršího dítěte, pravidla jsou pro něj nedotknutelná. To koresponduje se stádiem konvenčním, avšak jde o charakter extrovertní a produktivní. I jeho postava se potýká s osudovou neovlivnitelností. Každá doba má svého filosofa, Ondřej Neff filosofické prvky promítl do postavy obchodníka s ilegálními technologiemi George van Grofa, s nímž se setkáváme krátce poté. Vedlejší postavou dokreslující van Grofův charakter je jeho tajemník Viktor Golanz. Van Grof uzavírá kontrakt s firmou Matra Messerschmitt, čímž autor předznamenává základní konflikt díla.

Nutno podotknout, že pracuje promyšleně, jelikož již v prologu můžeme nalézt zmínku o Marsu, k němuž děj bude v pozdější části směřován a Matra Messerschmitt má ve znaku ještěra, který čtenáři taktéž slouží jako nápověda. Van Grof je, jak jsme již naznačili, typizovanou postavou zločinného intelektuála. Jedná se o gentlemana podsvětí silně dominantního charakteru. Jeho hlavní motivací je vymanit se z principu společnosti a nebýt nikým ovládan. Van Grof oplývá kladnými morálními vlastnostmi jako je soucit, ovšem pouze s ohledem na sobě blízké osoby. Neuznává pravidla, která nepovažuje za správná. Jeho povahu bychom mohli popsat jako sangvinickou a ačkoli patří mezi zločince, nachází se v morálním stádiu postkonvenčním. Jedná vyrovnaně a jeho frustrační toleranci považujeme za vysokou. Van Grofův společník, Viktor Golanz, je popsán pouze jako velmi loajální člověk, který si zakládá na svém pohodlí a bezpečí. Van Grof taktéž zaměstnává chlapce závislého na chemických substancích zvaného Píbí. Ten dokáže nadlidsky využívat moderní počítač OKIDA.

Píbí představuje dalšího šíleného génia Neffova díla, jeho postava je zajímavá i proto, že odráží sociální motivy románu jako je drogová závislost, necitelnost zaměstnavatelů a ztráta osobního života vinou technologií, to vše však autor čtenáři předkládá ukryté pod vrstvou komiky s postavou Píbího spojené. Jeho povahový typ je nespecifikovatelný, jelikož vlivem drogové závislosti postrádá veškerou morálku i vyšší city, přesto však chová jakousi náklonnost ke svým zaměstnavatelům. Počet postav se dále rozvětňuje o van Grofovou ženu Julianu do umranské věci zasvěcenou a fyzičku Marii-Annu Letierovou, která společně s dalšími postavami nese prvek umíněnosti v dosahování cílů a toho, že zdánlivě dobrý úmysl může mít nedozírné negativní důsledky. Juliana Van Grofová je citlivou, optimistickou, extrovertní a humanisticky zaměřenou ženou, jejíž inteligence se projeví až v závěru díla. Oproti ní je Marie-Anna Letierová spíše umíněnou, citově motivovanou melancholičkou, která se snaží o dosažení svých cílů bez ohledu na jejich důsledky či způsoby, kterými jich dosaženo bude. Toto ji dožene až na hranu zákona, její charakter však hodnotíme jako produktivní.

Za zmínku též stojí postava doktorky Draskarové. Jedná se o postavu silnou, cholerickou a taktéž humanisticky zaměřenou, která se v opozici zákona ocitá pro svou ekologickou vášeň. Vedlejší postavy, jimiž jsou například lodní důstojníci, se projevují podobně jako policista Salzmann. Taktéž silně lpí na pravidlech, pouze jsou podstatně agresivnější. Jediný čistě hrdinný povahový typ, jehož Ondřej Neff v románu užil, je postava kapitána vesmírné lodi Lina Red Romity. Romita v knize vyráží na záchrannou misi k raketoplánu, na jehož palubě se nachází Brian Tevis. Lino je čestný, altruistický a odvážný sangvinik, kterého autor konfrontuje s bezmocností. Musí se stavět proti svým ideálům, což na jeho charakter vrhá stín. Co se morálního poselství díla týče, spisovatel zde předložil hned několik zásadních dilemat. Prvním takovým dilematem je bezmocnost jednotlivce oproti moci zámožných korporací, kdy jedinec jedná amorálně, často proti vlastním přesvědčením a své činy omlouvá povinností a nemožností volby. Etika hledá odpověď na otázku, jak by měl člověk žít. Klade důraz na jeho svobodnou volbu mezi dobrem a zlem.

Aby se ekonomie státu, potažmo světa dala považovat za eticky správnou, měla by dle slovenské knihy *Etické otázky (ne)slobody brát v potaz „...individualitu člověka s jeho jedinečností, racionálním egoizmom a slobodou volby.“*⁴³ Tento princip Neff ve svém díle popírá a tímto pro svůj příběh tvoří prostředí amorální. Autor svým charakterům připsal fiktivní fatální osudovou nevyhnutelnost, ačkoli ve skutečnosti se děj příběhu odvíjí právě od samotných povah jeho postav a jejich vnitřních i vnějších konfliktů, toto poznání však svým protagonistům ani antagonistům nezpřístupnil, takže morální vinu tak, jak ji ve svém díle *Otázka viny* definuje Karl Jasper, tedy jako *vinu vlastního já před vlastním svědomím, ke které má druhý přístup pouze v existenciální komunikaci, v níž se se mnou staví do mé vlastní pozice a snaží se ve mně mé vlastní svědomí probudit a prosvětlit,*⁴⁴ necítí. Neffovy postavy si vinu neuvědomují, ovšem právě to má vnímavého čtenáře přimět k jejímu postrádání.

Autor prostřednictvím svých charakterů upozorňuje na apatičnost lidstva a jeho nedostatek zodpovědnosti. Lidé si neváží věcí, které jim nepatří. V příběhu dominuje zjištěné chování. „*Venku zakvílely pneumatiky. Bodejť by tak prudce nebrzdili, pomyslí si, když pneumatiky neplatí ze svého.*“⁴⁵ Dalším, pro morálku zásadním aspektem, je vlastní prostředí díla, do něhož autor fabuli zasadil. Předkládá čtenáři otázku moci a spravedlnosti. Ptá se, zdali je správné neomezenou moc využívat a nastiňuje důsledky jejího zneužívání. O moci mluvil již Nietzsche ve svém díle *Tak pravil Zarathustra*, a to, že *každá živá bytost je obdařena vůlí k moci. Tato vůle se projevuje různě u různých bytostí. Například myslitelé chtějí svět ovládnout skrze jeho poznání. Lidé jiného zaměření mohou volit primitivnější metody. Všechny však spojuje jedno: všichni chtějí ovládat ty méně mocné, a být ovládáni mocnějšími.*⁴⁶

Každý z popsaných charakterů po něčem určitě baží, přičemž je pro svou vlastní pravdu schopen popřít pravdu skutečnou. Prostor ve kterém se děj odehrává je surové a odlidštěné, takové jsou pak i Neffovy charaktery. Vytvořil svět, v němž je jednotlivost přítěží a morálka slouží pouze jako donucovací prostředek, pro samotné fungování světa je ale spíše na obtíž. Celospolečenská nálada v průběhu Tevisovy cesty k Marsu je spekulativního charakteru. Lino Red Romita cestu teroristy považuje za hrdinství, obyčejnými lidmi je Tevis opěvován jako kosmonaut, zároveň dochází k bojům mezi jednotlivými vesmírnými společnostmi, jelikož každá z nich usiluje o prvenství v dobytí této vzdálené planety. Jelikož morálka souvisí s názorem společnosti, jednají samotní vrchní představitelé kosmonautiky nemorálně. Na morální aspekty bohaté jsou též motivy války a narkomanství. Pohled na válku autor čtenáři zprostředkovává očima obyčejného vojáka, který je stavěn do morálně náročné situace, kdy pro vlastní přežití musí zabít svého dávného přítele.

⁴³ KOZOŇ, Antonín a kol.; *Etické otázky (ne)slobody*, Trenčín: SpoSolntE, s.54, ISBN: 978-80-89533-09-1, 2012.

⁴⁴ MIRON, Ronny; *Between Freedom and Necessity: The Conception of Guilt in Jaspers' Thought, The Desire for Metaphysics*, Champaign, Common Ground Publishing, s. 162, ISBN: 978-1612293721, 2014.

⁴⁵ NEFF, Ondřej; *Milénium, Země ohrožená, Golem*; Praha, s.6, ISBN: 9788025902264, 1992.

⁴⁶ NIETZSCHE, Friedrich; *Tak pravil Zarathustra*, překlad: FISCHER, Otokar; Olomouci; Votobia, s. 102-103, ISBN: 978-80-7390-097-7, 1995.

Podle V. Gluchmana a jeho knihy *Člověk a morálka*, která vyšla v Brně roku 1997 lze morálku dělit na dva druhy, a to na skupinovou, která se spájí s kolektivní koncepcí dobra a morálku reflexivní vycházející z individuálních hodnot. Je patrné, že Ondřej Neff dával přednost morálce skupinové před reflexivní tak, jak tomu bylo běžné v průběhu reálných válečných konfliktů. Neff taktéž poukazuje na bezvýznamnost války vedené pouze z důvodu finančního či jiného zisku vládnoucích vrstev. Morální cítění postav je účelově potlačováno. Drogovou závislost v prvním díle zmiňuje jen okrajově prostřednictvím postavy Píbího. Tohoto chemického chlapce bez ohledu na jeho bídný fyzický stav pro své účely využívá van Grof. Narkomani jsou zmíněni i ve spojitosti s podzemními prostory, kde od vlastní zodpovědnosti za popsany svět unikají do prostředí umělých rájů. Poslední podstatné morální poselství tkví v motivu environmentálního prostředí, který v románu úzce souvisí s tematikou fanatismu. Autor čtenáři přináší obraz světa, v němž není potřeba stromů ani zvířat.

Skrze jednotlivé fanatiky si uvědomujeme závažnost této otázky. Postavy cítí zodpovědnost za svět kolem sebe, ale jejich vnímání reality je pokřivené. Ztrácejí náklonnost k vlastnímu lidskému rodu, upřednostňují zvířectvo. Pro uskutečnění svého v základu dobrého úmyslu jsou schopni lhát i stavět se proti zákonu. Vztah jednotlivých osob k osobám druhým je znázorněn také zastoupením rasové stereotypizace žluté a černé rasy, zároveň amorálními způsoby jednání s druhými, jako je manipulace nebo vydírání. Knihou, která po prvním dílu trilogie následuje, je román *Milénium, Země bojující*. V tomto díle Neff představuje postavy nové, zároveň se však můžeme setkat i s jednou postavou známou. Tou je bývalý policista Kurt Salzman, který v románu trpí alkoholismem, ztratil totiž svou víru v bezmeznou spravedlnost a navíc je proměněn v Umrana. Projevuje se jako osobnost na pomezí melancholika a cholera. Charakterově se nachází ve stádiu postkonvenčním, sám se staví do role soudce vlastních činů. V kontrastu s jeho vztekem vůči osudu stojí hrdinné chování, jehož je schopen.

Dalšími novými hlavními postavami se vstávají Alf Likt, zabíječ mutantů a policistka Elynor. Elynor je pevná žena, která zprvu upřednostňuje přidělenou práci před vlastními morálními zásadami. Je odvážná, nebezpečí přímo vyhledává, čemuž je na vinně její potlačovaná melancholická povaha. Osobnost této figury autor popsal jako upřímnou, netrpící předsudky. Alf Likt je taktéž odvážným člověkem melancholické povahy, oproti Elynor je však navíc intelektuálně založený s vysoce posazenými morálními zásadami, trpí však psychickou nevyrovnaností. V průběhu odvíjející se dějové linky se této postavě počne hnusit veškerá agrese. Pozici zcela negativní postavy zaujímá mafián Struan Si Calda. Jde o vůdce, který s oblibou vzbuzuje u lidí strach. Je výborným řečníkem, pouhým slovem dokáže ovládat dav. Neff tuto postavu popsal jako manipulátora toužícího po úspěchu. Jeho osobnost se vývojově nachází na prekonvenční úrovni, dle Hippokratovy typologie by se jednalo o sangvinika, jehož charakter lze také popsat jako neproduktivní, tržní, jelikož živé bytosti hodnotí jen podle toho, jak užitečné mu jsou. Postavou na pomezí protagonisty a antagonisty je poté Grácie Vivianová, vážná starší žena.

Tu autor charakterizoval jako přístupnou a komunikativní, dodržuje zákony, avšak zároveň jedná neeticky, zajímá se pouze o naplnění vyšších zájmů, přičemž nehledí na okolnosti. Její charakterový typ je tedy taktéž neproduktivní, tržní. Vivianová zároveň pohrdá lidským plemenem. Na hraně mezi pozitivní a negativní postavou se vyskytuje flegmatická, a na narkotických závislá prostitutka Kristýna. Jde o dívku slabé povahy, která touží začít nový život, ale bojí se odvykací kúry. Sama není schopna cokoli podniknout, její charakterový typ spadá pod neproduktivní charakter vykořisťovatelský. Zajímavou vedlejší postavou příběhu je poručík Rodier. Ten se projevuje rasisticky vůči Umranům. Hodnotíme ho jako sangvinika nepřilíš vysoké inteligence který však v kritických momentech jedná spravedlivě. Za podstatné morální téma druhého dílu trilogie považujeme diskriminaci plynoucí z rasové nesnášenlivosti. Umranské obyvatelstvo mající svou říši v podzemních prostorách je silně zaujato vůči lidem, stejným způsobem lidé reagují na Umrany. Dochází k amorální segregaci obou ras.

Dalším takovým morálním tématem a dilematem mnohých postav díla je úcta k lidskému životu. Lidé jsou používáni jako testovací subjekty, jsou na nich zkoušeny účinky drogy zvané strig. Tato droga u nich způsobuje mutaci v monstra, jejichž jedinou touhou je zabít druhé. Závislí změnění lidé jsou pak dále zabíjeni skupinou vycvičených profesionálů. V závěru díla se dozvídáme, že testování drogy mělo podstatnější a ještě nehumánnější smysl, a to preventivní útok na obyvatele jiného hvězdného systému, jejichž invaze se Umrané obávají. Celý Neffův moderní svět budoucnosti je navíc protkán zastrašováním lidí blížící se válkou, manipulováním masami a prohlubováním paniky společně s nenávisť. I v tomto díle je navíc podstatnou morální otázkou drogová závislost obyvatelů města Sarden, v němž se příběh odehrává. Přítelkyně Alfa Likta je drogově závislá, i on sám se mezi narkomany nějakou dobu ukrývá. Autor popisuje uvolňující účinky drogy a zároveň její děsivý dopad na člověka, nutí své postavy o závislosti uvažovat.

Postavou, která představuje mnohé morální konflikty, je mafián Struan si Calda, který pro svou zábavu organizuje veřejné popravy, jimž přihlíží davy lidí, kteří je sledují beze špetky soucitu či špatného svědomí. Si Calda je chopen se pro osobní dobro zbavit i vlastních následovníků. Za cílem, jímž je zatčení teroristů, jde bez ohledu na oběti i policistka Elynor, která aplikuje drogu dítěti. Trilogii Milénium uzavírá Ondřej Neff románem Země vítězná. V poslední knize dochází k setkávání postav obou dílů předchozích. I zde figuruje bývalý policista Salzman, který nyní pracuje jako vyhazovač. Salzman stále trpí alkoholismem, stává se životem zkušeným skeptikem a individualistou. Jeho postava v knize samu sebe nepovažuje za dobrou. Nadále v sobě spojuje melancholii s cholerismem, zároveň však začíná chápat svět i morální zodpovědnost za své činy, mění se v intelektuální a hrdinný typ.

Dále se v příběhu opět objevuje Elynor, jež začíná klást vlastní morální zásady nad příkazy z vyšších míst. Je elegantní, pyšná a hrdá. Na scénu také přichází postava Alfa Likta. Likt je zmatený a nejistý vlastními myšlenkami i chováním, medituje a stává se z něj pacifista. Tím je až do chvíle, kdy u něj dojde k prozření. Dojde uvědomění, že si nikdo nemůže být jistý, jakému cíli souží.

Zdali činí dobro, nebo koná zlo. Pochopí, že podstatná je upřímná vnitřní motivace. V tu chvíli se stává neohroženým, sociálně orientovaným hrdinou. Dalšími známými postavami jsou George van Grof a jeho společník Viktor Golanz. Van Grof nepřestává být intelektuálem na hraně zákona bažícím po moci a poznání, zároveň však odsouvá svou zaměřenost materiálním směrem, jde mu pouze o výsledky nehmotné, pro něž je však schopen udělat téměř cokoli. On i Viktor Golanz mají výčitky svědomí ohledně noci prvního milénia, Golanz ztrácí něco ze své pohodlnosti a sám se vydává do akce. Van Grofova vyrovnaná a spravedlivá žena Juliana dostává ve třetím díle trilogie daleko více prostoru pro sebevyjádření. Juliana je v umranském podzemí pro svůj lidský původ vážená i nenáviděná. Projevuje se jako diplomatická a nekonfliktní sangvinička. Jde o silnou a inteligentní ženu s vůdčími sklony. Paní Van Grofová spolupracuje s Marií-Annou Letierovou, které zkušenosti dodaly racionalitu a neovlivnitelnost. Poslední známou silnou ženou je Gracie Vivianová. Ta si vybuodovala k Sardenu vazbu, probouzí se v ní svědomí a přebírá odpovědnost za vše, co se ve městě událo. Lituje, že se celého projektu účastnila, mizí její pocit rasové nadřazenosti.

U postavy policisty Rodiera vidíme vliv vysokého postavení na osobnost člověka. Uvykl si přepychu, je zhýčkaný a netečný. Jeho rasová nesnášenlivost se snížila, avšak morálka a úcta k člověku naopak upadla. Nyní je jeho charakter neproduktivní, spadá pod křečkovský typ. Poslední známou postavu představuje Píbí, který pozbyl lidského těla a žije nyní pouze v podobě virtuální. Píbí vystupuje jako sarkastický a výbušný flegmatik, avšak zůstává věrný svým přátelům a snaží se přispět k tomu, co považuje za správné. Příběh poslední knihy má také nového antagonistu, a to Tita Umrise, bezcharakterní postavu, která se projevuje jako bezcitná. Neff tuto figuru popsal jako neférového a nedůvěryhodného zástupce doktorky Vivianové, který se neštítí zabíjet. Jde o velmi vypočítavého taktika sangvinické typologie a tržního charakteru. Titus Umrise se obklopuje dvěma zabijáky, sadistu Kimem a jeho rasistickým kolegou Thorwalem. Kim i Thorwal flegmaticky plní svěřené úkoly, neohlížeje se na jejich amorálnost.

Politická scéna je poté zastoupena Rogerem Yemmou a Lydií Mustikovou. Roger Yemma je neproduktivního křečkovského charakteru, povahově jde o sangvinika. Honosí se nepodstatnými úspěchy, má rád své pracovní místo a těží ze svého postavení. Lydie Mustiková se vyznačuje inteligencí, má přehled a dokáže odhadnout lidskou povahu. Poslední zmíněnou postavou je hrdinný obyvatel hvězdného systému Karhor, který překonal zášť svého lidu vůči obyvatelům Země a rozhodl se mnohé riskovat pro varování pozemšťanů. Mezi hlavní morální témata tohoto dílu trilogie patří oprávněnost vražd, s níž se v průběhu příběhu potýkají všechny postavy. Neustále se ve svých myšlenkách vrací k preventivnímu útoku na hvězdný systém Karhor. Alf Likht také uvažuje nad správností zabíjení v případech nutnosti, nakonec se však svého pacifismu vzdává pro ochranu života svého i životů svých přátel. V knize nedochází pouze k vraždám z nutnosti, nýbrž i k vraždám vedeným krutostí za účelem dosažení cíle, přičemž většina jich proběhne na přání Tita Umrise. On ani jeho stoupenci nevnímají pocit viny. Taktéž stojí za zmínku politické intriky vysoce postavených lidí snažících si uchránit vlastní postavení.

Bývalý policista Salzman se v příběhu vyrovnává s neutuchající touhou po pomstě za svůj současný tělesný stav, nakonec však nenávisť překonává. Podstatným tématem je taktéž lidská svoboda. Salzman má proti své vůli projít přestavbou osobnosti a Elynor je v díle nucena postavit se proti zákonu, jelikož zákonodárci sami jsou zmanipulovaní. Skupina teroristů známá jako Artter se snaží prosadit mír a lásku tím, že připravuje své členy o autonomii. Roli pak též hraje panika, na konci příběhu je umranský národ ohrožen nebezpečím z vesmíru, na což Umrané reagují tím, že se snaží najít viníka v lidstvu. V této situaci Umrané jednájí amorálně a nelogicky. Výrazným prvkem je v knize také Salzmannova sebeobětující cesta k Marsu uskutečněná za účelem záchranu lidstva, podobným motivem oplývá také soucit Karhorana Balangara, který se též ukázal být morálně šlechetným, poslední díl Neffovy trilogie tedy přináší i čistě kladné postavy vzorného chování i charakteru.

10.1 ZÁVAŽNOST AUTOROVÝCH MORÁLNĚ-CHARAKTEROVÝCH PRVKŮ A JEJICH VZTAH K REALITĚ

Morální a charakterové prvky, jichž autor ve své trilogii užívá, považujeme bez ohledu na jejich zasazení do světa budoucnosti za vcelku reálné, jelikož s podobnými dilematy i produktivními a neproduktivními charakterovými typy se má šanci čtenář setkat v běžném životě, zároveň jde o témata, která jsou vlastní stylu realistickému. Co se užití charakteristiky postav týče, Neffovy figury působí živě a skutečně, v mnohém jsou inspirovány osobami reálnými. Ondřej Neff pocházel z umělecké rodiny, jeho otec byl vzdělaným a úctyhodným spisovatelem, který mohl být vzorem pro vytvoření elegantního charakteru George van Grofa. Neffova matka zároveň nebyla ženou v domácnosti, nýbrž působila jako herečka zaměřená na vlastní kariéru, tedy mohla být předobrazem Neffových silných ženských hrdinek. Autorova postava teroristy Herbarta Garretta je charakteru pochybného.

Se slabými choleriky toužícími po moci se bohužel můžeme střetávat až nepříjemně často. Nejnebezpečnější jsou takoví lidé ve vedoucích pozicích. Postava Garretta i přes svou roli antagonisty nejedná nelogicky ani nereálně. Inspirací pro ni mohly být mnohé skutečné osoby, především pak ty, s nimiž měl autor zkušenosti z dob komunismu, jelikož právě v těch časech se ideologicky zaslepení lidé nízkých morálních zásad k moci dostávali a za účelem vlastního kariérního posunu byli schopni perzekuovat druhé. Terorista Garrett je v knize závažnou figurou, morální konflikty, které vinou této postavy vystupují na povrch slouží k podstatnému poučení čtenáře ohledně nebezpečnosti neproduktivních charakterových typů. Osudová neovlivnitelnost s postavami Garetta či Salzmannova spojená může být motivována právě nespravedlivým jednáním v období komunismu s lidmi, k nimž autor vzhlížel. Budeme-li se zabývat dalšími negativními charaktery následujících dílů trilogie, narazíme na postavu mafiána Struana si Caldy.

Za vzorové pro vytvoření tohoto charakteru považujeme reálné historické osobnosti. Krutostí a zároveň výbornými řečnickými schopnostmi jsou k postavě si Caldy připodobnitelní váleční diktátoři, jakým byl například Adolf Hitler. Popis Neffovy postavy se od této osoby liší chybějícím ideologickým motivem. Třetí část trilogie, Země vítězná, oživuje záporný charakter Tita Umrise. Nereálně působí pouze charakteristika jeho zevnějšku, jelikož byl popsán jako ještěří muž, který se později mění v muže ptačího, zastává totiž roli špiona jiné planety. Tím však výčet nereálností končí. Umrise se snižuje k notoricky známým praktikám, jako je zavražďování či vyhrožování smrtí, čímž připomíná současné mafiány. Antagonisté díla zpřístupňují pohled na záporné postavy zábavnější formou, nežli tomu je u knih historicky popisných. Dávají recipientovi možnost poučit se z temných momentů historie, aniž by taková poučení sám cíleně vyhledával. V knihách se dále hojně setkáváme s kritikou obecně lidských špatných vlastností, jako je například kariérismus.

Vývoj nepříznivým směrem můžeme spatřovat u poručíka Rodiera. Jeho charakter se mění k horšímu vlivem obsazení vyšší pracovní pozice, což je i reálně jevem velice častým. Autor ve svém díle kritizuje nadřizené a osoby na vysokých pozicích s mocí rozhodovat o životech druhých. Ve třetí části díla vyzdvihuje kariérismus politiků prostřednictvím postavy Rogera Yemmy, jemuž nejde o nic jiného, nežli o to udržet si své místo, Neff však vidí situaci komplexně, tedy na poli politickém pouze nekritizuje, nýbrž zdůrazňuje rozmanitost. Činí tak skrze charakter inteligentní a spravedlivé političky Lydie Mustikové, která má o dobro lidu zájem. Pakliže podstatou realismu je směřování k objektivnímu, můžeme považovat Neffův objektivní pohled na postavy politické scény za srovnatelný s realistickými díly. Morální tematika Neffovy trilogie má vliv na probuzení etického cítění ve čtenářích, postavy nejsou představovány pouze jako dobré nebo špatné, nýbrž procházejí složitým charakterovým vývojem – je tomu tak kupříkladu u figury policisty Salzmann, která poskytuje čtenáři vhled do lidské psychiky, a jelikož jsou postavy psány uvěřitelně a realisticky, skrze pochopení motivů jednání těchto postav se čtenář snáze zorientuje v situacích každodenního života.

Se Salzmannem se můžeme setkat ve všech třech dílech. Charakter této figury není již toliko typizován, zároveň pro jeho silné zaměření na spravedlnost nenacházíme žádnou zřetelnou předlohu, ovšem poté, co u něj dojde k proměně v Umrana, jeho reakci na tuto změnu považujeme za uvěřitelnou. Cholerický Salzmann náročnou životní situaci, v níž se rozpadly jeho ideály nezvládá a reaguje způsobem, kterým by reagoval každý člověk, jenž v životě postrádá schopnost prohrávat, tedy rozpadem osobnosti. Poté, co se však se svým osudem smíří, dojde k posílení jeho charakteru. Nyní si dovolíme pro podtržení reálnosti čerpat z obecně známého rčení „Co tě nezabije, to tě posílí.“ Vývoj Salzmannova charakteru probíhá v souladu s touto lidovou moudrostí. Sám Neff se v životě musel vyrovnávat s nepříjemnými změnami, které mu však v závěru dodaly potřebné životní zkušenosti. Frazému využijeme také při popisu realistických povah postav jako jsou Marie-Anna Letierová či doktorka Draskarová. U těchto dvou žen se projevuje fanatismus. Stejně tak tomu je u figury Gracie Vivianové.

Frazém jít za svým cílem přes mrtvoly je ve světě skutečném často užívaným, tedy figury, jejichž hlavním povahovým rysem je právě umíněnost, působí skutečně. Ondřej Neff se ve svém životě zprostředkovaně setkal s chudobou v období měnové reformy, kdy byli lidé schopni dělat z nedostatku, tlačeni životními okolnostmi, zoufalé věci. I tato reálná zkušenost s umíněností se v jeho sci-fi díle odrazila. Ve fantastických příbězích často figurují heroické postavy, kterým se však Neff ve vědeckofantastických knihách vyhýbá. Jediná taková figura patří kapitánu Romitovi, ten však svého hrdinství pozbývá, tedy nejde o pohádkový typ neohroženého hrdiny. Kladné postavy spisovatelovy trilogie jsou obyčejnými lidmi majícími své světlé i stinné stránky. V románech nenalezneme žádný neskutečný obraz nehynoucí lásky, nýbrž naopak důkladně vykreslené vnitřní konflikty. Alf Likt se smiřuje se ztrátou svých rodičů, vztek si vybíjí bojovností, která je však v konfliktu s jeho pacifistickou povahou. Chová city k divoké dívce Ireně, ta ale preferuje vlastní svobodu. Následně navazuje vztah s Elynor, postavou, u níž nad citovým životem převládá potřeba vyhledávat ohrožení. Skutečně vyhlížející citovou vyprahlost nalezneme také u Salzmana, který není schopen city navázat ani opětovat, jelikož se utápí ve vlastní sebelítosti.

Nezkreslený pohled na heroické postavy, které samy trpí vnitřními konflikty, je podle našeho názoru motivován autorovou snahou o odstranění omezeného pohledu společnosti na dokonalost, která silně odporuje realitě. Za nejméně reálnou postavu trilogie považujeme charakter George van Grofa. Musíme konstatovat, že v každodenním životě se nám mnoho příležitostí k tomu setkat se s ilegálně pracujícími, šíleně geniálními gentlemany nedostává, vznik této postavy však může taktéž souviset s životními zkušenostmi autora samotného, jelikož i on se pohyboval na hraně zákona, když nelegálně daboval zahraniční filmové počiny. Jeho postavy antagonistů s pozitivními rysy, jimž ze všeho nejvíce záleží na svobodě, mohou mít svůj základ právě v této skutečnosti. O něco reálněji působí figura Píbiho. Neskutečné prvky, pomocí nichž je popsána, se týkají pouze okolností jejího vzniku, a tedy ztráty osobnosti vlivem nadužívání drogy extrahované z olova a různé modifikace jeho těla.

Samotný Píbi je popsán jako nemocný chlapec, který trpí poruchou na bázi percepce reality a také na bázi emoční, jelikož typických lidských citů pozbývá, přesto však oplývá vysokou inteligencí. Podobné charakterové rysy nalezneme u osob postižených vysoce funkčním autismem. Lidé trpící psychickými poruchami k jejichž vzniku napomohlo užívání drog nejsou v naší společnosti ojedinělými, autor tedy užívá poněkud zkrácené mimese, která je typickou pro realismus. Silnou návaznost na každodenní realitu mají v díle spíše okrajové postavy, jako je typicky lidsky jednajícím charakter Viktora Golanze představující věrného přítele a zaměstnance. Vedlejšími figurami příběhů jsou dále zabijáci Kim a Thorwal, jejichž charakteristika byla zřejmě inspirována povahou obyčejných vojáků plnících svěřené úkoly a postrádajících kritické myšlení, stejně tak tomu je u zbytku posádky vesmírné lodi Diamond.

Karhoran Balangar, jemuž je věnováno jen několik krátkých scén, představuje válečného zběha, na něhož se stejně jako na reálné dezertující vojáky můžeme dívat z vícero pohledů dle toho, na které straně válečné barikády se sami nacházíme. Již v předchozí části práce jsme nastínili morální dilemata, kterých Neff v trilogii užívá. Jejich reálnost si můžeme ověřit dalším zhodnocením těchto motivů. Práva jedinců jsou překračována, za čímž stojí amorálně jednající korporace. Pevně věříme, že kdyby nebylo občanských zákonů, odborů a dalších institucí chránících práva jednotlivců, k podobnému nemorálnímu zneužívání prostých lidí by bylo docházelo stejně, jak ve své sci-fi popisuje Neff. Realismus představuje svět takový, jaký skutečně je a právě skutečně působící morálně náročné situace korespondují s popisem světa reálného. Výrazným prvkem literatury realistické je popis prostředí a to jak vesnického, tak také městského. Ondřej Neff se zaměřuje právě na prostředí městské, které ač obsahuje jisté fantastní rysy budoucnosti, v mnohém se shoduje se skutečným uspořádáním měst a s hierarchií, která funguje v jednotlivých státech.

Přirozenou touhu lidí ovládat druhé můžeme ve větším měřítku spatřovat v příkladech nedemokratických států či v otroctví, které bylo po staletí realitou. Touha po moci je jedním ze základních hesel každé psychoanalytické příručky, tedy jde o jev sic často nemorální, ovšem běžný. Autor ve svém díle kritizuje apatičnost lidí a chybějící pocit viny. Čtenáři se toto může jevit nereálným, avšak s ohledem na současné problémy lidstva, jako je například znečištění planety, si recipient může povšimnout jistých souvislostí mezi knižním popíráním zodpovědnosti jedinců a tou zodpovědností, jíž občané skutečně postrádají. Neff se v jednotlivých románech zabývá i podstatnými globálními tématy souvisejícími s morálkou lidstva dnešní doby. Takovým tématem je přímo ona ochrana životního prostředí, která v první knize přerůstá v nebezpečný fanatismus. V reálném světě se setkáváme s morálními dilematy na bázi ochrany životního prostředí například prostřednictvím hnutí hippie, které bylo v minulosti nezřídka konfrontováno s otázkou, jak daleko lze za předpokladu šlechetných úmyslů zajít. Stejně otázky pokládá i Neff.

V trilogii Milénium se také nachází popis situace na válečné frontě, a to z pohledu obyčejného vojáka, který prožívá morální dilemata týkající se zabíjení, jež je s válkou spojené. Podobné popisy válečných konfliktů společně se stejnými morálními dilematy nalezneme právě v literatuře realistické mapující svědectví ze světových válek. Mnohé postavy, například právě postavy vojáků či politiků jsou v díle typizovány. I toto je znak, který má sci-fi literatura společný s literaturou realistickou. Neffovým podstatným tématem je taktéž narkomanství a závislost, která je zároveň důležitou otázkou současnosti. S vyvíjejícím se a neustále se zvyšujícím životním standardem lidí jsou narkotika z finančního hlediska přístupnější. Neff se zaměřuje na negativní následek nadužívání fiktivní drogy, jímž je mutace v odlidštěnou stvůru a morální problematiku zacházení s takto nemocnými lidmi, v čemž spatřujeme paralelu se současnými uživateli tvrdých drog, jejichž působením ztrácejí narkomani pozitivní lidské vlastnosti a taktéž se stávají nekontrolovatelnými.

Realismus vždy analyzuje společnost a tato analýza společnosti je podstatným prvkem trilogie Milénium, kde se Neff do hloubky zabývá jednotlivými společenskými vrstvami a jejich konflikty. Za velice důležité považujeme jeho vyzdvihování segregace obyvatelstva na základě barvy kůže či rasového původu. Jasně tím dává najevo spojitost s antisemitismem. Neffovy zkušenosti s válkou nejsou toliko osobní, ovšem zažil revoluční dobu a zároveň mu pohled na druhou světovou válku byl zprostředkován židovskou učitelkou. Z jeho díla je zřejmé, že ho právě toto silně ovlivnilo. Spisovatel také čtenáři klade morálně náročnou otázku vraždy za účelem přežití jednotlivce. Ptá se, do jaké míry je v pořádku chránit vlastní život. Podobné otázky si lidé v náročných životních situacích kladli odjakživa. Morálním dilematem amatérskému čtenáři nejbližším je tematika zrady představená například teroristou Tevisem, k němuž chová čtenář ambivalentní pocity. Tevise k jeho zradě motivuje touha po pouhém přežití, přesto si jeho činy recipient vztahuje k vlastním životním zkušenostem se zradou a mívá tendence její nesprávnost soudit.

Nejblíže má tato sci-fi trilogie k realismu kritickému, jelikož negativní aspekty společnosti jsou zobrazovány odpudivě způsobem takovým, aby autor ve čtenáři vyvolal pocit nevole. Jak již bylo zmíněno, jedním z hlavních rysů realismu je jeho pokrokovost. Tyto pokrokové a experimentální tendence, jako je například kombinování prvků hard i soft sci-fi můžeme shledávat i u děl Neffových. Poselství jednotlivých dílů trilogie jsou zároveň důležitá z hlediska soudržnosti samotného příběhu. Vnitřní i vnější konflikty postav jsou oněmi základními kameny, díky nimž se příběhy dočkají své peripetie a katastrofy. Pro život nejpodstatnějším tématem, jehož Neff užil, je tematika narkotické závislosti, o jejíž podstatnosti není třeba pochybovat. Stejně tomu však je s prvkem fanatismu, který je dle našeho názoru na vině většiny problémů vyspělého světa.

10.2 POROVNÁNÍ ZKOUMANÝCH PRVKŮ NAPŘÍČ ČÁSTMI TRILOGIE

Vybrané prvky, které jsme se rozhodli zkoumat, a tedy charakterový vývoj postav společně s morálními aspekty se od sebe v jednotlivých dílech trilogie liší. Jedinou figurou, která prostupuje všemi třemi romány, je postava policisty Salzmann. Zároveň i některé další charaktery se objevují ve dvojicích románů a proto je u nich možné zhodnotit jejich vývoj napříč jednotlivými částmi, tedy právě těm hodláme v práci věnovat pozornost. Salzmann je v prvním díle představen jako cholerický a cílevědomý optimista oplývající vysokými morálními zásadami, který svou práci chápe jako poslání. Neff ho charakterizoval jako člověka spatřujícího svět pouze černobíle, jenž je umíněný v dosahování svých cílů. Jak se příběh odvíjí, jeho charakter se mění, za čím stojí právě Salzmannova touha po tom stát se samozvaným strůjcem spravedlnosti, která ho přivede až na pokraj šílenství. Právě tyto jeho povahové vlastnosti byly zásadní pro závěr dějové linie, tedy přerod lidí v Umrany a zároveň i klíčovými vlastnostmi vedoucími k devastaci osobnosti této figury.

Autor čtenáři podsouvá myšlenku toho, že zdánlivě dobré charakterové kvality se mohou stát nebezpečnými, pakliže člověk touží po tom mít moc změnit svět v lepší místo dle subjektivního názoru na dobro a zlo. Následně se Salzman objevuje v knize Milénium, Země bojující. Zde zdánlivě pozbyl pozitivních vlastností, holduje alkoholu a živí se zabíjením. Neustále znovu a znovu prožívá své trauma. Vlivem životních okolností se však v Salzmannovi probouzejí vlastnosti, o nichž neměl tušení. Mimo to, že se stává životním ironikem, se projeví jako postava, která nemá v životě co ztratit, a tak začne získávat. Jeho smysl pro spravedlnost se ustálí na zdravé úrovni a on je schopen hrdinských činů. Tímto charakterovým přerodem chtěl autor zřejmě vyjádřit, že negativní životní zkušenosti dokáží člověka posílit a to, co se na první pohled může jevit špatným či společensky nepřijatelným, je ve skutečnosti bolestivým posunem pozitivním směrem. V závěrečném dílu trilogie si Salzman uchovává své špatné vlastnosti, avšak stává se uvědomělejší figurou rozumějící prostotě života a vážící si přátelství.

Vývoj Salzmannova charakteru spatřujeme jako mírně idealizovaný, ovšem působí uvěřitelně. Z prostého jedince bezhlavě dodržujícího pravidla se stává člověkem filosofujícím, který již mezi černou a bílou dokáže rozpoznávat odstíny šedi. V knize první, Milénium, Země ohrožená, se setkáváme i s dalšími postavami, ty se však znovu v příběhu objevují až s posledním románem. Těmi postavami jsou George van Grof, jeho tajemník Viktor Golan, van Grofova žena Juliana, chemický chlapec Píbi a fyzička Marie-Anna Letierová. George van Grof v prvním díle vystupuje jako ambiciózní muž, který je nedůvěřivý vůči čemukoli, co si nelze snadno logicky vysvětlit. Nepřeje si být ovládán druhými, naopak usiluje o to ovládat okolí, aby si zajistil vlastní svobodu. Touží po rozšíření svého bohatství, přičemž si neuvědomuje důsledky svého jednání. V závěru díla přijímá podíl viny na změně uspořádání Země. Začíná věřit hůře vysvětlitelným skutečnostem a jeho mysl se stává otevřenější. Ke konci trilogie jeho charakter zůstává bez velkých změn, ovšem není již tolik zaměřen na stránku materiálna, nýbrž spíše baží po ryzím poznání. Zároveň se mění v nostalgika ochotného nezištně pomoci.

Vývojový proces této figury je důležitý pro její zdánlivou stálost. Autor dává čtenáři najevo, že není nutné zbavovat se svých přesvědčení a cílů. Říká jím, že mnohdy stačí pozměnit metody, nalézt svou skutečnou vnitřní motivaci a mít otevřenou mysl. Viktor Golan se v Zemi ohrožené projevuje jako vystrašený analytik libující si v pohodlí. Když se v příběhu objeví podruhé, opouští svou komfortní zónu a dostává se do akce. Tato změna jeho postavu rozvíjí z hlediska citového. Spisovatel tím říká, že některé, ač nedobrovolné životní zkušenosti, mohou k rozvoji charakteru kladně přispět. Podobným způsobem se vyvíjí také figura Píbiho. Neff ho v prvním románu zobrazuje jako komickou postavu zpola šíleného narkomana neuvědomujícího si, čemu vlastně slouží. Využívá svůj geniální mozek trávíce život za zdmi kanceláře. Stejně jako Golanze ho z jeho údělu osvobozuje negativní zkušenost, v jeho případě je touto zkušeností smrt a následná proměna ve virtuální formu života. Píbi se tak dostává na svobodu a společnosti pomáhá čistě z vlastní vůle.

Spisovatel tímto sděluje, že představa o štěstí se člověk od člověka liší. Van Grofova žena Juliana, která je v prvním díle poměrně nevýraznou postavou zaujatou podivnými okultními vědami se v poslední knize mění v inteligentní ochránkyni práv lidí i Umranů, stává se tedy silným ženským charakterem. Stejně tomu je u vědkyně Letierové, která v Zemi ohrožené snadno podléhala manipulaci a fanatismu. Vědkyně nabývá moci, které však nezneužívá. Není již ovlivnitelnou, pracuje na pozadí a přispívá k záchraně světa. Neff pracuje s mnohými ženskými postavami, které jsou silné a samostatné, předkládá tak recipientovi jistou genderovou rovnoprávnost. V románu druhém, Milénium, Země bojující, se objevují další charaktery, které taktéž pokračují do díla třetího. Na scénu přicházejí vážná Grácie Vivianová s policejní agentkou Elynor. Grácie Vivianová se přes svou zdánlivou moudrost a autoritativnost projevuje rasisticky. Věří ve svou neomylnost. Zároveň postrádá emoce jako je soucit. Když se s ní setkáváme znovu, svých činů lituje. Přerodí se v bojovnici proti diskriminaci snažící se napravit své omyly. Skrze tuto postavu dává spisovatel na vědomí, že nikdo nemá věřit ve vlastní nadřazenost a že chyby je možno napravit.

Elynor je další ženskou postavou, která je plně oddána tomu, v co věří. Své činy nepodrobuje kritické úvaze. Její odvaha je motivována touhou vyhledávat nebezpečí, která plyne z vnitřní melancholie. Se závěrem trilogie u ní dochází k uvědomění si faktu, že je třeba být kritický k autoritám, které nejsou respektuhodné. Podstatnou figurou je také hrdinný charakter Alfa Likta. Likt taktéž trpí vnitřními konflikty, které podobně jako Elynor řeší agresí. Jeho dějová linka je specifická tím, že tento melancholický intelektuál začíná mít odpor k agresí a stává se z něj pacifistický mnich. Milénium, Země vítězná ho jeho pacifistického stavu zbavuje. Tato postava pochopí nejistotu hranice mezi dobrem a zlem a přijme nutnost sebeobrany. Skrze figuru Likta a její vývoj sděluje autor čtenáři, že je složité orientovat se ve světě a pasivní postoj může být snad i nebezpečnější, nežli postoj aktivní. Přináší filozofickou myšlenku toho, že nezáleží na tom, kolik člověk udělá chyb, pakliže šlo o jeho vlastní volby a je za své činy připraven nést zodpovědnost.

Stejným způsobem, jako se v jednotlivých knihách objevují známé postavy, i morální poselství románů se sobě v mnohém podobají. To ovšem není prvkem negativním, jelikož jsou podstatná a jejich zdůraznění dílům dodává na závažnosti. Ve všech třech románech kupříkladu nalezneme bezohlednost ve věci dosahování cílů, která je silně amorální. V některých případech si vybírá svou daň důsledky hmatatelnými, jindy výčitkami svědomí postav. V prvním díle trilogie se bezohledně chová především George van Grof zaměstnávající umírajícího Píbího. Van Grof je zároveň ochotný se snížit k praktikám jako je vydírání, které nejsou jeho gentlemanským způsobům vlastní. V díle druhém se bezohlednost projevuje při zotročování lidí z důvodu výroby drogy, to ovšem zároveň spadá pod porušení základních lidských práv, což je jedním z ústředních témat dílu třetího. Svých cílů skrze manipulaci dosahuje také Grácie Vivianová využívající své zaměstnance. Země Vítězná toto morální téma obsahuje taktéž, a to obecně s ohledem na politické intriky a ochotu podvést své přátele s vidinou kariérního postupu.

Druhým takovým tématem zasazeným do všech třech knih je morálně zatěžující otázka vraždy z přesvědčení. Konec prvního románu staví do této situace Salzmanna, který je toliko přesvědčen o své pravdě, že je schopen nepřátele i zabít. Přesvědčena je také posádka lodi Diamond, že nejlepším řešením je odsoudit teroristu Tevise k smrti. Země bojující obsahuje vraždy z přesvědčení ve spojení s mafiánem Struanem Si Caldou, který si myslí, že si díky nim zajistí úctu a moc. U Země vítězné nalezneme vraždy z přesvědčení prostřednictvím služebníků Tita Umrise, kteří nepřemýšlejí nad nesprávností svého jednání. Zároveň můžeme tento motiv shledávat i v preventivním útoku na cizí hvězdný systém. Pro každý z románů je také typický i jeho vlastní stěžejní morální konflikt.

Země ohrožená je jedinečná svým motivem fanatismu, který není v ostatních dílech tak výrazný. K celé tragédii ústící v nezvratnou změnu uspořádání Země vede právě fanatismus, který si následně jednotlivé postavy hluboce vyčítají. Jde o fanatismus představovaný ekology a zároveň o fanatismus vědecký zastoupený doktorkou Letierovou, ale také o fanatickou snahu o rozšíření bohatství George van Grofa. První díl trilogie přichází též s myšlenkou touhy po moci, která způsobí kompletní morální rozpad osobnosti teroristy Tevise. Společným tématem druhého a třetího dílu je zamyšlení se nad reálnými morálními zásadami lidstva, a to prostřednictvím výčitek svědomí Alfa Likta i postupně více a více filozofujícího Salzmanna.

Země bojující, jak již název napovídá, obsahuje motiv vraždy z nutnosti, který je pro tento román klíčový. Velikou roli v něm hrají nemocní lidé, které musí skupina zabíječů likvidovat, aby sami přežili. Zároveň již ve druhém románu přichází ke slovu téma rasové diskriminace, které se plně projeví až v díle třetím, tam totiž téměř vyústí v občanskou válku. Za silné téma Země vítězné považujeme porušení obecné etiky týkající se lidských práv, jelikož právě v tomto díle má být Salzman proti své vůli připraven o osobnost. Jak již bylo zmíněno, ve třetím díle pokračuje morálně náročná úvaha nad pocitem viny, která se nadále objevuje u Alfa Likta, ale také u strůjčů preventivního útoku na cizí hvězdný systém.

Poslední román má taktéž s románem prvním společný motiv touhy po moci. Vynecháme-li mocenské snahy politiků, podobné dychtění nalezneme i u vcelku obyčejných postav, které se odmítají vzdát své kariéry přestože vědí, že to, co v rámci ní činí, není správné. Neffovy charaktery trilogie Milénium projdou vývojem, který ve většině případů vede ke zlepšení jejich charakterových vlastností, závěr posledního románu však obsahuje i vhled do psychiky lidí jednajících v život ohrožující situaci amorálně, což nastane poté, co se dozví o biologické nákaze přenášené parazity, tedy jsou poslední minuty četby hořkosladkými. Úplně zkáze se podaří zabránit jen díky postavě Salzmanna, která projeví silnou zodpovědnost vůči světu.

11 TABULKA NEJČASTĚJI SE VYSKYTUJÍCÍCH MORÁLNĚ-CHARAKTEROVÝCH TÉMAT ŽÁNRU SCIENCE FICTION

téma	počet užití	autoři užívající téma
porušení obecné etiky týkající se lidských práv	6	I. Asimov, V. Páral, J. Haussmann, J. Veis, Z. Volný, A. Lomm (V. Klička).
sobectví versus zodpovědnost vůči světu	6	J. G. Ballard, F. Běhounek, L. Macháček, J. Švejda, M. Kratochvíl, J. Souchop.
oprávněnost vraždy na základně vlastního přesvědčení	4	J. Verne, J. Veis, J. Nesvadba, A. Lomm (V. Klička).
zamyšlení se nad reálnými morálními zásadami lidstva	4	J. Wyndham, R. A. Heinlein, V. Páral, J. Souchop.
vnitřní morální procesy související s charakterem	4	J. Wyndham, R. A. Heinlein, V. Páral, L. Freiová.
úcta k životu	3	I. Asimov, K. Čapek, Liou Cch'-sin.
problematika moci a jejího zneužívání	3	K. Čapek, V. Páral, J. Haussmann.
oprávněnost vraždy za účelem vyššího dobra	2	H. G. Wells, R. A. Heinlein.
ztráta morálky v život ohrožující situaci	2	H. G. Wells, J. Wyndham.
zrada a intrikářství	1	J. Verne.
diskriminace	1	L. Freiová.

11.1 EXPLANACE SHRNUTÍ POMOCÍ TABULKY

Tabulka, již jsme výše předložili, vychází ze zkoumání jednotlivých ukázkových děl světových i českých autorů science fiction, v nichž jsme zdůraznili povahu morálních konfliktů, které pro své dílo autoři použili. Tyto jsme poté souhrnně pojmenovali. Usoudili jsme, že tabulky, které jsou součástí této práce mohou být dobrým základem pro budoucí zkoumání morálně-charakterových prvků science fiction, jsou snadno rozšiřitelné a mohou je pro své potřeby jako je utvoření vlastního názoru a kritické zhodnocení díla využít i laičtí nadšenci do vědecké fantastiky. První dvě místa o počtu šesti autorů, kteří určených morálních témat využili, obsadila témata porušení obecné etiky týkající se lidských práv a téma sobectví versus zodpovědnost vůči světu. To poukazuje na tematiku science fiction jako takové. Vědeckofantastická díla nejčastěji hledí do budoucnosti, a jak už jsme zmínili, vyznívají jako umělecky koncipovaný strach. Nejčtenější morální dilemata nám poté napovídají, čeho se onen strach týče.

Autoři se obávají, že v budoucnosti dojde ke ztrátě autonomie člověka, jeho svoboda a práva budou překračována, zatímco planeta Země i povaha mezilidských vztahů bude ničema vinou sobectví plynoucího z nedostatku morálky. Téma sobectví versus zodpovědnost vůči světu rozvíjí James Graham Ballard v díle Hello Ameriko! kapitolami o bezohledném plýtvání docházejícími energetickými zdroji. František Běhounek toto dilema využil v popisu situace, v níž se jeho postavy musely rozhodovat mezi záchranou světa a záchranou vlastních životů. Zodpovědnost vůči světu se vyskytuje také u Lubomíra Macháčka. Krajina, v níž převládají továrny a příroda téměř neexistuje nutí čtenáře k zamyšlení se nad sobectvím lidstva. Morální dilema sobectví versus zodpovědnost je také hlavním motivem Jiřího Švejdy prostupujícím celým jeho dílem s názvem Na vrcholu pyramidy. Zodpovědnost vůči světu je výrazným tématem i u autora Miloše Kratochvíla, jehož vynálezce si posmrtně uvědomuje dopad vynálezu bomby na lidstvo. Posledním autorem, který se sobectvím zabývá, je Josef Souchop. Jeho figury v díle Laskavý nezájem ignorují potřeby ostatních, žijí ve vlastním uzavřeném světě.

Porušením obecné etiky týkající se lidských práv se zabývá Asimov prostřednictvím robotů, s nimiž uctivě jednáno není, ačkoli u nich již lze hovořit o jistém stupni inteligence. Porušení etických zásad poté řeší i Vladimír Páral ve svém Pokušení A-ZZ, kde docházelo k nemorálnímu zacházení s lidmi v rámci jejich testování. Neetické principy zdůraznil taktéž Hausmann motivem „vymývání mozků“ v díle Velkovýroba ctnosti. Porušení etiky i lidských práv autor Jaroslav Veis rozebírá v rámci pokusu, který jeden vědec provedl na druhém bez jeho souhlasu. Svoboda jednotlivce je hlavní myšlenkou díla Svět úžasný jako kapka jedu od Zdeňka Volného, v níž Volný uvažuje nad skutečností, že se lidé se svobodou, pakliže je jim dána, nedokáží vyrovnat a přiklánějí se k amorálnímu jednání. V povídce Alexandra Lomma dochází k neetickému zkoumání hrdiny Ivana Kožina vědci proti jeho vůli.

Další tři příčky obsadily počtem čtyř autorů morální motivy jako je oprávněnost vraždy na základě vlastního přesvědčení, zamyšlení se nad reálnými morálními zásadami lidstva a vnitřní morální procesy související s charakterem. Zde již nejde o strach jako takový, ale spíše o otázky, které si o světě, jeho fungování a morálce sami autoři kladou a nabízejí je k zamyšlení i čtenáři. Oprávněnost vraždy na základě vlastního přesvědčení řeší Jules Verne prostřednictvím postavy kapitána Nema potápějícího lodě, přičemž Nemo je motivován vlastní pomstou. Stejně morální dilema nabízí i Jaroslav Veis, když popisuje vraždu jednoho vědce druhým z důvodu pomsty. U Josefa Nesvadby nalezneme motiv vraždy z přesvědčení vzhledem k okolnostem zabití agresivního chlapce Bruna. U Alexandra Lomma toto téma shledáváme při zkoumání činů Ivana Kožina, kterého k páchaným vraždám nevede nevyhnutelná nutnost, nýbrž jen vlastní vůle a přesvědčení.

Úvahy nad vnitřními morálními procesy souvisejícími s charakterem jsou vlastní Wyndhamovu Dnu Trifidů. Wyndham se ptá, zdali jsou hodnoty, které v současnosti uznáváme, jako je například monogamie, skutečně zásadními. Robert Anson Heinlein o charakterových zásadách lidstva uvažuje předložením teze o agresi a bojechtivosti jakožto lidské přirozenosti. Vladimír Páral se ve svém díle zaměřuje na konkrétní pocity viny jednotlivých postav. Právě těmito úvahami odkrývá skutečné morální zásady lidstva.

Obecné vnitřní morální procesy postav se také nacházejí v díle Ludmily Freiové, která rozebírá vnitřní vyrovnávání se člověka s drastickou proměnou. Dalšími zastoupenými tématy jsou úcta k životu a moc. Úcta k životu a problematika moci, potažmo jejího zneužívání, oplývají jistou souvztažností. Moc je nebezpečná především v kombinaci s nízkou morálkou a neúctou k životu. Pakliže někdo dokáže významně ovlivňovat život svůj i životy druhých, jde o osobu s přístupem k moci. Využívání a zneužívání moci je motivem Čapkovým, jelikož představuje vědce takzvaně si hrající na bohy, kteří využívají roboty, modifikují svět a jejich přičiněním vypukají války. S tématem pracuje i Vladimír Páral v románu Země žen, kde jsou muži drženi v koncentračních táborech. Svou moc využívají a zneužívají také zbohatlíci v Haussmannově Velkovýrobě ctnosti, když pomocí ní ovlivňují psychiku celých mas, což vede k bojům. Úctu k životu rozebírá Asimov skrze své robotické zákony, jejichž základem je nutnost chránit lidský život bez ohledu na oběti, které tato ochrana mnohdy vyžaduje. K úctě k životu se prostřednictvím robotů dostává v závěru dramatu R.U.R i Karel Čapek, a to ve chvíli, kdy má dojít k pitvě zamilovaného robota.

Liou Cch'-sin se touto úctou zabývá téměř z hlediska lékařského, jeho smrtelně nemocný protagonista cestuje časem proto, aby oddálil svou smrt. Další dvě témata využitá dvěma zkoumanými autory jsou oprávněnost vraždy za účelem vyššího dobra a ztráta morálky v život ohrožující situaci. Usuzujeme, že morální dilemata z těchto témat plynoucí nejsou v science fiction toliko hojně zastoupena proto, že se až příliš vzdalují od čtenářovy současnosti. Volit vraždu za účelem vyššího dobra není obvyklé ani u kriminálních a život ohrožující situace také není každodenní realitou. Oprávněnost vraždy z důvodu vyššího dobra je morální zátěží vyskytující se ve Wellsově románu ve chvíli, kdy musí hrdina Ferrier zabít bláznivého muže, aby jeho křikem nebyl prozrazen a sám přežil. Do stejné situace se dostává i Heinleinův hrdina John Rico, když se rozhodne pro zabití vážně raněného.

Ztráta morálky v život ohrožující situaci je významným tématem Wellsovým s ohledem na paniku vzniklou po napadení Země mimozemskou civilizací, zároveň také tématem Wyndhamovým, které nabírá na postapokalyptické planetě na závažnosti. Poslední dvě témata zastoupená Julesem Vernem a Ludmilou Freiovou jsou oproti tomu pro žánr science fiction vzhledem k jeho fantastice až příliš klasickými, jelikož s tématy zrady, diskriminace a intrikářství se můžeme setkat napříč všemi literárními žánry. Diskriminace je zásadním tématem Ludmily Freiové vzhledem k podmínkám k životu, které vytvořila na planetě Kvara. Intrikářství a zradu spatřujeme u Verneova profesora Arronxe, který tuto morální krizi prožívá v závislosti na porušení slibu a útěku z Nemovy ponorky.

V dílech trilogie spisovatele Ondřeje Neffa je možno nalézt mnohá morální témata rozličných typů, dokonce předkládá i některá, která nejsou prostřednictvím ukázkových autorů užitých pro vytvoření tabulky zastoupena, či v jejich dílech neplní důležitou úlohu. Je jím například téma fanatismu vedoucího k porušování mezilidských pravidel. Fanatismus jistě taktéž není v dílech žánru science fiction ojedinělým námětem, avšak vzhledem k tomu, že není zásadním pro ukázková díla zkoumaných autorů, nepovažujeme ho ani za zcela časté téma. Dalším pro Neffa podstatným motivem je bezohlednost při dosahování cílů.

Tato morální problematika je zásadní pro soudržnost všech jeho děl, zatímco u ostatních uvedených autorů je tématem spíše okrajovým, či zařaditelným pod jisté nadtéma. V dílech Ondřeje Neffa figuruje samostatně bez podstatnějších důvodů k takovému jednání vedoucích, například ve věci využívání drogově závislého umírajícího chlapce Píbiho jako pracovní síly ve Van Grofově firmě. I Neff se v mnohém s tématy uvedenými v tabulce shoduje a ve svých dílech jich využívá. V jeho románu Milénium, Země ohrožená, je výrazně zastoupena touha po moci i její zneužívání, tedy užívá stejné tematiky jako například Vladimír Páral. Dále se u něj objevuje motiv vraždy z přesvědčení, například když je na palubě raketoplánu Diamond Brian Tevis odsouzený k smrti. Tento motiv se opakuje ve všech částech trilogie. Ve druhém díle z tabulkových témat čerpá zřetelněji. Nalezneme u něj stejný motiv jako u Julese Vernea, a to motiv zrady, dále poté rasovou diskriminaci ve věci Umranského obyvatelstva, vraždy z nutnosti v rámci likvidování nebezpečných nemocných lidí i vraždy z přesvědčení, zároveň filosofuje nad pocitem viny, zvláště pak nad jeho absencí, čímž naplňuje téma vnitřních morálních procesů souvisejících s charakterem.

Román Milénium, Země vítězná, obsahuje motiv amorálního jednání v život ohrožující situaci, jde o myšlenkový rozbor nutnosti preventivního útoku na hvězdný systém Karhor. Bývalý policista Salzman má proti své vůli projít procedurou končící změnou jeho osobnosti, pracuje tedy také s nejčtetnějším tématem porušení obecné etiky týkající se lidských práv. Obyvatel planety Karhor se v románu téže staví proti vlastnímu lidu, potlačuje svou sobeckost a dává najevo zodpovědnost, stejně tak činí postava Salzmana v závěru románu, kdy pro záchranu planety riskuje let do vesmíru, téma sobectví versus zodpovědnosti vůči světu se tedy v románové trilogii vyskytuje též.

12 TABULKY NEJČASTĚJŠÍCH CHARAKTEROVÝCH TYPOLOGIÍ SCIENCE FICTION A JEJICH VÝVOJE

negativní postavy	autor a dílo	charakterový defekt	podstatný vývoj	hlavní povahový rys
Kurtz	J. G. Ballard - Hello Ameriko!	neproduktivní křečkovský	NE	inteligence, šilenství
H. Domino	Karel Čapek - R.U.R	neproduktivní tržní	NE	touha po moci
Gall	Karel Čapek - R.U.R	neproduktivní tržní	NE	inteligence, šilenství
Vernier	F. Běhounek - Robinsoni vesmíru	neproduktivní křečkovský	NE	psychická labilita
Bruno	J. Nesvadba - Einsteinův mozek	psychopatie	NE	inteligence, šilenství
Matador Chrysopras	J. Hausmann - Velkovýroba ctnosti	neproduktivní tržní	NE	touha po moci
nejmenovaný vědec	Jaroslav Veis- Experiment pro třetí planetu - Vlkodlak	neproduktivní tržní	NE	fanatismus
Nemo	Jules Verne	asociálnost, hostilita	NE	inteligence, šilenství

pozitivní postavy	autor a dílo	charakterová typologie	podstatný vývoj	hlavní povahový rys
Ray Ferrier	H. G. Wells - Válka světů	melancholik	ANO	hrdinství
Bill Masen	John Wyndham - Den Trifidů	sangvinik	ANO	hrdinství
Susan Calvinová	Isaac Asimov - Já Robot	sangvinik	NE	soucit
John Wayne	J. G. Ballard - Hello Ameriko!	flegmatik	NE	dobrodružnost
John Rico	R. A. Heinlein- Hvězdná pěchota	cholerik	NE	dobrodružnost
Tchieng-min	L. Cch'-sin - Vzpomínka na Zemi	melancholik	ANO	hrdinství
Alquist	Karel Čapek - R.U.R	sangvinik	ANO	poctivost
Helena	Karel Čapek R.U.R	melancholik	ANO	soucit
R. Bertrand	F. Běhounek - Robinsoni vesmíru	sangvinik	NE	hrdinství
Amos	J. Souchop - Laskavý nezáměr	melancholik	NE	dobrodružnost
Eda	L. Macháček - Edova teorie o rybách	melancholik	NE	poctivost
Ivan Kožin	V. Klička - Noční orel	cholerik	NE	hrdinství
Arronx	J. Verne - Dvacet tisíc mil pod mořem	sangvinik	NE	dobrodružnost

neutrální postavy	autor a dílo	charakterová typologie	podstatný vývoj	hlavní povahový rys
John Donovan	Isaac Asimov - Já Robot	cholerik	NE	výbušnost
Gregory Powell	Isaac Asimov - Já Robot	flegmatik	NE	urážlivost
Pierre Duval	F. Běhounek - Robinsoni vesmíru	sangvinik	NE	inteligence
Josella Playtonová	John Wyndham - Den Trifidů	melancholik	ANO	psychická síla
Jim Jefferson	Miloš Kratochvíl - Pavilon J	flegmatik	ANO	Inteligence

charakterové typy	četnost	povahové rysy	četnost	pozitivní postavy
melancholik	5	hrdinství	5	
sangvinik	4	dobrodružnost	3	
cholerik	2	poctivost	2	
flegmatik	1	soucit	2	
K charakterovému vývoji spíše nedochází				

charakterové typy	četnost	povahové rysy	četnost	neutrální postavy
flegmatik	2	inteligence	2	
sangvinik	1	výbušnost	1	
cholerik	1	urážlivost	1	
melancholik	1	psychická síla	1	
K charakterovému vývoji spíše nedochází.				

charakterové defekty	četnost	povahové rysy	četnost	negativní postavy
neproduktivní tržní	5	inteligence, šílenství	4	
neproduktivní křečkovský	2	touha po moci	2	
asociálnost, hostilita	1	psychická labilita	1	
psychopatie	1	fanatismus	1	
K charakterovému vývoji nedochází.				

12.1 EXPLANACE SHRUTÍ POMOCÍ TABULEK

Tabulky nejčastějších charakterových typologií žánru science fiction, které jsme výše předložili, byly vypracovány na základě významných děl vybraných autorů, jimž jsme se věnovali v teoretické části práce. Postavy těchto literárních děl jsme do tabulek zahrnuli proporcionálně tak, abychom vedle hrdinných charakterů dali prostor i postavám negativním, jejichž charakteristika je v průběhu tvorby díla podstatnou, jelikož pro vznik mnohých z morálních konfliktů jsou zásadní právě ty postavy, u nichž je zdůrazněn charakterový rys neshodující se s definicí morálně nezkaženého člověka. Vedlejší postavy příběhy spíše dokreslují, v naší práci zaměřené na morální aspekty jsme tyto figury nazvali neutrálními. Všechny zkoumané postavy jsme podrobili zařazení pod určitý charakterový typ dle odborné literatury, z níž jsme čerpali v rámci kapitoly týkající se právě morálky a charakteru. Co se pozitivních postav týče, z našeho výzkumu vyplynulo, že postava hrdiny vědeckofantastického příběhu bývá dle Hippokratovy typologie nejčastěji temperamentu melancholického s nejvýraznějším povahovým rysem na bázi hrdinství.

Shodu v melancholii jsme našli celkem u pěti autorů, a to u H. G. Wellse, L. Cch'-sina, Karla Čapka, J. Souchopa a L. Macháčka. Využitím povahového rysu hrdinství se shoduje taktéž pětice autorů, a to opětovně H. G. Wells, dále John Wyndham, L. Cch'-sin, F. Běhounek a V. Klička. Úplnou shodu charakterové typologie a povahového rysu tedy můžeme nalézt u H.G.Wellse a L. Cch'-sina. Z výsledků vyplývá, že budeme-li se zabývat hlavním protagonistou scifistického příběhu, existuje velká pravděpodobnost, že půjde právě o hrdinu melancholického. To koresponduje s často negativním laděním science fiction a hojným zastoupením obav o budoucnost světa. Usuzujeme, že tyto obavy autoři promítají do svých hrdinů, zároveň se však snaží čtenáři dokázat, že i citlivý a v jistém slova smyslu bezbranný člověk se může projevat hrdinně a přispět ke zlepšení situace. Co se průzkumu negativních postav sci-fi týče, zde jsme hledaný společný rys nezvolili pomocí Hippokratovy osobnostní typologie, jelikož antagonisté příběhů mívají především jednu výraznou charakterovou vadu, jež často zastiňuje pohled na charakter celkový, rozhodli jsme se tedy spíše shrnout charakterové defekty postav. Využili jsme proto rozdělení typů na produktivní a neproduktivní a dále jsme využili i povahových vlastností, které definují osobu s vadou charakteru.

Zkoumání nejvýraznějšího povahového rysu poté probíhalo stejně, jako tomu bylo o protagonistů. Nejčtenější charakterovým defektem zastoupeným ve scifistické tvorbě, která nám sloužila jako poznatková základna, je neproduktivní charakterový typ tržní, tedy ten typ charakteru, jenž je silně zaměřený na vlastní úspěch a užitek, přičemž ostatní osoby bezohledně využívá a zajímá se o ně jen do té míry, dokud jsou mu užitečné. Tohoto charakterového typu užili autoři jako J. Hausmann, F. Běhounek, J. Veis a Karel Čapek, který touto charakteristikou obdařil hned dvě své postavy. Nejčtenější výrazným povahovým rysem byla u knižních figur vzájemně se doplňující kombinace prvku inteligence s prvkem šilenství. Zastoupena byla celkem čtyřikrát, a to u J. G. Ballarda, Karla Čapka, Josefa Nesvadby a Julese Vernea. Shodu mezi charakterovým rysem a povahovým defektem zde nalezneme u Karla Čapka.

Na základě výsledků tohoto zkoumání můžeme usoudit, že postavy šílených géniů či vynálezců nejsou ve sci-fi ojedinělými, existuje však větší možnost, že podobná postava se spíše ocitne v roli antagonisty nežli protagonisty. Představa podobného charakterového typu je všeobecně známým klišé žánru, které se však, alespoň s ohledem na naši tabulku, potvrdilo jako hojně užívané. Neutrálním postavám jsme ve výzkumu neposkytli toliko prostoru, jelikož jsou spíše okrajovými, zároveň se u autorů ve velkém neshodují, jsou tedy spíše různorodé. Co se charakterového typu a povahového rysu týče, stejně můžeme nalézt pouze u dvou autorů, což nemůžeme považovat za reprezentativní vzorek. Oním charakterovým typem byl flegmatik, jehož si za vedlejší postavu zvolili Isaac Asimov a Miloš Kratochvíl, povahovým rysem intelligence bez propojení se šílenstvím, jíž užili F. Běhounek a opět M. Kratochvíl. V této práci jsme se zároveň rozhodli se zabývat charakterovým vývojem postav trilogie Milénium od Ondřeje Neffa. Z tohoto důvodu zhodnotíme, zdali k vývoji charakterů v science fiction dochází pravidelně.

K dispozici jsme měli celkově 26 literárních postav, přitom k podstatnému charakterovému vývoji došlo pouze u sedmi z nich. Číslo 7 je 26,92% z počtu 26, tedy je výrazně znatelné, že charakterový vývoj je u postav sci-fi spíše okrajovou záležitostí. Postavy Ondřeje Neffa je ve většině případů možné zařadit do kategorií, které jsme v rámci tabulky vytvořili. V předchozích částech práce jsme se zabývali jednadvaceti postavami, které v trilogii figurovaly. Pozitivní postavy, jež bychom mohli nazvat hrdinnými, se v Neffově díle nevyskytují, jelikož jeho hrdinové částečně operují na odvrácené straně zákona či morálky, přesto si však za ně dovolíme označit pětici významných postav, které čtenář s ohledem na jejich úlohu v příběhu může za kladné považovat. Jsou jimi melancholicko-cholerický Salzman a Marie-Anna Letierová, melancholická Elynor a melancholický Alf Likt, zároveň také flegmatický Píbi a postavy sangvinického založení jako Viktor Golanz, Juliana Van Grofová, Lino Red Romita a Lydie Mustiková, stejným počtem se tedy umístili melancholické a sangvinické pozitivní postavy, což koresponduje s tabulkovými výsledky, kde se na prvním a druhém místě umístily právě tyto charakterové typy.

Salzmannovou nejzásadnější vlastností je poté poctivost, u Juliany van Grofové a Lydie Mustikové hraje hlavní roli soucit, Lino Red Romita, Elynor i Alf Likt se následně projevují hrdinně. Všechny tyto výrazné vlastnosti jsou zároveň součástí tabulky, přičemž povahový rys hrdinství byl u pozitivních postav nejčastějším, stejně tak je tomu u postav Ondřeje Neffa, což potvrzuje správnost postupu při tvorbě tabulky. Ostatní Neffovy postavy jsou typické vlastnostmi, které jsou v románech zastoupeny jen jednotlivě a nejsou v tabulce uvedeny, autor tedy přichází s dalšími typy pozitivních postav přesahujícími rámec figur nejčastějších, navíc své dílo ozvláštňuje rozparem vlastností hodnocených obecně jako negativní, které učinil nejpodstatnějšími rysy postav, které jsou v románu chápány jako pozitivní. Jsou jimi šílená genialita postavy Píbiho, jíž můžeme dle tabulky shledávat spíše u antagonistů a fanatičnost, která je nejpodstatnějším znakem postavy Marie-Anny Letierové v románu Milénium, Země ohrožená. Postavou s pozitivní vlastností přesahující tabulku je i Viktor Golanz, který je nejpopsatelnější jako věrný. Ondřej Neff dále ve větší míře užívá postav neutrálních. Nejvýraznější neutrální postavou je sangvinický šílený génius George van Grof, dále sangvinický Karhoran Balangar, jehož motivaci nemůžeme zcela posoudit, sangvinická Gracie Vivianová a sangviničtí kariéristé Rodier s Rogerem Yemmou.

Flegmatickou je následně prostitutka Kristýna a jedinou neutrální cholericou postavou figura doktorky Draskarové. Pakliže Neff při charakteristice svých pozitivních postav použil vlastnosti, jež bychom snadno přiřkli postavám negativním, u figur neutrálních je toto ještě znatelnější, jelikož ty přesto že nejsou přímými antagonisty románů, častokrát spadají pod neproduktivní charakterové typy. Roger Yemma pod typ křečkovský, Kristýna pod typ vykořisťovatelský. Zároveň se svými nejpodstatnějšími charakterovými vlastnostmi neshodují ani s jedním typem uvedeným mezi povahovými rysy neutrálních postav, což potvrzuje naši domněnku o velkém rozpětí a různorodosti neutrálních postav science fiction.

Čistě negativních románových charakterů představuje Ondřej Neff celkem pět, přičemž všechny se shodují s tabulkovým rozdělením. Postavy jako Titus Umris a jeho pomocník Kim jsou jasně zařaditelné pod charakterový defekt na bázi psychopatie, přičemž Titus Umris touží mít nad druhými moc, tedy je jeho nejvýraznějším povahovým rysem právě touha po moci, stejně tomu je u Briana Tevise a Struana Si Caldy, ti však spadají pod neproduktivní povahový typ tržní.

Spadá pod něj i Thorwal, jehož nejpodstatnějším znakem je fanatismus. Neproduktivní povahový typ tržní je zastoupen nejčastěji, stejně tak tomu je v případě tabulky, tedy se s ní Ondřej Neff shoduje, co se však nejvýraznějších povahových rysů antagonistů týče, zcela vynechal kombinaci inteligence s šílenstvím, již namísto toho využil u pozitivních a neutrálních figur, jelikož v jeho případě je nejčastěji, a to třikrát, zastoupený povahový rys touhy po moci, jedenkrát poté fanatismus. V tabulce nenalezneme pouze nejvýraznější rys psychopata Kima, jelikož jeho osobnost je natolik stížena psychopatií, že jeho jedinou motivací je možnost dopouštět se krutostí.

13 VLASTNÍ POSTOJ K PROBLEMATICE

V této práci bylo naším cílem posoudit podstatnost problematiky morálky a charakteru v dílech trilogie Milénium od Ondřeje Neffa a zdůraznit roli těchto prvků při hodnocení závažnosti děl žánru science fiction, zároveň díky nim nalézt spojitost se skutečností jako takovou. Usuzujeme, že morální poselství je pro sci-fi díla stejně tak zásadním, jako například pro žánr realistický. Může tomu být právě proto, že cílovou skupinou tvůrců sci-fi bývají mladé generace, které jsou snadno ovlivnitelné a sami autoři cítí odpovědnost za budoucí vývoj světa, přičemž jsme toho názoru, že sci-fi díla jsou mladým lidem svou fantastičností přitažlivá a morální je pro ně tedy poselství klíčové. Po prozkoumání zásadních děl vědeckofantastického žánru i tří Neffových románů jsme navíc dospěli k poznání, že morální témata v nich užitá nejsou nikterak banální a snová, nýbrž korespondují s každodenní realitou. Jedním z hlavních přínosů literatury pro čtenáře je pocit katarze, mimo to však literatura poskytuje recipientovi i další důležité hodnoty. Myslíme si, že žánr sci-fi je společností chápán jako literatura zábavná a dobrodružná, přičemž poučných a v životě upotřebitelných informací poskytuje málo.

Onu zmíněnou nedocenenost je možno doložit snahou samotných autorů vědeckofantastickou tvorbu proti rozličným kritikám bránit. Nedávno zesnulá americká spisovatelka Ursula K. Le Guin obhajovala žánr v rozhovoru pro britský deník The Guardian v roce 2016 těmito slovy: „*Realismus je žánr – velice pestrý, dal nám spoustu skvělé fikce. Ale tím, že z jednoho žánru uděláme standard kvality, omezením literatury na tento jeden žánr, necháváme příliš mnoho vážného psaní stranou naší pozornosti. Příliš mnoho vaniček je vylito i s dítětem. Příliš mnoho kritiků a učitelů ignoruje jakoukoli fikci kromě realismu.*“ Pakliže by sci-fi skutečně nějaké závažné informace předávala a tím by zvýšila svou kvalitu, čeho by se tyto informace týkaly?

Množství čtenářů by zřejmě odpovědělo, že by se týkaly oblasti technické a mohly tedy posloužit vynálezům za zdroj inspirace, my jsme se však zaměřili na prvky sociální, které bývají ve vědeckofantastické literatuře alespoň dle našeho názoru opomíjeny, či jsou spojovány pouze se soft sci-fi. Mínilme, že scifistická literatura má silné filosoficko-psychologické základy, na jejichž pilířích autoři rozvíjejí své fikční světy a právě proto jsou tyto základy neopomenutelné. Ve spojitosti s tvorbou tabulky nejčtetnějších morálně-charakterových témat jsme její výsledek s ohledem na předchozí výzkum očekávali.

Tabulky nejčastějších charakterových typologií byly mírným překvapením, především poté převaha melancholických charakterových typů v rolích protagonistů s ohledem na dobrodružné ladění románů a také potvrzení silné pozice postav šílených géniů, které jsme považovali pouze za zažitý stereotyp. Překvapivá pro nás také bylo čtené zastoupení ženských postav, které byly prezentovány jako inteligentní vědkyně pozitivních charakterových vlastností. Existenci určité šablonovitosti morálních dilemat a charakteristik jednotlivých literárních postav nepovažujeme v rámci žánru science fiction za jev škodlivý, nýbrž za určité paradigma, které žánru stanovuje pravidla, stává se odlišitelným od žánrů jiných a svět budoucnosti se díky němu není místem ovládaným anarchií.

14 ČESKÉ RESUMÉ

Cílem této práce bylo podtrhnout důležitost vnitřní charakteristiky postav science fiction a také podstatnost morálních aspektů pro její kvalitu, abychom ve vědeckofantastické literatuře byli schopni odhalit prvky, které nelze zařadit mezi vědecké, ovšem ani mezi fantastické, nýbrž jenž jsou spíše humanistického charakteru. Zdůrazněním přítomnosti a závažnosti těchto prvků by se sci-fi literatura mohla vymanit z omezující škatulky dobrodružné fikce, která slouží čtenáři pouze k prostému pobavení, bylo by tedy možné prokázat, že jednou ze stěžejních funkcí science-fiction je poskytovat recipientům filosofická témata k zamyšlení a dovést je tak k jistému životnímu ponaučení. Z tohoto důvodu bylo třeba zjistit, zda se podobné prvky ve scifistické literatuře vyskytují pravidelně, či v ní figurují pouze v roli okrajových výjimek.

Potvrzení jejich závažnosti lze dosáhnout odlišením morálních dilemat čistě fikčního, od reality vzdáleného charakteru, od témat úzce souvisejících s každodenním životem, povahovými charakteristikami lidí a morálně náročných situací, které byli v minulosti, či nejlépe ještě stále jsou, aktuálními. Zároveň jsme se rozhodli pomocí tabulky vytyčit nejčastější morální témata v science fiction obsažená a určit nejčastěji užívané charakterové typologie postav se zaměřením se na realističnost jejich popisu a na to, jaké negativní či pozitivní vlastnosti jsou pro ně esenciální. Pro potřeby výzkumu jsme si zvolili díla známých i méně známých, českých i zahraničních autorů science fiction, v nichž jsme zkoumané prvky vyhledali a zdůraznili, přičemž mnohem důkladněji jsme se zaměřili na uznávaného českého autora science-fiction Ondřeje Neffa a jeho scifistickou trilogii Milénium, jíž jsme se jako zastřešujícím dílem do hloubky zabývali, abychom potvrdili přítomnost hledaných rysů literatury právě v této trojici Neffových děl.

Vzhledem k výsledkům zkoumání románů světové i české sci-fi a zároveň děl Neffových jsme zjistili, že morální aspekty a vnitřní charakteristika postav povídek i románů je zásadní pro vytvoření samotných dějových zápletek a v mnohých případech také vede k jejich rozuzlení, tedy se bez nich neobejdou díla zařaditelná mezi sci-fi zvanou hard i ta spadající pod žánr nazývaný soft. V každé zkoumané science fiction jsme byli schopni morální dilemata odhalit a vytknout, usuzujeme proto, že se v dílech rozličných autorů vyskytují pravidelně. Z tabulky, kterou jsme vytvořili vyplynulo, že nejčastějším takovým morálním dilematem pro vědeckofantastickou literaturu typickým je téma porušení obecné etiky týkající se lidských práv, jíž se ve svých dílech zabývali autoři jako Isaac Asimov, Vladimír Páral, Karel Hausmann, Jaroslav Veis, Zdeněk Volný a Alexandr Lomm.

Shrnutí následujících tabulek zkoumajících charakteristiku literárních postav přineslo výsledek takový, že nejčastějším pozitivním povahovým typem je charakterový typ melancholika s hlavním povahovým rysem hrdinství, nejčastějším neutrálním charakterovým typem je poté flegmatik s povahovým rysem inteligence a nejzastoupenější negativní postavou science-fiction je figura trpící defektem charakteru popsatelem jako neproduktivní tržní osobnostní typ společně s hlavními rysy inteligence spojené s šilenstvím. Zároveň se nám podařilo porovnat zkoumané aspekty děl světové i české literatury s prvky literatury realistické, přičemž jsme shledali množství podobností mezi těmito dvěma literárními žánry. Díla Ondřeje Neffa jsme usouvztažnili s jeho osobními životními zkušenostmi a jsme toho názoru, že z těchto reálných zkušeností přímo čerpal. Vzhledem ke zjištěným informacím můžeme morální témata a charakterové typologie science fiction označit za uvěřitelné a reálné.

Skrze zkoumání děl Ondřeje Neffa, který se svými charakterovými typy postav i morálními dilematy shoduje s autory jinými, zároveň však přináší témata nová, jsme dedukcí dospěli k tomu, že autoři science fiction pracují s podobnými modelovými dilematy a charaktery, ovšem ti kvalitní z nich do svých děl zapojí mimo nového technologického motivu zároveň i neotřelý motiv psychologicko-filosofický na bázi morálního konfliktu, či představí nový charakterový typ, který pro science fiction zcela typickým není tak, jak to ve svých dílech činí právě Neff. Posledním závěrem, který jsme z výzkumu vyvodili je, že ve fikčním světě sci-fi se na rozdíl od světa skutečného charaktery postav jen zřídka vyvíjejí.

15 ANGLICKÉ RESUMÉ

The purpose of this bachelor thesis is to emphasize the importance of the inner characteristics of science fiction characters as well as the essence of moral aspects for its quality so that we would be able to uncover the elements that cannot be classified as scientific, but also not as fantastic, but rather humanistic. By highlighting the presence and severity of these elements, science fiction literature could break free from the restrictive adventure-fiction category that serves the reader just for amusement, so it could be shown that one of the core functions of science fiction is to provide recipients with philosophical themes to think about and help them reach some kind of edification. For this reason, it was necessary to ascertain whether similar elements appear in the scifistic literature regularly, or if they are figuring only in the roles of marginal exceptions. Confirmation of their severity can be achieved by distinguishing the moral dilemmas of purely fictional, those far from reality once, from reality-related topics that are closely related to everyday life, the characteristics of human beings, and the morally challenging situations that were or are still current.

At the same time, we decided to use the table to determine the most common moral topics in science fiction and to identify the most commonly used character typology of characters, focusing on the realism of their description and on what negative or positive features are essential for them. For the purposes of the research, we chose the works of well-known and lesser-known Czech and foreign science fiction authors, in which we looked for the wanted elements and emphasized them, focusing much more on the acclaimed Czech science fiction author Ondřej Neff and his sci-fi trilogy *Milénium* as an overarching work, which we examined deeply to confirm the presence of the sought-after features of literature in this Neff's trilogy. Given the results of the exploration of world and Czech science fiction novels as well as Neff's works, we found that the moral aspects and the intrinsic characteristics of figures from short stories and novels are essential for creating storylines themselves and, in many cases, leading to their denouement, so the works classifiable as sci-fi called hard can't be coherent without them as well as these which belong to genre called soft science fiction.

In every science fiction we studied, we were able to uncover and point out the moral dilemmas, therefore we conclude that they occur regularly in the works of various authors. It emerged from the table we created that the most typical moral dilemma for science fiction literature is the violation of general ethics related to human rights, which were dealt with by authors such as Isaac Asimov, Vladimír Páral, Karel Hausmann, Jaroslav Veis, Zdeněk Volný and Alexandr Lomm. The summary of the following tables examining the characteristics of literary characters has yielded the result that the most common type of character is the melancholic character type with the main feature of heroism. The most frequently used type of neutral story character is then the phlegmatic with the trait of intelligence and the most represented negative book character of science fiction is a figure suffering from a character defect that can be described as an unproductive market personality type along with the main features of intelligence associated with madness.

At the same time, we managed to compare the examined aspects of works of world authors and Czech literature with realistic elements, while finding a number of similarities between these two literary genres. We have found the motivation for the Ondřej Neff's novels in his personal life experiences and we are of the opinion that he drew his inspiration right from these real experiences. Due to the information we have found, we can mark moral topics and science fiction character typologies as believable and real. Through the exploration of the works of Ondřej Neff, who, as we have found, with his character types and moral dilemmas coincides with others, but also brings new themes, we can deduce that science fiction authors work with similar model dilemmas and characters, however the good authors are adding except the new technological motifs the motifs based on moral conflicts too, or they introduce a new character type that is not typical for science fiction just like the Neff does in his works. The last thing we have found in this research is that unlike the real world, characters in the fictional world of science fiction rarely develop.

ZÁVĚR

Výsledky zkoumání v rámci odborné práce, jíž jsme zpracovali a která je založena na poznání a popisu vybraných děl světových i českých autorů science fiction a dále vzhledu do trilogie Milénium českého spisovatele Ondřeje Neffa se shodují s premisami, které jsme předložili v jejím úvodu. Nejprve jsme definovali morálku a charakter společně s psychologickými pojmy týkajícími se charakteru a jeho vývoje. Za pro potřeby práce nejvhodnější definici morálky jsme si zvolili tu, která ji popisuje společně s etikou. Z hlediska psychologického popisu osobnosti jsme se rozhodli využít Aristotelovy povahové typologie a Frommova rozdělení charakterových typů na produktivní a neproduktivní. Dále jsme definovali žánr science fiction, čímž jsme zamezili záměně díla jiného žánru se sci-fi a také zjistili, jaký mají na vědeckofantastickou literaturu a její charakteristiku názor odborníci, přičemž jsme zjistili, že i v jejich očích je za kvalitní sci-fi mnohdy považována především ta, která oplývá velkým množstvím promyšlených technologických prvků.

Následně jsme hovořili o historii žánru vzhledem ke světu i úžeji vzhledem k zemi české. Představili jsme úmyslně vybrané autory science fiction, jejich díla i stručný popis zápletky a rozuzlení těchto jednotlivých děl společně s pohledem na morální konflikty a charakterové typy, jichž autoři užili. V kapitole s názvem rešerše odborných žánrových publikací jsme se zaměřili na objevení toho, co můžeme od vědeckofantastické literatury očekávat, přičemž jsme syntézou informací z publikací o sci-fi odhalili její skutečný potenciál a složitost. Dále jsme definovali literární realismus i s jeho mnohými subžánry, popsali jsme jeho základní atributy společně s přímými příklady jednotlivých autorů a názorů, které o realismu panují. V posledních kapitolách teoretické části práce jsme se věnovali předložení základních informací o trilogii Milénium a také o jejím autorovi Ondřeji Neffovi s důrazem na jeho životní zkušenosti. Ve výzkumné části práce jsme nejprve potvrdili podstatnost morálního poselství a charakterového vývoje postav ve sci-fi. Učinili jsme tak čerpaje z rešerší odborných žánrových publikací a také z informací o české a světové science fiction.

Zabývali jsme se díly jednotlivých autorů a hodnotili závažnost témat, jichž ve svých dílech užili. Následně jsme se vybranými autory a jejich reprezentativními díly zabývali co se morálně-charakterové tematické základny týče více do hloubky, jasně jsme na základě odborné kapitoly o morálce a charakteru vymezili přítomný morální konflikt a dle Aristotela a Fromma přiřadili výrazné postavy k jimi vymezeným charakterovým typům. S morálně-charakterovými prvky jsme pracovali i v kapitole následující, v níž se nám podařilo potvrdit jejich návaznost na realitu. Světové i české autory a jejich díla, kterými jsme se již zabývali v kapitolách předchozích, jsme nyní podrobili porovnání s prvky děl realistických a vyhledali v nich silné motivace skutečným světem a reálnými zkušenostmi jejich autorů. Ve druhé polovině výzkumné části práce jsme se již zcela zaměřili na dílo Ondřeje Neffa. Podrobili jsme trilogii Milénium stejnému procesu, jako jsme to udělali u autorů dříve zmíněných, čímž jsme dospěli ke zjištění, že se s principy formujícími jiná vědeckofantastická díla Neff shoduje a naše zkoumání tím získává na validitě.

Vymezili jsme všechny výrazné postavy, které autor v románech oživil a tyto figury jsme prozkoumali z hlediska jejich charakteru. Dále jsme postřehli morálně-etická témata, jež jsou v trilogii přítomna. Výzkum pokračoval zvážením závažnosti těchto prvků, kterou jsme vzhledem k poznatkům z odborné literatury potvrdili a nalezením vztahu mezi těmito prvky a realitou, čehož jsme též dosáhli, a to skrze porovnání Neffových životních zkušeností a jeho motivace s aspekty v trilogii užitými a též díky práci s atributy literatury realistické, jejichž přítomnost jsme v Neffových románech zjistili. Následně jsme poznali, jakým způsobem jsou si jednotlivá morální témata napříč Neffovými knihami podobná a jakým způsobem se jeho postavy vyvíjejí s důrazem na to, zdali je i tento vývoj realistický a zdali poselství působí závažným dojmem, obé došlo svému potvrzení.

Na základě nabytých informací o morálních tématech a charakteristikách románových figur světové i české sci-fi jsme vytvořili tabulky zabývající se jejich četností, přičemž nejčetnějším morálním tématem vzhledem k našemu výzkumu je porušení obecné etiky týkající se lidských práv společně se sobectvím versus zodpovědností vůči světu, nejčastější pozitivní postavou je hrdinný melancholik, neutrální postavou inteligentní flegmatik a negativní postavou inteligentní, avšak šílený charakter neproduktivního typu tržního. Obě tabulky jsme zároveň doplnili jejich explanacemi v rámci kterých jsme porovnali informace získané ze zkoumání Neffových morálních konfliktů a postav s tím, jaké výsledky jsme získali díky tabulkám a zjistili jsme, že se Neff s těmito tabulkovými tématy většinou shoduje, ovšem zároveň přináší nové prvky, které jeho dílu dodávají na kvalitě. Tím jsme potvrdili téměř všechny premisy, jež jsme se v úvodu práce rozhodli ověřit, záporného výsledku se dočkala pouze předpověď důležitosti charakterového vývoje postav ve sci-fi, jelikož z našeho výzkumu vyplynulo, že k jejich vývoji většinou nedochází. Práci jsme uzavřeli vlastním postojem k problematice.

16 BIBLIOGRAFIE K TÉMATU

ADAMOVIČ, Ivan; NEFF, Ondřej; Slovník české literární fantastiky a science fiction, R3, ISBN: 80-85364-57-3, 1995.

ASIMOV, Isaac; Nadace, Triton, ISBN: 978-80-257-0133-1, 2009.

ASIMOV, Isaac; Nahé slunce, Železný, ISBN: 80-7116-062-8, 1994.

BALLARD, J.G; Interview Munich Round Up, 104-6, 1968.

BIBLE, Tóbijáš; 4,15

ČERNÝ, V; Soustavný přehled obecných dějin literatury naší vzdělanosti 4, Academia, ISBN: 8020016554, 2009.

ČESKÝ ROZHLAS; Projekt Příběhy 20.století – Paměť národa, PhDr. Ondřej Neff. Natočil DRDA, Adam; zpracoval JUNGWIRTH, Tomáš; www.pametnaroda.cz, 2016.

DOLEŽAL, L; Heterocosmica, Karolinum, ISBN: 8024607352, 2003.

DOLEŽAL, L; Heterocosmica II; Karolinum, ISBN: 978-80-246-2661-1, 2014.

FENCL, Ivo; Acropolis, edice Osobnost, Ondřej Neff – Královská zábava, ISBN 978-80-87310-18-2, 2010.

FROMM, E; Člověk a psychoanalýza, přel. PETŘINOVÁ, I; HUBSCHEROVÁ, M; Aurora, ISBN: 80-85974-18-5, 1997.

GLUCHMAN, V; Člověk a morálka, ISBN: 80-85765-95-0, 1997.

HASS, Aaron; Morální inteligence, Columbus, ISBN: 9788072490103, 1999.

HEIDBRINK, H; Psychologie morálního vývoje, Portál, ISBN: 80-7178-154-1, 1997.

HUDSKÝ, Stanislav; Jiné světy za dveřmi nevyzpytatelného pana Wellse, Doslov v WELLS, H.G; Superaktivátor, ŠEL, ISBN: 80-86426-15-7, 2003.

JANOUŠEK, Pavel; Dějiny české literatury 1945 -1989, Academia, ISBN: 80-200-1527-2, 2007.

KAZOŇ, Antonín a kol.; Etické otázky (ne)slobody, Trenčín: SpoSoIntE, ISBN: 978-80-89533-09-1, 2012.

KNIGHT, Damon; Turning Points: Essays on the Art of Science Fiction. New York: Harper and Row, ISBN: 978-0060124328, 1977.

- KOHLBERG, L; Moral stages and moralization: The cognitive-developmental, New York, NY: Holt Rinehart and Winston, 1976.
- KOHOUTEK, R; Základy psychologie osobnosti. Vyd. 1. Brno: Akademické nakladatelství CERM, ISBN: 9788072041565, 2000.
- KOHOUTEK, R; Základy užití psychologie. Brno: Akademické nakladatelství CERM, ISBN: 80-214-2203-3, 2002.
- KUBÍNOVÁ, M; ČERVENKA, M; HOLÝ, Jiří; O poetice literárních druhů: Funkce fantastiky v současné próze, edice Ursus, sv. 12, Praha, ÚČL AV ČR, 1995.
- MOCNÁ, Dagmar, PETERKA, Josef a kol. Encyklopedie literárních žánrů. Praha: Paseka, ISBN: 80-7185-669-X, 2004.
- NEFF, Ondřej; Aston o románu Milénium 2 - Země bojující, www.neff.cz, 21.2.2008.
- NEFF, Ondřej; Interview, zpracovala Eva Burdová; www.mamtalent.cz, 2015.
- NEFF, Ondřej; Milénium, Země ohrožená, Golem; Praha, ISBN: 9788025902264, 1992.
- NEFF, Ondřej; Milénium I – III; Millennium Publishing; ISBN: 80-86201-21-X, 2001.
- NEFF, O; Něco je jinak, Albatros, ISBN: 13-901-81, 1981.
- NEFF, Ondřej; OLŠA, Jaroslav; Encyklopedie literatury science fiction; H&H, ISBN: 80-85787-90-3, 1995.
- NEFF, Ondřej. Tři eseje o české sci-fi, Československý spisovatel, ISBN: 22-145-85, 1985.
- NIETZSCHE, Friedrich; Tak pravil Zarathustra, překlad: FISCHER, Otokar; Olomouci; Votobia, ISBN: 978-80-7390-097-7, 1995.
- PIAGET, J; Psychologie dítěte, Portál, ISBN: 978-80-262-0691-0, 2014.
- PLATON; Ústava, přel. HOŠEK, R. Edice Antická knihovna, nakl. Svoboda, ISBN: 80-205-0347-1, 1993.
- RAMPAS, Z; Jedenáct let československého fandumu (Letem naším světem), Ikarie, č. 1, 1990.
- RAMPAS, Z; Jedenáct let československého fandumu (Letem naším světem), Ikarie, č. 31, 1993.

VAŠÁK, P; Česká literatura: Teorie a historie science fiction, Ústav pro českou literaturu,
Vol. 32, No. 2 (1984).

VLAŠÍN, Štěpán a KOL.; Slovník literárních směrů a skupin. Praha: Panorama, ISBN: 11-068-83, 1983.

ZIMMER, Carl; Vládce parazit, Paseka, ed.Fénix, s. 83, IBSN: 80-7185-685-1, 2005.

ŽELEZNÝ, I; Stvořitelé nových světů: Co je to science fiction? Art-servis, ISBN 80-7116-011-3, 1990.